

ISTORIA ROMÂNILOR

CU NARAȚIUNI, ÎNTREBĂRI ȘI RESUMATE

EDIȚIUNE CONFORMA CU NOUL PROGRAM AL STUDIILOR ȘCOALELOR PRIMARE

PENTRU

CLASA IV URBANA ȘI A V RURALĂ

DE

GR. G. TOCILESCU

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE, PROFESOR LA UNIVERSITATE, FOST
INSPECTOR GENERAL AL ȘCOLELOR

~~~~~  
CARTE APROBATĂ DE MINISTERUL ÎNȘTRUCȚIUNII PUBLICE  
~~~~~

CURSUL SUPERIOR

EDIȚIUNEA X

BUCURESCI
EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ & Comp.

21, CALEA VICTORIEI, 21

1896.

AUTOR *Gr. C. Tocilescu*...
VOL *Istoria Românilor*..
Nr. *2039* ANUL *1896*..

Prefață la edițiunea I.

Publicând o edițiune prescurtată după manualul meu de *Istoria Română*, am urmărit un îndoit scop: să dau în mâinile tinerimei studioase o carte cât mai puțin voluminoasă și în același timp cât mai puțin costisitoare.

În scopul acesta, am deosebit partea ce *trebuie* învățată de elevi, de partea curat narativă, ce *poate* fi numai citită și resumată.

În prima parte am căutat, într'o limbă simplă, deslușită și concisă, să expun istoria patriei din cele mai vechi timpuri până astăzi, înlăturând amănunțele, stăruind numai asupra Domniilor și întâmplărilor mai însemnate și arătând înlanțuirea logică a faptelor; în chipul acesta mintea copilului poate percurge vécurile pe un drum lin și bine bătut, fără pedici sau intreruperi.

Prin cele 64 de narațiuni, inserate în josul paginilor, am avut de scop să deștept în copil interesul istoric, să-i încălțesc inima și imaginațiunea, punându-l cât mai aproape și în mijlocul chiar al scenelor descrise, pentru-ca el singur să vadă, să se pătrundă și să judece. Numai ast-fel istoria, adresându-se inimei și minții copilului, poate să-și dea ródele intelectuale și etice, cari alcătuiesc scopul suprem al orî-cărui sistem de educațiune.

La sfârșitul fie-căreia din părți din istorie, mi s'a părut practic să introduc câte un resumat și câte o serie de întrebări recapitulative: prin resumate, elevul capătă șir și precisiune în ideile sale, iar prin răspunsurile în scris la întrebările puse, își esercită memoria și inteligența și se derinde cu lucrările scriptoristice.

Cu aceste îmbunătățiri dați la lumină edițiunea de față a manualului meu, având încredințarea temeinică, că cei chemați a-l preda din vii grai în școală, corpul învățătoresc de gradul primar, va pune totă iubirea și bună-voința, va sci să-î împlinescă lipsurile, acolo unde sunt, și să-î prețuiască însușirile.

Acastă recunoscere din parte-le va fi singura mea mulțumire sufletescă, singura răsplată a osteneților, ce de ani îndelungați pun a inzebra literatura noastră didactică cu un manual propriu, pentru ca fiii poporului român să învețe isprăvile moșilor și părinților lor, și să ducă, părăsind băncile școlei, tinerii în oște și societate, fetele în familie, o iubire adevărată și luminată de patrie, o cunoscință mai temeinică și mai reflectată a datoriilor, ce fie-care cetățen are către mama sa cea mare și bună, către dulcea Românie!

1889, August 8.

Autorul

P. S. Este aprópe de prisos ca să observ aci că: toate edițiunile așa numitei „*Prescurtare din Istoria Românilor, lucrată de B. B. Secăreanu, director la divis. de băeți No. III din Capitală*“, apărute de la 1885 încóce, nu sunt de cât nisce plagiaturi estropiate și nisce extracte răstălmăcite și neînțelese după manualul meu, și că paginile de la fine: „*Starea poporului din Muntenia la jumătatea vécului al XVI-lea*“ sunt copiate din cuvint în cuvint din scrierile mele: *Dómna Stanca și Petru Cerceș*.

Prefață la edițiunea VIII.

Cu punerea în aplicare a noului program pentru studiile claselor primare, s'a simțit necesitatea de ôre-cari schimbări în manualul de față.

Dintr'unul singur a trebuit să fac două: unul pentru cursul mediū, și altul pentru cel superior. În locul divisiunei pe epoce, am adoptat divisiunea pe lecțiuni, ținând seamă cu strictetă atât în ordinea cât și în fixarea numărului acestora, de programul în vîgore. Narațiunile — în număr mai restrâns—, și resumatele le-am menținut pentru ambele cursuri; întrebările însă de recapitulare s'au omis în manual pentru cursul mediū.

Cu aceste schimbări, adăose și eliminări, publicând edițiunea de față, țin să constat două fapte:

Unul, îmbucurător pentru învățămînt în genere, pentru mine în particular, este înbriățirea ce manualul meu a găsit în sînul corpului învățătoresc, care cu deplină bunăvoință, cu destulă pricepere și cu laudabilă stăruință a știut să-l predea și să-l facă a fi în realitate folositor minții și inimii frageșilor școlari. Institutori și învățători cei buni au recunoscut adevăratul metod al învățămîntului istoric. După acest metod istoria este mai întâiu de tôte: viêtă, iar nu ce-va mort, fără nici-o culóre; ea trebuie să facă a trece pe dinaintea școlarilor figurii cu carne și ôse, iar nu schelete numai; ea trebuie să le presinte fapte bine înlănțuite, iar nu considerațiuni abstracte, o înșirare de nume și

de cifre góle. Nisce compendii prea scurte, secí, semi-stilisate, devin un chin pentru mintea cea fragedă a copilului, o sarcină mai mult pe lângă alte multe, fără nici-un folos, puse asupra-í; căci generalisările și resumateie nu aú vre o valóre, de cât numai pentru cel care cunoște deja aménunțele; când aceste aménunte sunt bine cunoscute școlarului, el póte singur saú ajutat de profesor, să le resume și să scóțá din ele înțeleșul. In chipul acesta învățatorul lucrézá în școlá împreună cu elevul; cartea de istorie devine o carte de citire ușorá și atrăgétóre, iar elevul nu se vede silit ca să învețe pe din afară, mecanicesce, o narațiune prea încárcată de detailii, saú nisce resumate pe care nu le pricepe.

De aceste principii am fost condus în compunerea manualului meú, și încredințánd — acum 9 aní — aplicarea lui în mânele corpului didactic primar. nu m'am înșelat în speranțele mele. De aceia simțesc o datorie ca să mulțámesc tuturor în genere, și fie-cáruia în parte.

Al douilea fapt sunt silit a-l releva cu durere și desgust: este vorba de întreprinderea puțin *onestá* a cátor-va pretinși autori de manuale pentru istoria románá.

Fără studii în de ajuns — unii abia dacá posedá învățetura școlélor elementare; fără vre-o pregătire necesară, — în viața lor n'aú pus mâna pe o cronică, pe un document, pe o fântána istorică, nici sunt în stare ca să le utilizeze; fără a puté măcar să-și esprime în mod corect și deslușit ceea-ce vor să spuná, — acești „autori“ s'aú apucat să compună cărți de istorie. Ce aú făcut însă? Aú luat manualele ilustrațiilor réposați A. Treh. Laurian și I. Heliade-Rádulescu, manualele colegilor meí, dd. V. A. Urechia și Xenopol, saú manualul meú, și le-aú plagiat în total, saú în parte.

In ce mă privesce, am semnalat deja într'un post-scriptum la prefața edițiunii I, pe unul din acei pretinși autori, pre d. B. B. Secárénu. Acest domn avea deja înainte de 1886 „o prescurtare din Istoria Románilor“, în care paginele de la fine „Starea poporului din Muntenia la jumé-

tatea vécului al XVI-lea" erau copiate din cuvînt în cuvînt din scrierile mele: *Dómna Stanca* și *Petru Cercel*. Indată ce a apărut manualul meu, numitul domn a cređut comod ca să-și schimbe cu totul textul vechei sale „opere“, și să „compună“ alta cu plagiaturi estropiate, cu extracte răs-tălmăcite și neînțelese după cartea mea. Și ast-fel manualul său a ajuns astă-đi la a XV edițiune.

Exemplul său însă, destul de iucratiu, — după cum se vede, — a încuragiât și pe alții să-l imiteze. Ast-fel, pentru a trece cu vederea unele încercări nereușite ivite la Botoșani și ațurea, — citez faptul prea îndrăsneț al d-lui Serafim Ionescu. Acest domn, care mai este, dacă nu mă înșel, și revisor școlar, s'a făcut deplin stăpân pe munca mea; a copiat din manualul meu tot ce i-a plăcut; când n'a copiat, a prescurtat; când n'a prescurtat a intervetit șirul fraselor, a înlocuit cuvintele noi cu altele mai vechi, și preserând ici și colo câte o poesie mai bine sau mai rău alésă, câte o observație din ale sale *propru*, dar pré — fórte originale, — și-a „întocmit *tractatul său de istoria Românilor*“.

Persóna însărcinată de Onor. Minister al Instrucțiunii Publice cu cercetarea „tractatului“ în cestiune, fie din com-plesență, fie din negligență, fie din amëndoué de o dată, s'a grăbit a-l recomanda spre aprobare. În chipul acesta, în Sep-tembre 1892 „Istoria Română de Serafim Ionescu“ și-a găsit aparițiunea; ađi a ajuns la a IV edițiune.

Nu este cred locul aci a semnala erorile strecurate în partea *originală* a operei de mai sus: e destul a spune că autorul-revisor-școlar nu scie încă să deosibéscă pre *Cesar de August*, pe un *rege* la Roma, de un *impérat*, o „Consti-tuție“ de o „Constituante“; face pe Români să trăiască și se bucure la Sarmizegethusa pe timpul împératului Traian, iar pe M. S. Regele „să între la 10 Măi în Bucuresci *în vârsta de 25 ani!*“.

Dar acestea sunt puțin pe lângă altele mai ciudate, ce le omit.

În ce privesce însă chipul cum d. Serafim Ionescu s'a

VIII

folosit de opera mea, pe care nicăiri nu o citéză, — ar trebui reproduse față în față ambele lucrări, cea-ce ar fi imposibil. Cetitorul curios pôte însă să le compare, să judece și să-și esplice cum se întâmplă minunea acésta ca: tot ce am spus eü în manual despre Domniü Tȕerii-Romănescü și Moldovei, despre Dacü și despre Geüi, — *aidoma* spune și d. Ionescu, în aceiași ordine, cu aceleași date, paragraf cu paragraf!

Pe cine voit-a să inducă în eróre numitul domn, nu sciü; dar a *răpi* munca altuia nu este o bună pildă pentru tinerimea școlară; a *specula* cu munca altuia, nu este nici drept, nici cinstit; dar dacă răpind și speculând munca altuia, induci în eróre și în rătăcire generaüile tinere ce üi s'aü încredințat ca să le crescü și să le înstruescü — este ceva care nu mai pôte, cred, să fie trecut cu vederea de autoritatea supremă școlară, ca și de opiniunea publică.

La una și la alta dar apelez, și încheiü acéstă prefață, dorind ca și ediüiunea de față a manualului meu să încăldéscă tinerile vlăstare cu același entusiasm, și cu aceiași iubire de patrie, cu care și el a fost muncit și scris de mine.

Paris, 29 August, 1894.

Autorul.

Istoria română se împarte în patru părți :

1. Istoria *cea mai vechiă*, de la cele d'întâiu timpul până la întemeierea principatului Țării-Românesce (an. 1296 după nascerea lui I. Cr.), și al principatului Moldovei (an. 1349 după nascerea lui I. Cr.), cari compun regatul României de astă-zi.

2. Istoria *vechiă*, de la întemeierea principatului Țerei-Românesce până la Mihaiu-Vodă Vitézul (an. 1593 d. Cr.), și a principatului Moldovei până la Aron Vodă (an. 1591).

3. Istoria *nouă*, de la Mihaiu-Vitézul și Aron-Vodă până la Grigorie Ghica și Ion Sturdza (an. 1593—1822), și

4. Istoria *din timpuri de față*, de la Grigorie Ghica și Ion Sturdza până astă-zi (an. 1822—1895).

PARTEA I.

ISTORIA CEA MAI VECHIĂ.

LECȚIUNEA I.

Dacia. — Dacii.

1. *Dacia* se numesce țara, pe care acum două mii de ani o lăcuia un popor cu numele de *Daci*. Ea coprindea țerile lăcuite astă-zi de Români: România, Transilvania, Banatul Temișanei și o parte a Ungariei.

2. Dacii se împărțeau în mai multe triburi, din care cel mai de căpetenie era al *Geților*. Aceștia erau

curagioși și mândri, căci la fulgerele și trăsnetele cerului răspundeau mâniași cu săgeți; erau mai toți arcași călări; obicinuiău să arunce din fuga calului săgeți înveninate și purtau în tot-d'a-una un cuțit la brau. Din țestele inamicilor uciși făceau pahare de băut. Dacii erau foarte viteji și desprețuiau orice primejdie; erau temători de zei și ospitalieri. Ei lăcuiau, ca și Geții, în sate și orașe; pe când însă aceștia erau mai mult lăcuatori câmpeni, aceia erau mai mult lăcuatori de munte. *Dacii* și *Geții* se închinau la mai mulți zei, între cari *Zalmolxis* era zeul lor cel mai mare și mai puternic. Ei se închinau și la ape; de aceea, înainte de a începe un război, se duceau la Dunăre sau la alte râuri, și bând apă, jurau de a nu se întorce înapoi de cât învingători. Dacii se hrăneau cu agricultura și crescerea vitelor; lucrau și minele de aur și de argint din munții Transilvaniei. Ei aveau cetăți întărite și cunoșeau măestria de înconjurare și de apărare a cetăților. Capitala lor era Sarmizegethusa (astăzi *Grădiștea* în Transilvania).

3. Dacii și Geții trăiau mereu în certuri și războaie între dînșii; începuseră să ducă o viață molică și să se dea mai cu seamă la patima băuturii. Atunci se ivesc în mijlocul lor două bărbați, cari își pun în gând să-i mântuiască de peirea, ce-i aștepta; unul este un preot mare *Deceneu*; cell-alt este un rege, *Burebista*, (cam pe la a. 50 înainte de nascerea lui Is. Cr.). *Deceneu*, porunci ca toate viile să se stîrpească, pentru ca nimeni să nu mai bea vin. Dacii se supuseră fără cea mai mică împotrivire, fiindcă la dînșii preotul era socotit ca un zeu. *Burebista* uni sub stăpânirea sa pe toți Geții și Dacii, și deprinse la arme, și cutreeră cu foc și sabie țările de peste Dunăre ale *Romanilor*. Aceștia erau poporul cel mai vitez și mai puternic pe atunci în lume și

aveau de capitală a țării lor orașul *Roma*, în centrul Italiei. *Iuliū Cesar*, un mare general roman, își puse în gând să bată pe Daci; însă când se gătea să vină asupra lor, fu ucis mișelesc la Roma; tocmai atunci la *Sarmizegethusa* pereza și Burebista de altă mână ucigașă (an. 44 a. Cr.).

LECȚIUNEA II.

Traian. — Decebal.

(i. 81—96 după nascerea lui Cr.)

1. După mórtea lui Burebista regatul Dacilor se desfăcu în mai multe principate. Dacii însă tot nu încetară prădările lor în țările romane de peste Dunăre. Mai cu sémă pe timpul împératului roman Domițian (81—96 după Cr.) ei deveniră mai periculoși decât ori-când sub un rege al lor *Decebal*, vestit prin înțelepciunea și calitățile lui răsboinice. Decebal reuși să supună pe toți Dacii, ca în timpul lui Burebista, întocmi armata după mustra armatei romane, o deprinse cu disciplina și armătura romană, și bătut pe Romanii de două ori în chip infricoșat; ba îi sili chiar să-și plătescă în fie-care an un tribut însemnat. În timp de 12 ani Roma plăti acest tribut, până ce, cu venirea la tron a lui Traian, lucrurile se schimbă cu totul.

2. Traian se născu în Italice (cetate în Spania) la 18 Septemvrie 52 după Is. Cr., dintr'o familie vechiă. La vârsta de 16 ani el intră în armată și îndată se făcu iubit de toți prin curagiul, răbdarea și dreptatea sa. Din acéstă cauză el fu adoptat de fiu de către bătrânul împérat *Nerva*, urmașul lui Do-

mițian. Nerva murind (la 27 Ianuarie an. 98) Traian rămase împărat în locul lui, și hotărî îndată să supună pe Daci și să le coprină țara.

LECȚIUNEA III—IV.

Răsboaiele lui Traian cu Decebal.

LECȚIUNEA III.

ÎNTÂIUL RĂSBOIŪ AL LUI TRAIAN CU DECEBAL.

1. În primă-vara anului 101, Traian plecă din Roma ca să se pună în fruntea armatei sale pe Dunăre. El trecu Dunărea, mai sus de Orșova, pe un pod de corăbii și se îndreptă prin Banatul Temișorei spre Sarmizegethusa. Armata romană dete peste Daci, nu departe de *Bersobia* (ađi Jidovin, lângă riul Berzava). Bătălia începe cu mare furie din amândouă părțile și se sfârșește cu un măcel sângeros. Decebal pricepu îndată cu ce protivnic avea a face, și voi să cađă la împăciuială; însă în loc de a-i trimete persoanele cele mai însemnate din națiunea sa, el încrindință solia la ómenii din clasa de jos. Traian nici nu voi să-i asculte. Timpul cel rău al iernei îl opri însă de a merge mai departe.

2. În anul următor 102 se dede o bătălie sângerosă la *Tape*, (în valea Temișului, în Banat). Daci fură învinși, dar și Romanii avură perderi simțitoare. Numărul răniților lor fu așa de mare, în cât, nemaî ajungend carpe pentru legăturile rănilor, Traian dete doctorilor rufele și vestmintele sale chiar, ca să le facă scamă pentru răniți. De aci armata romană trecu pasul Porților-de-fer și intră în valea Hațegului, înainte până la porțile Sarmizegethusei. Decebal, vedend

du-și toate cetățile luate, trimise o deputațiune, care încheiă pacea cu următoarele condițiuni: *Decebal se lipsesce de tributul ce-i plăteau Romanii până atunci și perde dreptul de a face pace sau a declara războiul.* Traian se întorse la Roma și luă numele de *Dacicul*, iar poporul roman sărbători învingerea Dacilor prin jocuri și ospețe (narațiunea 1-a).

LECȚIUNEA IV.

AL DOILEA RĂZBOIUL AL LUI TRAIAN CU DECEBAL.

3. Dar nu trecu mult după întorcerea lui Traian la Roma, și Decebal începu din nou să se armeze și să atace pe Romanii (narațiunea 2-a). Atunci Traian îi declară iarăși războiul, în primăvara anului 105.

NARAȚIUNEA 1-a. — Podul lui Traian de la Turnu-Severin. — Traian, îndată ce sfârși întâiul războiul dacic, însărcină pe *Apolodor de la Damasc*, cel mai vestit architect din acel timp, să construiască un pod de piatră peste Dunăre. Locul se alese între *Fetislan* sau *Cladova* și *Turnu-Severinul*, în vechime *Drubeta*, ca cel mai potrivit, pentru că pe acolo albia râului este mai îngustă. Minunata clădire fu gata până în toamna anului 104. Podul era așternut pe 20 stâlpi de piatră împreunați prin bolte de lemn, iar pe d'asupra se întindea podela cu amândouă parmaclăcurile sale împodobite în răscruți. Împăratul Adrian, urmatorul lui Traian, de pismă și pôte și de temă, ca nu barbarii să gască pe pod o trecătoare lesnicioasă în sudul Dunării, puse să ridice bolțile și podela, lăsând astfel numai stâlpii de zidarie, cari stau până astăzi în ființă, ascunși sub apă. Cele două căpătaie ruinate ale podului se ved încă în picioare pe amândouă malurile opuse.

NARAȚIUNEA 2-a. — Mórtea lui Cassius Longinus. Decebal chemă cu viclesug la sine pe un amic foarte bun al împăratului Traian, pe *Cassius Longinus*. Cuvîntul era, că

Armata romană intră în Transilvania prin trei părți de odată, și după mai multe încăerări, ajunse în valea Hațegului. O bătălie crâncenă se încinse înaintea unei cetăți dace întărite, dar Traian rămase învingător. Acum Romanii se găseau sub zidurile uriașe ale Sarmizegethusei. Fiind respinși la primul atac, îl încep din nou cu mai mare furie. Decebal aflând că Traian intră învingător în cetate, poruncește ca tot orașul să fie pus în flacări; apoi urmat de oștea ce-i mai rămăsese, se retrase într'un lagăr bine întărit, de unde eșind, fu bătut și de astădată. Atunci, pentru a sfârși ca un vitez, se ucise singur cu sabia sa, în minutul când era să cadă în mâna Romanilor. Din cei-l-alți Daci unii beură otravă, alții fură vânduți ca robi; un mare număr însă cu femei, copii, bătrâni, cu turmele și cu tot ce avea mai prețios, părăsiră țara. *Răsboiul se încheiă în anul 107 d. Cr. cu nimicirea regatului și a poporului Dac* (narațiunea 3-a).

voia să trateze cu dânsul despre pace; îi făgăduia prin jurământ că nu-i va face nici un rău. Romanul încredător se duce; regele dac însă, după ce a încercat în deșert, întâiu prin daruri, apoi prin amenințări, să afle de la dânsul planurile lui Traian, însciință pe împărat, că în mâna lui stă viața lui Cassius; că dacă nu-i se va da despăgubire de răsboi și dacă nu-i se va întorce țara ce-i se luase până la Dunăre, — atunci îl va omorî. Traian era pus ast-fel în cumpănă: între a lăsa nepedepsit pe un inamic periculos al patriei sale și între a scăpa de o morțe sigură pe un amic din cei mai buni ai săi. Cassius nu-l lăsa să stea mult la îndoială; cu un curagiū eroic, vrednic de totă lauda, se ucise singur, sorbind veninul.

NARAȚIUNEA 3-a. — Serbările pentru învingerea Lacilor. — Columna lui Traian. — Prădările cădute în mâna Romanilor erau nenumărate: fără a socoti armele, sculele și vasele de aur și argint, pietrele prețioase și proviziunile, se vorbeste de 5 milioane de litri de aur, 10 milioane litri de argint și mai mult de 500,000 de prizonieri. Chiar comorile lui

LECȚIUNEA V.

Colonișarea Daciei. — Starea ei sub Romani.

1. Țara Dacilor fu prefăcută în provincie romană sub numele de *Dacia*. Pentru a împopora o țară așa de întinsă și frumoasă, Traian aduse locuitori romani din toate părțile împărăției, dar mai ales de prin țările învecinate, așezându-i prin orașele și târgurile cele părăsite ale Dacilor, precum și prin locurile bune de hrană. Populațiunea creșcu repede. Mai bine de 70 de cetăți mari și mici se întemeiază numai în Transilvania, Țemișoara și Oltenia. În Oltenia *Dru-beta* (ași Turnu-Severin), *Romula* (ași Recica, lângă

Decebal, pe cari acesta le ascunsese într'o boltă făcută sub albia unui râu, se descoperiră și se luară de Traian. Triumful ce se celebră la Roma fu din cele mai strălucite. Din toate părțile lumii veniră soli ca să felicite pe Traian; 123 de zile fără întrerupere ținură jocurile și serbările; 10,000 de gladiatori (luptători de circ) se luptară pe scenă și 11,000 de animale sălbatice și domestice fură ucise. Împăratul bătu mulți ani d'arândul banii, cari prin chipurile pe dânsii săpate, amintea tuturor din imperiul său, chiar celor ce nu sciau să citească, strălucitele sale expedițiuni dace. El fundă un oraș anume *Nicopolis* (adică cetatea Victoriei lângă Balcani, ruinele cunoscute sub numele de Stari-Nikiup), în amintirea învingerei Dacilor. La anul 108—109 se înalță într'o localitate din Dobrogea numită *Adam-klissi* un monument triumfal, ale căruia sculpturi sunt aduse în Muzeul din București; iar la a. 113 d. Cr. Senatul și poporul roman ridicară o columnă, numită *Columna lui Traian*, care stă până astăzi în fînță la Roma. Acest monument vrednic de mirare este înalt de 106 picioare și e compus din 29 bucăți mari de marmură albă, pe cari se înfățișează în 124 de tabeluri săpate, răsbóiele cu Dacii; dintr'ênsele putem învăța mai bine, de cât de pe o carte scrisă, a cunoște întâmplările războiului și pe cele două popóre luate în luptă.

Caracal), *Amutria* (lângă riul Motru), *Malva* (ađi Ceieiu), *Praetorium* (ađi Racovița, jud. Argeș), *Arutela* (R.-Vălcii); în Transilvania: *Apulum* (ađi Belgrad), *Napoca* (ađi Cluj) și *Porolissum* (ađi Moigrad); în Banatul Temișoarei: *Tibiscum* (ađi Caransebeș), *Tierna* (ađi Orșova) și *Ad Mediam* (lângă Mehadia) Capitala Daciei era *Sarmizegethusa*, unde sta guvernatorul împărătesc și preotul cel mare al provinciei. Tóte aceste cetăți cu templurile, palatele, băile și teatrele lor împodobeau țara, iar prin zidurile lor cele țări o apărau. Se făcură și drumuri așternute cu piatră, din cari unele stau în ființă până astăzi. Se deschiseră mine de aur și de argint în Transilvania; se înființară școli pentru învățatura artelor și științelor, astfel că în scurt timp Dacia ajunsese una din cele mai frumoase și mai înfloritoare țeri de la Dunăre.

2. Înșă pe la jumătatea secolului al III-lea, când puterea Romanilor slăbise, un popor de viță germană, *Marcomanii*, copleșiră Dacia din tóte părțile, astfel în cât la anul 271 d. Cr. împăratul *Aurelian* fu silit a retrage armata peste Dunăre. Acéstă retragere a armatei nu trebuie înțelesă, ca cum *Aurelian* ar fi dus peste Dunăre în noua sa provincie, pe care a numit-o tot *Dacia*, tótă populațiunea romană din Dacia Traiană. El nici putea smulge pe locuitori din locuințele lor. Numai funcționarii și oamenii avuți trecură cu oștirea. *Partea cea însemnată însă a națiunii, cetățenii, poporul agricol, stătură pe loc. Din aceștia a crescut și s'a întins némul de ađi al Românilor, cari sunt de viță latină, frați buni cu Italianii, Francesii, Spaniolii și Portugesii.*

LECȚIUNEA VI.

Nascerea poporului român.

1. Timpul de 167 ani, cât a stat Dacia sub stăpânirea romană, a fost destul pentru ca să se nască o nouă naționalitate. Acesta nu putea fi de altă origină de cât *romană*, pentru că: după supunerea Daciei, țara rămânând aproape deșertă de locuitori, Traian a adus coloniști ca să împopuleze orașele și câmpiile. Acești coloniști, de și din diferite părți ale imperiului, erau însă deja romanizați, vorbeau limba latină, limba oficială a statului. Cu timpul se deprinseră cu viața și cultura romană și rămășițele vechilor locuitori ai Daciei, și alți locuitori cari nu erau romani, precum și familiile soldaților streini, cari după serviciul armatei rămăneau în Dacia cu drepturi cetățenesci. Astfel s'a putut naște la adăpostul munților Transilvaniei și în roditorele lunci ale Olteniei în timpul cei de pace și de prosperitate, ce au urmat cu mici intreruperi dela Traian până la Aurelian, sănătoșa și virtuoșa naționalitate romană.

Dovadă că poporul român își trage némul din sēmînța pusă de Traian în Dacia, este graiul ce el vorbește, este numele ce el pōrtă, este chipul lui și portul, este firea lui stăruitoare și curagiōsă, este mintea lui cea ascuțită și doritoare după lumină. Prin această mândră origine, Românul se légă strâns și nedespărțit de marea familie a popórelor de ginte latină; printr'ēnsa el se deosibesce de némurile streine, ce'l inconjōră; dēnsa l-a scăpat tēfăr din învălmășagul vremurilor și i-a dat dreptul să trăiască.

De aceea cu temeinic cuvint putem numi pe

marele împărat Traian *săditorul și răsăditorul nostru*. De aceea el rămâne neșters în amintirea Românilor; prin el și în el ei văd tot ce-î mare și tot ce e trainic, de la munții de zăpadă ridicați de viforul iernei, *troiene*, de la valurile de pământ și damburi, *troian*, și până la braul de stele înfpte pe bolta cerescă, *calea lui Traian*.

2. Cu timpul Românil, cari vorbiau limba latină țărănească, încep să se despartă. O parte trece Dunărea și se aședă în Dacia cea nouă a lui Aurelian; de aci în cursul vécurilor, mai ales după năvălirea Slavilor și a Bulgarilor asupra-le, ei se răspândesc: unii până în fundul Macedoniei, trăind în cătune cu păstoria și agricultura, și sunt cunoscuți până astă-đi cu numele de *Țințari*, *Cuțo-vlahi* sau *Românți macedoneni*; alții ajung până la Marea Adriatică, unde-î găsim ađi în Istria și Dalmația sub numele de *Morlaci*. Românii, rămași în Țacia Traiană, se întind și ei treptat în curs de Țece vécuri, peste Ungaria, Basarabia, Rusia, unde-î găsim încă pe la finele secolului al XII și începutul secolului următor. Astă-đi poporul român numără peste 10 milioane.

LECȚIUNEA VII.

Creștinismul. — Constantin cel Mare.

1. O schimbare însemnată aduse în viața Românilor *Creștinismul*. Romanii erau la început *păgâni*, adică se închinau la mai mulți Ței. Printre locuitorii Daciei însă, printre soldați și negustorii mai ales, se aflau mulți cari credeau în învȚăturile Mantuitorului. Dovadă despre acesta sunt cuvintele creștine de origine latină ale limbei românesce.

2. Impăratul *Constantin cel Mare* (324 — 337).

cel care a mutat scaunul împărăției de la Roma la Constantinopole (a. 330), lepădă păgânismul din tot imperiul său, și primi în locu-i creștinismul, el însuși botezându-se puțin timp înainte de mórtea sa. De aceea Biserica l'a făcut *sfânt*. Pentru întinderea creștinismului în țara noastră, acest împărat a trecut Dunărea, a bătut pe un popor barbar numit *Gofii*, și a alipit Țara-Românească iarăși de împărăția romană. Spre înlesnirea comunicațiunii între amândouă țările, Constantin a zidit un pod de piatră peste Dunăre, între *Ghighiu* (în Bulgaria) și *Celeiă* (jud. Romanați), ale căruia urme se ved până astăzi.

3. Propoveduirea noiei credințe se făcu de atunci repede printre Români. Ei deja în secolul al IV-lea aveau biserica întocmită, și episcopi ai lor, cari propoveduia și slujeau liturghia în limba latină.

LECȚIUNEA VIII.

Năvălirea Barbarilor.

(a. 271—1250 d. Cr.)

1. Pe la anul 375 năvălesce din Asia în Europa un popor sêlbatec de rasă mongolă numit *Huni*. Ei dau la Dnistru peste *Gofii*. Aceștia de spaimă fug peste Dunăre. Hunii ajung până în câmpiile dintre Tissa și Dunăre, și sub un rege al lor *Atila* (a. 433) întemeiază acolo un regat puternic. Atila pustiesce mai întâiu imperiul roman de Răsărit; se duce să supună Apusul; pustiesce Francia, dar este cumplit bătut de Români. Curând după aceasta el moare chiar în noaptea nunții sale (453). Patru sute de ani după mórtea sa, trecerea lui grósnică pe pământ

nu se uitase din mintea ómenilor, cari îl numiaũ cu spaimă *biciul lui Dumnezeu* (narațiunea 4-a).

2. Murind Atilla, regatul Hunilor s'a desființat și în locuințele lor de la Tissa și Dunăre a venit un popor de vițã germană, *Gepidi*, iar pe amândouă cóstele Carpaților și în câmpiile Țării Romãnesci se așezară *semințiile slavone*. Dar nici domnia Gepidilor nu ținu mult, pentru că *Avaxiz*, un popor înrudit cu Hunii, îi nimicesc. Slavii trec de mai multe ori Dunărea după pradă, până-ce, (pe la anul 600), în număr de peste 100,000 se revarsă în peninsula Balcanică, unde rămân pentru tot-d'a-una. Rãmãșițele lor din stanga Dunării se perd în mijlocul Romãnilor, cari înmulțindu-se fórte, scoboriră din munți la câmpie și supuseră pe Slavi (narațiunea 5-a).

NARAȚIUNEA 4-a. — Obiceiurile Hunilor. — Hunii erãu nomazi. Femeile lor trăiaũ în caravane, iar bărbații staũ pe cal ȝua și nóptea, mâncaũ și beaũ, chiar dormiaũ și visaũ, lungiți pe gâtul cailor. Carnea nu o ferbea la foc, ci o puneã sub șelele cailor ca să se frãgeđescă. Erãu cruđi și fórte viteji. În luptă eșiaũ cu sabia într'o mână și cu un ștréng în cea-l'altă, ca să apuce de gât pe inamic. Imbrăcãmintea lor era: o cămașe de in, pe care n'o lepădaũ de cât făcuta sdrențe, o haină cusută din piei de șobolan sau veverițe, nãdragi de piele de capră, un coif ca un semicerc, și în picioare opinci. N'aveãu nici o religiune. Ei împodobeãu picióarele cailor cu pielea jupuită de pe capetele dușmanilor uciși.

NARAȚIUNEA 5-a. — Obiceiurile Slavilor. — Slavii aveãu locuințe statornice, trăiau mai mult în sate de cât în orașe și se îndeletniceãu cu crescerea vitelor, albinelor, cu agricultura și grãdinãria. Ei se luptãu mai mult pe jos de cât cãlãri, cu arce, topóre, măciuci și buzdugane. Ei viețuiaũ în comunitați familiare (zadruga), adicã toți membrii unei familii, sau și mai multe familii înrudite trăiau, lucraũ și agoniseãu împreună, avénd în cap pe cel mai bătrân (*starosta*) tatal sau fratele cel mare. Femeia se bucura de un loc ono-

LECTIUNEA IX.

Năvălirea Bulgarilor.

După Slavii veniră în Dacia *Bulgarii* (a. 660) sub conducerea lui *Isperuch*. Acesta nu stă de cât 15 ani în Basarabia-de-jos, și trece cu poporul său peste Dunăre, supune pe toți Slavii și întemiază un imperiū între Balcani și Carpați, care ține peste 350 de ani, când e desființat de împăratul bizantin Vasilie II *Bulgarochtonul*, adică omoritorul Bulgarilor. Fiind puțin numeroși la aședarea lor în Bulgaria, și amestecându-se cu Slavii, Bulgarii și-au pierdut limba, obiceiurile, viața nomadă și s'au creștinat, așa că în mai puțin de 200 de ani ei au devenit cu totul alt popor, poporul slavon al Bulgarilor de astăzi (narațiunea 6-a).

Bulgarii fură creștinați de către doi frați apostoli *Metodii* și *Constantin* numit și *Ciril*, pe tim-

rabil în familie. Mai multe sate reunite formaū o *jupă*, care avea de capitală orașul (*grad*), și de șef pe *jupan* sau *knez*, care era în același timp: judecător, preot și general. Slavii se închinaū la rîuri și la zîne și credeau în *Samovili* sau *Samodivi*, în *duhuri* și *vârcolaci*, despre cari diceau ca și poporul român, că atunci când este întunecime de lună sau de sôre, vârcolaciū au mâncat luna sau sôrele.

NARAȚIUNEA 6-a. — Obiceiurile Bulgarilor. — Bulgarii aveau aprôpe aceleași obiceiuri ca Hunii. Barbații purtau șalvari largi, își radeau capul și'l acopereau cu un turban; femeile își ascundeau fața cu un vël, ca turcoicele. Morții, sau îi ardeau, sau îi îngropau în movile mari. Ei nu începeau vr'o bătălie, până ce nu luau sfatul vrăjitorilor. Ca stég aveau o coddă de cal (ca tuiul sau bunciucul Turcilor) Jurămintele la încheierea tractatelor le făceau pe o sabie în fiptă în pământ. cu care tăiasc în bucăți un câine, dîcînd că tot așa să fie făcut bucăți cel ce va călca tractatul. Doimnii lor se numia *Chan*.

pul împăratului bulgăresc *Bogor* sau *Boris* (850—884). Acesta botezându-se, luă numele de *Mihail*, după nașul său Mihail, împăratul bizantin. Frații *Metodiū* și *Ciril* traduseră cărțile bisericești în limba slavonă, în care limbă și propovediră. Prin înfruirea bulgară, Românii lepădară literile latine primind pe cele cirilice, iar în Biserică introduseră liturgia slavonă. Limba slavonă fu de acum înainte până la a. 1550 aproape singura limbă scrisă și citită de Români.

LECȚIUNEA X—XI.

Imperiul Româno-Bulgar.

LECȚIUNEA X.

FRAȚII PETRU ȘI ION ASAN

1. În anul 1185 *Isaac II Angelos*, împăratul grec din Constantinopol, se căsătorii cu fata regelui unguresc *Bela III*. Cheltuelile cele mari de nunta sleiseră cu totul visteria împărăției; ca s'o umple din nou, împăratul scose o dare ne mai pomenită pe vite, oi și rimători. Românii din munții Balcani, cari se hrăneau mai mult cu păstoria, vedând că li se ia dobitocele cu sila și sunt asupriți peste măsură, aleg dintre densesii pe doi frați *Petru* și *Ion Asan* și-i trimit cu plângere la împăratul. În loc de dreptate, aceștia căpătară palme. Intăritați de așa ocară, ei jură răsbunare, și voesc să rescole tot poporul; pun să se zidescă o biserică cu hramul Sf. Dumitru, adună în densa mulți oameni, bărbați și femei, cari luați fiind ca din Iele, cu ochii roșii, cu genele întorse și părul despletit, strigaui în gura mare: „precum așa va Dumnedei, ca de acum ina-

inte n mul Rom nilor  i al Bulgarilor, lep d nd jugul grecesc, să- i dobândescă libertatea lor ; din ac st  cauză  i Sfintul Dumitru a părăsit biserica Salonicului  i pe Greci,  i s'a mutat la densii, pentru ca să le fie în ajutor. De aceea toți să apuce armele  i să nu lase picior de Grec cu viața". Astfel  mbarb tat tot poporul se apucă de arme. Ajuta i  i de Românii din st nga Dunării, Petru  i Asan, după lupte noroco se supun mai  nt iu  ara dintre Dunăre  i Balcani, apoi  erile la Sud  i la Vest de Balcani. O tile grecesci trimise contra Rom nilor sunt sf ramate ; chiar împăratul, apucat intr'o strimtoare, abia scapă cu via a, pe când armata sa este făcută în bucăți de ploia de bolovanii  i de stanci, rostogolite asupra-i. Nimeni nu mai  ndr snesce acum să stea în cale Rom nilor, cari ca p raele se scob r  din mun i la c mpie  i amerin  să înece t t   mp r tia.

Din nefericire însă, tocmai în mijlocul isb ndilor celor mai strălucite, am ndoi frații sunt uciși prin trădare. Dar mai r m nea fratele lor cel mai mic, Ioni a.

LECȚIUNEA XI.

IONI A, ÎMPĂRATUL ROM NILOR  I AL BULGARILOR

2. *Ioni a*, c ruia  i mai  icea  i *Caloianul*, este adevăratul întemeietor al imperiului rom no-bulgar. El bate armatele grecesci ori unde le întâlnesce  i coprinde mai multe cetăți. Bizantinii nu se mai gandesc cum să  ving  pe Rom ni  i să coprină  erile pierdute, ci cum să împiedice năvălirile lor pustii-t re. Faima isb ndilor lui Ioni a ajunse p n  la Roma. Papa, adică capul cre tin t ii din Apus, îl felicită prin solii  i prin scrisori, spuindu-i că a aflat cu bu-

curie că el și poporul său se trag de la Romani; îi trimite corónă regală și-i recunoște titlul de *împărat al Românilor și al Bulgarilor*.

Intre acestea împărăția grecăscă din Constantinopole este răsturnată și înlocuită cu imperiul latin (1204—1261). Ioniță se încumetă acum să se măsoare cu Latinii, pe care-i bate cumplit; prinde pe împăratul lor *Baldwin de Flandra*, pustiesce Tracia și ajunge învingător până aproape de Constantinopole. Dar la înconjurarea Tesalonicului (Salonicul de azi), el piere, ca și frații săi, de o mână ucigașă (1207). După dânsul urmează nepotul său Ion Asan, tot așa de vitez și întreprinzător ca și unchiul său.

3. Imperiul româno-bulgar coprindea Bulgaria și Dobrogea, o parte din Serbia și din Turcia, și probabil se întindea și pe malul stâng al Dunării. Capitala lui era orașul Tarnova. Dinastia română a Asanilor se sfârșește pe la 1250; iar statul bulgar e desființat mai târziu de Turci (1388).

LECTIUNEA XII.

Năvălirea Ungurilor.

1. Ungurii, său cum se numesc ei înșiși *Maghiari*, sunt un nēm de origină finno-ugrică. Limba lor se asemănă mult cu cea turcăscă. Pe la începutul secolului al 9-lea ei părăsesc vechile lăcuințe din munții Urali, și sub ducele lor *Arpad* coprind Basarabia, rămasă deșertă după plecarea Bulgarilor. Dar aci ei nu steteră de cât câți-va ani, fiind-că un alt nēm inrudit cu dânsii, *Pecenegii*, îi bat și-i silesc a se așeza în țara numită astăzi Ungaria. Erau așa de sëlbateci (narațiunea 7-a) și năvălirile lor în țările învecinate erau așa de dese și de pustiitoare, în cât

se parea că întreaga civilizațiune apusénă are să fie nimicită de hordele lor barbare. Din fericire însă, împérații germani îi bătură în mai multe rânduri și-i siliră să se astêmpere în hotarele țării lor.

2. La aședarea Ungurilor în Ungaria, existau mai multe mici principate române: unul în partea de apus a Transilvaniei (pe valea Mureșului) sub voevodul *Geloș*; altul în țara *Severinului* (adică de la Tissa până la granițele Transilvaniei, și de la Criș până la Turnu Severin), sub ducele *Achtum*; un al treilea în Maramureș sub ducele *Menomoront*. Aceste principate, precum și Transilvania, se supun de Unguri încă sub primul rege unguresc *Stefan I* (995—1038). Ladislav cel sfânt (la 1080) aședă spre paza Transilvaniei grănicerii, numiți unguresce *Szekely*, adică *Secuți*.

3. Siliți de către Unguri, de Secuți și de Sași aduși să lăcuiască în Transilvania, Români din această țară încep să scobore munții în Țara-Românescă și Moldova. Aci, după plecarea Pecenegilor în Bulgaria, veniră *Gudii* sau *Cumanii* (narațiunea 8-a), peste

NARAȚIUNEA 7-a. — Obiceiurile Ungurilor. — Ungurii la venirea lor în țările dunărene duceau o viață nomadă, cutreerând cu turmele și cu corturile lor din loc în loc. Capul îl rădea, lăsând numai trei șuvițe pe spate, pe când bărbile le purtau destul de mari. Se țice că erau așa de cruți, în cât mâncau inimile dușmanilor socotind acesta ca o datorie. Arma de căpitenie era arcul, iar sabia trebuia s'o aibă fie-care Ungur în casa lui și să n'o lase de la brâu nici-odată. Pe prinșii de război îi omorau până la unul, creșdend că au să aibă de dênșii trebuință pe lumea cea-l-altă. Jurămintele le întăreau bând sânge amestecat. Cu timpul ei lăsară aceste obiceiuri sêlbaticе, luând de la Români, Slavi și Germani nă-ravuri mai blânde și deprindându-se cu o viață aședată. Ei se creștinară pe la a. 1000.

NARAȚIUNEA 8-a. — Obiceiurile Pecenegilor și ale Cumanilor. — Pecenegii și Cumanii aveau aprópe celeaș' obi-

carî năpustesc *Mongolii* și-î alungă prin țările vecine. Mongolii, la întorcerea lor din Ungaria, năvălind în Oltenia, sunt bătută de către *Basarab-ban*, adică de un ban al Severinului din familia domnescă a *Basarabilor* (1240). Tot pe atunci se afla la răsărit de Olt, un principat român cu capitala Tirgoviște. Peste el domnea voevodul *Seneslaă*; la dreapta Oltului era: voevodatul lui *Linioiă* și al țării *Lotrului*; iar în Moldova: principatul *Bêrladului*.

Din aceste stătulețe avea în curând să se facă cele două principate: *Țara-Românescă* și *Moldova*, cari alcătuesc regatul României de astăzi (narațiunea 9-a).

ceiuri ca Bulgarii și Ungurii; nomazi sălbatici, trăiau în colibe sau în corturi făcute din piei de animale, ca și hainele de pe dênșii; se hrăneau cu lapte, carne crudă, carne de cal, de șoreci și de pisică, și cu tot soiul de mortăciuni. La cap se purtau rași și acoperiți cu turbane; ca arme aveau: arcul și sulița; erau mai toți călăreți. Jurămîntul de *alianță* se făcea prin *tăierea unui câine*, iar cel de *credință* prin frăția de sânge amestecat, adică și o parte și alta care avea să se înfrățescă, își lua sânge și 'l amestecau într'o cupă, și după ce'l dregeau cu vin și cu apă, îl bea fie-care, ținând că s'au făcut *frați de sânge*.

NARAȚIUNEA 9-a. — Viața Românilor în timpul năvălirii barbarilor. — Români au păstrat în mijlocul atâtor nămurii barbare limba, datinele și obiceiurile moștenite de la Romani. Limba, care este semnul naționalității unui popor, a rămas neatinsă în temelia sa, este mai aceeași limbă latină, cum o grăiau în Dacia străbunii noștri pe timpul împărăției romane. Datine, credințe și ercșuri, obiceiurile la nascere, la nuntă și la înmormîntare, îmbrăcămîntea, până și lécurile și descântecurile babelor de la țară, sunt moștenite și păstrate de la Romani.

După părăsirea Daciei de Aurelian, locuitorii orașelor au trebuit să fugă dinaintea năvălitorilor și să se adăpostescă în munți. Aci își schimbară felul de viață de până atunci; din *celățeni* deveniră locuitori de sate; indeletnicirile și de-

Resumat (de învățat pe din-afară).

România cu Transilvania, banatul Temișorei și o parte din Ungaria erau locuite în vechime (cam pe la a. 350 a. Cr.), de două popoare înrudite : *Geții și Dacii*. Pe la a. 50 a. Cr. un rege al Dacilor *Burebista*, ajutat de preotul *Deceneu*, întemeiă un regat puternic și pustii în mai multe rânduri țerile Romanilor din dreapta Dunării. Pe timpul împăratului roman *Domițian* (81—96 d. Cr.) Dacii se făcură mai periculoși de cât ori-când, având de rege pe *Decebal*, un om înțelept și vitéz. Decebal bate în două rânduri armata romană, și de și în urmă este învins de un general roman la *Tape*, dar *Domițian* se grăbesce a face pace, legându-se a plăti Dacilor un tribut anual. În fine *Traian*, prin două răsbóie ale sale supuse tótă Dacia și o prefăcu în provincie romană (107 d. Cr.).

Sub stăpânirea romană Dacia fu fericită, până când *Marcomanii* o coprinseră (pe la a. 255 d. Cr.), iar împăratul *Aurelian* se vădu silit a retrage oștile dintr'ênsa (la 271). În timp de aproape 1000 de ani (271—1250) Dacia traiană fu cutreerată de un cârd de nêmurî, unele mai sêlbaticice decât altele : *Hunî, Gepiđi, Avari, Slavi, Bulgari, Unguri, Pecenegi, Cumanî și Mongoli*. Acești barbari umblând după prađi, îndată ce nu mai găsiau ce să ia de la lăcuitoří din Dacia, treceaú în alte părți, în țeri mai bogate. Români, retrași la început prin munți, începură cu încetul să se scobore și să se întindă prin câmpiile Țerei-Românesci, prin Moldova și Basarabia, unde îi găsim pe la finele secolului XII și începutul secolului XIII, formând mici state cu duci sau voievođi lor. Din aceste state se alcătuiră : principatul Țerei Românesci (a. 1290) și al Moldovei (a. 1349). La dreapta Dunării trei trați : *Petru, Asan și Ioniță* întemeiară un imperiú româno-bulgar, care ținu până la 1388.

prinderile orășenesci cu timpul se uitară, ca și numele vechilor orașe; trebuințele vieței se împuținară. Mulți se făcură păstori, dar nu părăsiră cu totul nici lucrarea pământului, precum nu uitară nici deprinderile rêsboinice, nici perdură instituțiunile lor milităresci. Sub *voievođi* sau *duci* și organizați milităresce ei se arată în istorie, la stânga ca și la dreapta Dunării, în Carpați ca și în Balcani.

Intrebări de recapitulare.

(Elevii vor răspunde prin scris la întrebările următoare):

Lucrarea I. — Ce popóre locuiau pe la a. 350 a. Cr. în România și țările vecine? — Ce obiceiuri și credințe aveau Geții și Dacii? — Cine a fost Deceneu? — Cine a unit pe Geți și pe Daci într'un singur regat, și ce răsbóite a avut? În ce an a murit Cesar și Burebista?

Lucrarea II. — Cu ce generali romani s'a bătut Decebal și unde a fost el învins? — Ce ști despre împăratul Traian? — Câte răsbóite a avut el cu Dacii, și care a fost sfârșitul lui Decebal? — Ce monumente și lucruri din vechime amintesc victoriile lui Traian asupra Dacilor?

Lucrarea III. — În ce an a fost Dacia prefăcută în provincie romană și în ce an a fost părăsită? — Care erau limitele Daciei și cum a fost starea ei sub Romani? — Să se înșire barbarii cari au năvălit în Dacia de la a. 271—1250, arătându-se câte-va din obiceiurile lor. — Când a început creștinismul printre Romani și cari au fost primii lor episcopi? — Ce state existau la dreapta și la stânga Dunării înainte de întemeierea principatelor Țării-Românesce și Moldovei?

PARTEA II.

ISTORIA VECHIĂ

ISTORIA PRINCIPATELOR ȚĂRII-ROMĂNEȘCI ȘI MOLDOVEI DE LA
ÎNTEMEIEREA LOR PÂNĂ LA MIHAIŪ-VITÉZUL.

(1237 — 1593 d. Cr.)

LECȚIUNEA XIII

Radu-Negru numit și Tugomir Basarab, primul
domn al Țării-Romănesci.

(1290—1320)

1. Cel d'întăiū care a încercat să unescă micile principate din Țara-Romănescă fu *Litean Vodă*, un urmaș al lui Seneslaū. El vădend (1272) pe tronul Ungariei un copil numai de 10 ani, pe *Ladislau IV* sau Cumanul, cuprinse în unire cu frații săi banatul Severinului, și nu voi să plătescă Ungurilor nici o dare. Regele maghiar trimite atunci contra lui o armată. După lupte crâncene Liteanu cade ca un vitéz pe câmpul de bătaie, frate-său *Bărbatu* se prinde și se dă pe mâna regelui, ca să-și primescă pedepsa.

2. Mai norocos de cât Liteanu fu *Tugomir Basarab*, care se pôte numi *întemeietorul principatelor Țării-Romănesci*. El curăți țara de rēmașițele Tătarilor și Cumanilor și cuprinse Banatul Severinului. Ungaria, fiind pe atunci sfășiată de turburările și rēs-

bóiele din lăuntru, nu era în stare să facă vre-o împotrivire. Ast-fel Tugomir *putu să unescă pe toți Românii și să-și statornicescă stăpânirea asupra întreg Principatului.*

3. Tugomir Basarab, urcându-se pe tron, luă titlul de „*Ion Radu Vodă* cu mila lui Dumneșeu voevod și domn al Țerei-Romănesci și ban al Severinului.“ El puse scaunul mitropolitan în *Curtea de Argeș* și înființă *episcopia Râmnicului* (a. 1304) în orașul Râmnicul-Vâlcei, unde mai pe urmă se făcu Mitropolie; zidi biserica din *Câmpu-lung* (ași mănăstire) și o înzestră cu moșii și venituri. Asemenea mai făcu biserica *Sf. Nicolae domnesc* din Curtea de Argeș, care stă în ființă. Aci, după o domnie glorioasă, Tugomir fu înmormintat (pe la 1320), lăsând tronul fiului său Nicolae Alexandru Basarab.

LECȚIUNEA XIV

3. Nicolae Alexandru Basarab.

(1320—1364).

1. Nicolae Alexandru Basarab, a fost un domn vitez, înțelept și neobosit pentru binele țerei. În timpul lungii sale domnii de 44 de ani, el a făcut multe aședăminte folositoare, a regulat administrația și justiția țerii și a închinat biserica română la Patriarhia din Constantinopol. El a avut și câte-va răsboie: cu *Dușan*, țarul sêrbesc, pe care l'a bătut și alungat din Craiova, și cu *Carol Robert*, unul din cei mai însemnați regi ai Ungariei.

2. Carol Robert se puse în fruntea unei armate numeroșe și fără nici un cuvînt intră (în a. 1330) în Țara-Romănescă pe la Orșova și cuprinse Turnu-Severin. Alexandru porunci locuitorilor să se re-

tragă la munte, iar el cu oștenii săi aștepta în munții Gorjiului, să vadă ce vor face Ungurii. Aceștia înaintează spre riul Motru, găsind în drumul lor toate satele pustii. Nu trecu mult și lipsa de ale hranei și nutrețului începu să se simtă; flamândură și regele și ostașii și caii. Românii atunci eșiră din ascunzătorile munților, și în mici lupte, dese-ori repetate, bătură cetele ungare cari umblau împrăștiate.

Atunci Carol Robert trimise la Alexandru solii de pace. Domnul român se prefăcu că primesce bucuros pacea și îi trimise câți-va ómenii, ca să îi arate drumul cel mai scurt, pe unde putea eși din țară. Regele mulțamind lui Dumnezeu, se credea scăpat de orice primejdie. Ómenii lui Alexandru însă, după ordinul acestuia, duseră pe Unguri prin nisce ripe și strâmtoări lungi și înguste, înconjurată d'o parte și de alta cu stânci înalte și drepte; pe când armata se înfunda din ce în ce mai în prăpăstii, iacă că în dimineața zilei de 10 Noembre 1330, Ungurii vęd pe vârful inunților pe Români de amëndouă părțile căii. Atunci o plóie de săgeți și de bolovanii începe să cadă asupra-le; stânci mari prăvălitate din vârful munților strivesc de odată șiruri întregi de ostași. Timp de 4 zile, cât ținu măcelul, Ungurii picară ca nisce musce în toate părțile. Regele vędend că este în pericol de mórte, schimbă hainele și armele cu unul din voinicii, cari il acopereau cu pepturile lor; acesta fiind luat drept însuși regele, fu omorit, dar Carol Robert scăpă din măcel prin această străvestire. Cu puținii ce îi mai rămăsese, și după ce rătăci multe zile prin munți, de abia ajunse la Temișóra, lăsând în văile Carpaților miile de leșuri neîngropate, prinși, arme, scule, vestminte și bani, până și pecetea regatului. După o pierdere așa de mare, el nu se mai încumetă să ridice armele asupra lui Alexandru.

3. Nicolae Alexandru móre la 1364 și se în-

mormintează în biserica domnăscă din Câmpu-lung, unde-î se vede mormintul până astăzi. După dănsul a urmat fiul său Vladislav (1364), care cuprinse districtul *Făgăraşului* cu pământul aproape de Sibiu (Amlaş), bătut pe *Turcii* (naraţiunea 10-a), cari împreună cu Bulgarii intraseră în Oltenia (an. 1367), şi-î fugări până la Balcani; sfărămă în fine oştile, ce *Ludovic I* regele Ungariei, trimesese asupra-î (naraţiunea 11-a) silind ast-fel pe cei mai mari din regii de pe atunci ai Europei, să incheie odată cu dănsul pace (1369).

NARAȚIUNEA 10.—Venirea Turcilor în Europa. —

Acest popor asiatic se mai numesce și *Osmanî* de la o căpetenie *Osman*, care a întemeiat un principat în Asia-mică. Fiul lui *Osman*, *Orchan*, înființă oștirea de *Janiceri* sau *pedestrași*, compusă numai de copii de creștini, răpiți de la părinții lor și crescuți în legea turcăscă (mahomedană); din *Spahii* făcu armată de *călărași*, și luă titlul de *Sultan* și *Padișah*. Locuința lui fiind în cort, de la *poarta* de intrare a cortului vine numele de *Pörtă* sau *Inaltă Pörtă*, întrebunțat în loc de Turcia — *Orchan* fiind chemat în ajutor de *Ion Cantacuzen*, care voia să răpescă lui *Ion Paleologul* tronul din Constantinople, trecu în an. 1344 cu 40,000 Turci în Europa; 18 ani după aceea, fiul său *Murat* începu să facă cuprinderi de orașe în imperiul bizantin; luă *Adrianopolul*, unde și puse capitala sa. În scurt timp ajunse stăpân peste întreaga țară până la Balcani și până la porțile Constantinoplei. La 1453 *Mohammed II* cuprinse și acest oraș.

NARAȚIUNEA 11.—Războiul cu Ludovic I, Regele Ungariei. —

Vladislav, după ce respinse pe Turci și pe Bulgarii peste Dunăre, și i fugări până la Balcani, opri *Vidinul* pe seama sa, ne-voind să-l mai lase Ungurilor.

Din această cauză, *Ludovic* ridică războiul asupra-î și hoțărî să-l lovască din două părți (1369) de odată. O oștire avea să se scobore din Transilvania, o alta, să treca Dunărea spre Vidin, ca amândouă să se întâlnească la *Têrgo viște*. Vladislav își împărți și el oștea în două: un corp îl trimise sub comanda *părcălabului* cetații *Dâmbovița* (*Bucuresci*), *vitézul Dragomir*, ca să apere intrarea despre munți;

LECTIUNEA XV.

Dragoș-Vodă Domn în Bucovina. — Bogdan-Vodă cel d'întâi Domn peste totă Moldova.

(1342 — 1359).

1. O poveste de bătrâni ne spune că Dragoș, român din Maramureș, împreună cu 300 vânători și cu cățeuă sa *Molda*, luându-se după un bour (zimbru), ar fi nemerit în țara Moldovei; aci lângă un riū, el ar fi dat peste o fiară sălbatică, pe care a omorit-o; dar și cățeuă lui s'a înecat în apele riului. De la numele *Molda*, riul și-a luat numele de *Moldova*; de pe riū țara s'a numit tot *Moldova*, iar de pe capul bourului, Dragoș și-a făcut pecetea lui, care a rămas și pecetea țării.

Din această poveste și din alte documente vedem că Dragoș (pe la anul 1342) a întemeiat un mic principat într'o parte din țara de sus a vechei

el însuși cu oștea de căpetenie se întări la Calafat. Ungurii trecura Dunărea pe plute sau pe șice cu mare greutate. după ce goniră corăbiile române, ce apărau malul, și înfruntară plôia de săgeți ce curgea asupra-le. Vladislav se retrase în regulă la munți, așteptând minutul priincios să dea bătălia. Intre acestea voevodul Transilvaniei Nicolae, scoborînd munții pe la Predeal cu Secuții, ajunse la riul Ialomîța (nu departe de Tîrgoviște), unde Românii facuse multe cetăți și întariturî; la început el avu câte-ca mici isbânzi contra lui Dragomir. dar înaintînd fără băgare de sémă, se închise în nisce locuri strâmte, mlăștinoase și neumblate; aci Românii îl înconjurară fără de veste, îl bătură cumplit și 'l omoriră împreuna cu mai totă oștea; câți scăpară cu viață, fură prinși; puțini numai se întorseră în patrie, ducînd cu dînsii și cadavrul voevodului ucis. În urma unei perderi așa do mari, care amintea pe cea suferită de Carol Robert, Ludovic nu mai avu curagiū să înainteze cu armata și incheiă pace.

Moldove (în Bucovina), și că după scurtă domnie a murit, lăsând tronul fiului său *Sas*.

2. Pe când *Sas*, fiul lui *Dragoș-Vodă* domnea în Bucovina, un voevod al Românilor din Maramureș, *Bogdan*, pe la an. 1319, trecu munții și bătă pe *Sas*, care muri în luptă. Fiul acestuia *Balc* ceru ajutor de la Ludovic, regele Ungariei; acesta întreprinde mai multe expedițiuni contra lui *Bogdan*, însă rămâne în toate bătut; frații lui *Balc* sunt prinși de *Bogdan* și uciși tiranicesce, iar *Balc* e silit să treacă în Maramureș, lăsând în mâna lui *Bogdan* tronul, zverile și moșiile sale.

Bogdan alungă rămășițele tătarești și cumane din Moldova de jos și Basarabia, și întemeiază statul Moldovenesc în întinderea sa de mai târziu; el este *cel d'întâiu domn peste totă Moldova*.

El muri la 1359 și se înmormintă în biserica din orașul *Rădăuți*, unde zidise cea d'întâiu mănăstire a Moldovei. Fiul său *Teodor Lațco-Vodă*, după o domnie de 8 ani (1365—1373) muri, nelăsând urmași de parte bărbătească. După ce tronul fu ocupat de un venetic anume *Iuga Koriatovič*, venură la domnie *Mușătescu*, un nēm înrudit cu Basarabiilor din Țara-Românească.

LECȚIUNILE XVI — XIX.

Mircea cel Bătrân, domnul Țării-Românești.

(1386—1398).

— LECȚIUNEA XVI.

MIRCEA STĂPÂNITOR PE AMENDOUË MALURILE
DUNĂRII.

1. Mircea era fiul lui *Radu-Vodă Basarab*, care domnise cu câțiva ani mai înainte. El suindu-se pe tronul Țării-Românești, la a. 1386, își puse în gând

două lucruri de căpetenie: a apăra țara de cotorpierea Turcilor și de îngenunchierea Ungurilor, și 2) a 'i da o bună administrațiune și instituțiuni folositoare. Mircea după ce 'și întocmi bine armata, trecu Dunărea și luă din mâna Turcilor toate cetățuile dunărene până la gura riului, precum și *Dobrogea*.

2. Aceste isbânzi vitejesci înflăcărară pe toți creștinii asupra păgânilor. La 1389 o armată, compusă din Sârbi, Bulgari, Albanesi și Români, aceștia din urmă trimiși de Mircea și de *Petru Mușat, Domnul Moldovei*, peste tot 200,000 de oameni, se adună pe șesul de la *Cossova* (câmpul *Mierlei*, în Serbia). Armata era comandată de bătrânul *Lazăr*, despotul Serbiei. În capul oștirilor turcesci se afla Sultanul *Murad*. În zorii zilei de bătălie (15 Iunie) sârbul *Miloș Obilici* ucide pe Sultan în cortul său, însuși el piere de o moarte crudă. Fiul lui Murad, *Baiezit I-iü* ia comanda. La început norocul părea în partea creștinilor: însă de o dată lucrurile se schimbă. După pierderi însemnate în amândouă părțile, bătălia se sfârșește cu nimicirea armatei creștine.

Indată după bătălie, Baiezit trimise oști să cuprindă Țara-Românească. Mircea le respinge însă victorios; trece Dunărea cu armată mare, supune țara până la Adrianopole, și începe de aci înainte să se întituleze: „Stăpânitor al ambelor laturi ale Dunării până la Marea-Négră, Domn al Dobrogei și cetății Silistra și al tuturor țărilor și orașelor până la hotarele Adrianopolii“.

LECȚIUNEA XVII.

BĂTĂLIILE DE LA CRAIOVA (ROVINE) ȘI DE LA MUNTELE PASEREA (1394 ȘI 1395).

3. În toamna anului 1394 grósnicul Baiezit I-iü năvăli în Oltenia, trecând Dunărea pe la Severin.

Mircea se lovi cu dânsul lângă *Craiova*, în niște locuri baltoase, și de aceea numite *Rovine*. „Și fu război mare, ne spune un vechi cronicar, cât se întuneca de nu se vedea văzduhul de mulțimea săgătelor, și mai pierdu Baiezi oștea lui cu totul, iară pașii și voievozii periră toți: așa de se varsă sânge mult cât era văle crunte. Deci se sperie Baiezi și fugi de trecu Dunărea“. Baiezi, după o fugă atât de rușinosă, trebui să încheie pace și să primască condițiile puse de învingător.

4. În primăvara anului 1395 *Sigismund*, regele Ungariei, încheie cu Mircea un tractat de apărare comună contra Turcilor, și amândoi înconjură *Nicopolis* (Turnu-Măgurele de lângă Dunăre). Această cetate, întărită bine cu ziduri, era apărată în lăuntru de o garnisonă turcă. După multe osteneți, cetatea fu luată. Dar sosind oștirea de căpetenie a Turcilor, Sigismund de teamă se grăbi a se întorce în Ungaria, lăsând pe Mircea singur în fața armelor lui Baiezi. O așa purtare supără mult pe Mircea: de aceea el căută să-i dea convenita pedepsă. Pe când regele se întorcea grabnic cu oștirea prin banatul Craiovei și se credea în totă siguranța, ajunsese prin strămtorile muntelui *Paserea* (județul Mehedinți); aci se vădu de o dată lovit de o ploie de săgeți otrăvite, de bolovanii și de tot felul de lucruri omorătoare, asvârlite de oștenii români, cari împănaseră trecătorile. Ungurii pășiră o înfrângere și un măcel tot așa de mare, ca în timpul lui Carol Robert și Ludovic. Regele abia scăpa cu viață. Incurcăturile, ce l' așteptau acasă, după mórtea soției lui, îl opriră de a încerca măcar să-și răsbune pe Mircea, cu care trebui să se împace, având de dânsul nevoie.

LECȚIUNEA XVIII.

BĂTĂLIA DE LA NICOPOLÎ (1396) ȘI CEA DE LA ROVINE
PE IALOMIȚA (1398).

5. În toamna anului 1396 o armată numeroasă, în care se aflau cei mai viteji cavaleri ai Franciei și ai Germaniei, între cari și *Frideric de Hohenzollern*, străbunul Regelui nostru, se strânse sub conducerea lui Sigismund, pentru a porni în contra Turcilor. Oștea de căpetenie unгурescă veni la cetatea *Nicopoli-Mari*, (ađi Nicopoli, pe malul drept al Dunării), unde se împreună cu armata română și moldovenă, comandată de însuși Mircea. Aci se dete o bătălie sângeră, care se fini cu paguba creștinilor (narațiunea 12-a).

NARAȚIUNEA 12. — Bătălia de la Nicopoli. — Armata creștină se compunea peste tot din 130 000 de ómení, pe când Baieziț avea 200.000. În ziua de 28 Septemvrie 1396, se hotărî a se da bătăia. Bătrânul Mircea, care cunoscea mai bine de cât toți chipul de luptă al Turcilor, propuse să începă el atacul, iar oștirile ungare și franceze să lovescă fruntea și centrul puterii inimice. Francesii nu primiră, și cum erau încălđiți de vin, se aruncară pe cai și dederă năvală asupra Turcilor, pe cari-ı puseră pe gónă. Dară în îndrăsnela lor nebunescă, nebăgând de sémă că s'aũ depărtat de restul armatei, de odată se vėd înconjurați de 40.000 de lănci turcesc; atunci își perd cumpėtul și o iaũ la fugă; sosind însă noui escadróne de cavalerie creștină, se pun iarăși în șir; sar de pe cai, și cu săbiile în mâini se aruncă în mjlocul armatei păgâne, sperând că vor sosi ai lor ca să-ı scape. Dar când un batalion, trimis de Sigismund în ajutor, vėdu caii fără călareți, se întórse și spuse că n'a mai rămas nici unul. Acestă veste, răspândită ca fulgerul, băgă gróza în oșteni. Aripa dreptă și stângă daũ înapoi; centrul se ține cât va timp, respinge chiar pe ieniceri, însă în minutul hotărîtor,

6. După aceea Sultanul Baiezit, în fruntea unei armate, cum nu mai avusese încă, trece Dunărea pe la *Călărași* (a. 1398) și începe a pustii și robi țara. Mircea duse pe femei, copii și bătrâni, cu toate vitele și trebuințioasele de hrană în munții *Vrancei*, punând să ardă holdele în urnia lor. Apoi cu oști destul de numeroase el lovesce din pădurile dese, de lângă câmpiile *Bărăganului*, trupele singuratice de Turci, cari umblau după jafuri. Turcii fiind mereu hărțuiți și imputinați, și suferind lipsă de apă și de hrană, încep a se retrage în învâlmășală spre Dunăre. Mircea își întocmesce atunci bine oștea, și la o câmpie deschisă și mlăștinosă, numită *Rovine* pe Ialomița, se aruncă fără de veste asupra-le, îi bate înfricoșat și-i pune pe gônă peste Dunăre, luându-le toate munițiunile de război, toate vitele și prădile.

Acastă isbândă făcu pe Mircea iarăși stăpân peste Dobrogea și cetățile de pe malul drept al Dunării.

iată că sosese din tabăra turcă prințul Serbiei Ștefan, cu 5 000 de omeni proșteți de luptă Copleșiți de numărul cel mare, creștinii iaă fuga spre Dunăre, lăsând pe câmpul de luptă 20.000 de cadavre. Cavaleria turcă pe mulți îi prinde și îi robesce; mare parte însă se înecă în valurile Dunărei. Sigismund, însoțit de câți-va credincioși ai săi și de Frideric de Hohenzollern, apucă spre gurile Dunărei, se aruncă într'o corabie, și apoi pe mare se duse la Constantinopol, iar de aci în Dalmația. A doua zi de luptă, Baiezit puse de tăiă peste 3.000 de creștini înaintea ochilor săi. Din armata turcască 60.000 de morți acopereau câmpul de luptă.

Atât costase pe Baiezit isbânda de la Nicopol, dar ea deschidea Turcilor drumul spre apusul Europei.

LECTIUNEA XIX.

Tractatul lui Mircea cu Turcii (1411).
Mórtea sa (1418).

7. Turburările din imperiul turcesc dădură prilej lui Mircea să se amestece în certurile de acolo pentru tron. El ajută pe *Musa*, fiul lui Baiezit, să se facă Sultan. Musa însă după cât-va timp fu învins și omorît de fratele său *Mohammed*, cu care Mircea încheia în a. 1411, următorul tractat:

„Țara-Românescă își păstrează neatárnarea ei, se cârmuesce după legile ei proprii; Domnul are deplină putere de a face răsboi cu vecinii săi și de a încheia legături de amicie cu dênșii, orî și când va voi; este stăpân peste viața și mórtea supușilor săi; el se alege de către mitropolit și de către boeri. Turcii nu se pot așeza în țară, nici nu pot face geami; și în schimb pentru sprijinul, ce Sultanul se indatoresce a da țării, Turcia are drept în fie-care an la un *peșcheș*, adică *dar* de 3000 bani roșii de țară sau 300 de lei argint, bani turcesci.“

Bêtrânul Mircea móre la începutul anului 1418 și se înmorminteză la mănăstirea *Cozia*, cea zidită de dênșul.

LECTIUNEA XX.

Alexandru-Vodă cel Bun și Bêtrân, Domnul Moldovei.

(1401—1435).

1. Alexandru-Vodă era fiul lui Roman-Vodă din familia Mușătescilor. El este numit cu drept cuvânt cel *Bun* și cel *Bêtrân* (adică înțelept), pentru că într'o domnie lungă de 32 de ani a înzestrat *Moldova* cu aședăminte folositoare și a statornicit liniștea în *Biserica* și în țară.

2. El se urcă pe tron (la a. 1401) cu ajutorul lui Mircea cel Bătrân; reînvi legăturile încheiate cu Polonia de moșul său Petru și le ținu cu credință mai tot timpul vieții sale: dar în același timp știu să facă și pe regele polon *Vladislav* a nu călca drepturile țării. El ajută pe rege cu oște în războiul ce avea cu *Călării teutonî* (narațiunea 13); îl împrumută cu o mie de ruble de argint, ca să pôtă îndestula cheltuelile războiului, și drept chezașuire de plată a sumei împrumutate, îi se dote în stăpânire totă Pocuția. Alexandru se căsătorî cu *Ringala*, sora lui Vladislav, dându-i pentru întretinerea ei orașele: *Siretul* și *Rădăuții*.

Pe la sfârșitul domniei, Alexandru-Vodă avu să pörte războiul cu regele Vladislav, pentru că acesta voia să-l scôtă din domnie și să împartă Moldova cu regele Ungariei. Alexandru intră cu armele în Polonia, dar fu bătut și silit a face pace. El muri

NARAȚIUNEA 13. — Bătălia de la Marienburg. — În a. 1422, având Polonia războiul cu călării teutonî la cetatea *Marienburg* de lângă marea Baltică, Alexandru îi trimise și el un ajutor de 500 de călări sub conducerea spătarului *Coman*. Acestă mică oște arătă o deosebită vitejie, căci pe când ea înconjura cetatea, eși din lăuntru un număr însemnat de Teutonî și copleși de tôte părțile pe Români. Aceștia își deschiseră drum prin mulțimea inamicilor, și lăsându-le în mâna bagajele, se prefăcură că fug. Ei se retraseră într'o pădure din apropiere, săriră de pe cai și se puseră în apărare între copacii cei deși. Teutonii credeau că au puțin de lucru, și că nu le mai rămâne, de cât să lege cu frânghiile pe Români în ascunđătorile lor; se pomenesc însă de o dată acoperiți de o plöie de sageți urmată de loviturî cu sulita și sabia; ei apucă fuga. Ceta viteză a lui Coman încălecând, se ia după dênșii, pe mulți îi ucide și 'i prinde, apoi s'aruncă asupra corpului celui mare al călărilor, pe care îi bate înfricoșat și 'i silesce să se închidă cu rușine în cetate. Prăđi însemnate, un mare număr de prinși de războiul, între cari mai mulți generali, picară în mânilor Românilor.

la 1433 și se înmormintă la mănăstirea *Bistrița*, cea zidită de dânsul (narațiunea 14).

LECȚIUNEA XXI

6. Vlad Dracul, Domnul Țării-Românesce și Iancu Corvin, guvernatorul Transilvaniei.

(1433—1446).

Vlad poreclit din cauza năsdravăniilor sale, *Dracul* sau *Drăculea*, era fiul lui Mircea cel Bătrân. El veni

NARAȚIUNEA 14. — Intocmirile lui Alexandru cel Bun. — Alexandru cel Bun se poate numi *părintele Moldovei*. Grija lui de căpetenie a fost de a îmbunătăți sorta locuitorilor, a pune rânduială în administrațiune și în biserică, a face aședăminte religioase și de învățătură și a înflori comerțul. Chipul său bun de guvernare atrase în țară locuitorii în număr mare de prin țările vecine din Polonia, Ungaria și Țara-Românească. El aședă sate întregi tătăresce, dăruindu-le pe la mănăstiri; primi 3.000 de familii armenesci gonite din Asia, și le dete voe să se statornicescă în Suceva, Botoșani, Dorohoiu, Hotin, Iași, Vaslui și Galați. Ingădui și Țiganilor a veni în țară; însă cu deosebire el sprijini aședarea Sașilor și a Securilor în orașe și sate. Sașii fură descălecați pe lângă râul Moldova; Secuții (Ciangăii), pe lângă Trotuș, Siret și Prut.

Alexandru aședă scaunul Mitropoliei la Suceava, care era și capitala țerei, făcu și episcopiile Roman și Rădăuți; zidi mănăstirile Moldovița (Bucovina) și Bistrița, pe care le inzestră cu sate, robii, venituri și odore; aduse la Suceva moștele Sf. Ión cel nou, care se păstrează acolo până astăzi și puse să se scrie prin mănăstiri cărțile trebuincioase pentru slujba Bisericeii. El întocmi și dregatoriile Statului, din care unele, de și ființau înainte de dânsul, însă nu era hotărâtă trepta fie-căreia. Înființă școli pentru formarea ómenilor cărturarilor, pentru trebuințele Bisericeii și ale Statului. În Suceva întemeiă chiar școla unde se tâlcuiau legile împăratesce din Bizanțiu și se învăța și religiunea. În sfârșit el îngriji și pentru înflorirea comerțului și bātu monede de argint și de aramă.

cu oște din Ungaria; respinse pe Turci, cari intraseră în țară ca să pună pe alt Domn, și prădă de mai multe ori Bulgaria. Din cauza deselor răsbóie însă, Țara-Românescă se împuținase de locuitori în așa chip, că mai nu rămăsese cine să lucreze pământul.

Tot pe atunci în Ungaria trăia un mare general, Iancu Corvin de Uniad († 1456). Acesta era român din nascere, din némul Dănescilor, și servea pentru regele Ungariei. El bătutu într'un singur an (1442) trei oștiri mari turcesci (la Sibiú, la Ialomița-de-sus și la Porțile-de-fer), dar perdu bătălia de la *Varna* (1444), unde însuși regele unguresc Vladislav rămase mort pe câmpul de luptă. În anul următor (1445) Corvin, vrând să răstórne pe Vlad și să pue în locu-i pe cumnatul său *Danciul*, năvăli în Țara-Românescă cu mare oște. Vlad, după mai multe lupte, este prins de către Danciu și tăiat în piața orașului Târgoviștei împreună cu fiul său mai mare Mircea. El lăasă după sine doi fii: pe Vlad Țepeș și pe Radu cel Frumos.

LECȚIUNEA XXII

7. Vlad Țepeș, Domnul Țării-Românesci.

(1455—1477).

1. Vlad supranumit *Țepeș* pentru cruđimele sale, ca să-și asigure Domnia înlăuntru, omóri pe boerii ce-i staú în potrivă; năvăli apoi în Ardél, unde prefăcu sate și mănăstiri în cenușe. Arse și suburbiul Brașovului, trase în țeapă inaintea unei biserici mulțime de Sași, pe când densusul în liniște își lua gustarea în mijlocul gemetelor celor înțepați. Apoi a

trecut în Bulgaria și a pus și pe Turci în spaîmă, tăind o mulțime de lume (narațiunea 15).

2. Sultanul *Mohammed II*, care luase *Constantinopole* (1453) *desfînțând împărăția Bizantină*, voi să prindă pe Vlad cu vicleșug și să l omóre. Domnul însă pricepu cursa, și într'o bătălie lângă *Brăria sfărămă* óstea lui *Hamza Pașa*, trăgênd'o pe tótă în țépă (narațiunea 16).

NARAȚIUNEA 15. — Cruđimelo lui Vlad Tepeș. — Vlad este omul cel mai crud din căți aũ trăit în Țara-Románescă. Chiar dacă pe jumătate ar fi să credem cele ce se spun despre dênsul, și tot ar rămânea să ne spăimêntăm de faptele lui neomenesci, de sângele rece și pofta sêlbatică cu care omora, trăgea în țépă, ardea și frigea pe ómenî.

El, îndată ce se sui pe tron (1455), își alese o cétă de ómenî armați cu sulite, care îi sta pururea de pază, și în cepu să facă cruđimile cele mai mari: chemă pe boerii, ce se părea că nu l-ar fi prietenî, la o adunare împreună cu femeile și copiii lor și îi omorî pe toți, chiar și pe robii lor. Cinci sute de boeri și ispravnicî îi omorî numai pentru că n'aũ știut să spună numêrul locuitorilor din județele lor. Satele și moșiile boerilor uciși, el le dăruî ostașilor sêi de pază, pe care-i făcu boeri. Strânse pe toți cerșetorii, leneșii și oamenii fără căpătâiũ din țară, după ce le dete să mănânce și să bea bine, îi aruncă într'un foc mare. Pedepsi cu țépă orî-ce furtișag, și nu mai puțin de 6,000 de hoți îi prinse în curênd și-i omorî. În scurt timp făcu așa siguranță în țară, în cât neguțătorul cel mai bogat putea călători fără nici o grije, putea lăsa marfa pe uliță, că nimenea nu se atingea de dênsa. În chipul acesta omorî până la 20,000 de bărbați, femei și prunci, trăgêndu-i pe cei mai mulți în țépă, pentru care lumea 'i-a pus numele de *Tepeș*.

În scurt timp s'a dus vestea prin țeri depărtate despre cruđimile acestuî om și s'a tipărit cărți, unde sunt cu amănuntul povestite faptele sale

NARAȚIUNEA 16. — Bătălia de lângă Brăila cu Hamza Pașa. — Mohammed fiind înștiințat prin ómenii sãi, că Vlad a hotărît să ridice armele asupra-i, voi să pună mâna

Atunci Mohammed (în primăvara an. 1462) veni singur în persoană contra lui Vlad cu 250,000 de soldați. Domnul român, cu 10,000 de călăreți ai săi, se trase în niște păduri mari, și de aci, *într'o noapte întunecată și la un loc plin de mlaștine, năvăli în armata turcăscă*. Nimeni nu se aștepta la un asemenea atac; cei mai mulți Turci dormeau duși și nu se sculară de cât în țipetele Romanilor voinici, cari, la lumina faclelor, ce țineau în mână, răsturnau

pe îndrăznețul Vodă. De aceea el trimise la Vlad pe logofătul său *Catabolinos*, un grec șiret și prefăcut, ca să-i dică că Sultanul voește cu orice chip să-l vadă, având să-i spună o taină mare, că dacă va veni are să-l primescă cu cinste împărătească, și cu toate darurile din lume are să-l încarce. Vlad înțelese cursa, și cam unde bătea dragostea turcăscă; și se că acum nu poate părăsi țara, dar mai târziu va veni. Grecul mai adăose, că Sultanul cere ca numai de cât să-i trimetă 500 de copii aleși, pentru slujba împărăției, și tributul de 10,000 de galbeni pentru acel an. Domnul român, supărat răspunse, că banii îi are gata, dar ca să-i trimită și 500 de copii, nu o va face odată cu capul. Atunci *Catabolinos*, voind să plece, îl rugă să-l însoțescă până la Brăila, căci îi e frică să nu-i se întâmple ceva pe drum. Vlad merse, însă bănuind vre-un viclesug, luă cu sine omenii lui de pază credincioși și un număr îndestul de oște. Când ajunse la locul arătat, iacă că de odată Domnul se pomenescă lovit de toate părțile de o armată turcăscă. Era Hamza Pașa, cu care grecul vorbise, ca la ziua și locul hotărât, să vină și să prinďă pe Vlad. Se începu o luptă crâncenă, în care Vlad cu omenii săi rămase învingător; puținii Turci luară fuga; restul împreună cu Hamza și *Catabolinos*, fură prinși, lise tăiară pe loc mâinile și picioarele, și apoi într'o pădure de țepi fură trași până la unul. În mijlocul țepelor, rânduite ca la bătălie, se înalța o țepă mai mare: într'nsa sta Hamza-Pașa cu fesul în cap și cu tuilul alături, iar lângă densusul grecul cel șiret și Pașii mai mici.

Când Sultanul află de cele întâmplate, atât de mult nu voia să creďă, în cât cu toiagul bătui singur pe tătarul care-l aduse întâiu vestea, neputend să-și închipuiască o așa de mare îndrăsnelă.

și ucideați tot. Vlad cu o cătă de călăreți din cei mai viteji, se aruncă spre cortul Sultanului; aci însă greșese, nemerind în cortul marelui Vizir și al unui Pașă. Se începe o luptă desperată, bătându-se cu voinicie din amândouă părțile. Cu revărsatul zorilor, Vlad e silit a se retrage, lăsând în mana Turcilor 1,000 de prinși pe cari Sultanul porunci îndată să-i taie. Paguba Turcilor însă se ridică la 100,000.

3. După aceea Mohammed lăsă pe *Alibeg* cu porunca de a așeza în Domnie pe *Radu cel Frumos*, frațele lui Țepeș, iar el se întorse la Adrianopol, înainte de venirea toamnei (narațiunea 17). Radu luă Domnia, pe când Vlad, fiind părăsit de toți ómenii săi, se retrase în Transilvania. Mateiú Corvin, regele Ungariei (fiú al lui Ion Corvin), sub cuvânt de protecțiune, îl chemă la sine și-l aruncă în închisóre

NARAȚIUNEA 17. — *Retragerea lui Mohammed.* —

După atacul suferit din partea lui Vlad, Turcii se făcură mai prevădători; nu mai înoptau fără să nu se întărescă cu șanțuri și să îndoiască veghile. Ajunseră în fine la Tîrgoviște. Aci totul era pustiú, porțile deschise, zidurile cetății fără nici un apărător; tótă lumea era la Poenari (cetate pe un pisc înalt lângă apa Argeșului). Turcii avură témă să intre în lăuntru, bănuind vre-o cursă; apucară decí drumul spre Brăila, grăbind retragerea, de teamă să nu vină Ungurii, uniți cu Românii, asupra-le. În drum suferiră fórte mult de lipsa hranei și a apei, caii crăpară de fóme și sete. În cele din urmă se apropiară de Brăila; când la o oră depărtare de oraș, sosiră la un loc cu apă și desfătat: acolo se vedea o pădure desă de pari (peste 20,000) și în fie-care par câte un trup de om; păsările își făcuseră cuib în coșurile morților. Eraú Turcii lui Hamza, pe cari Țepeș îi omorise; Hamza încă se mai cunoscea după țepa mai înaltă și haina lui roșie, ce o purta, când căduse în mâna lui Vlad. Cu scârbă și cu mânie se depărtă Sultanul de la o priveriște așa de grósnică și díse: «*Cu greú se póte lua o țară din mâna unui om cu întreprinderi așa de mari, și care îndrăsnesc să facă asemenea lucruri*».

la *Buda*. Aci stete vitézul voevod aprópe 12 ani, cât timp domni frate-séu Radu (1462 — 1474), care *mută capitala Țării la București*. Radu murind, Vlad fu liberat și ajutat de Mateiú Corvin ca să se facă Domn pentru a doua órá (1476). El însă de astădată domni numai câte-va luni, căci *Laiot Basarab* veni cu óste turcésă asuprá-í și-l omóri (1477).

LECTIUNEA XXIII.

Négoe Basarab, Domnul Țării-Románesci.

(1512 — 1522).

1. Négoe Basarab, fiul lui Basarab cel Tinér, după exemplele date de predecesorii séi: Vlad-Vodă Călugărul și Radu cel Mare, petrecu mai tot timpul vieții sale cu îngrijirea de lucruri sfinte, mută scaunul Mitropoliei de la Curtea-de-Argeș la Tîrgoviște și sfârși Mitropolia din acest oraș, care se începuse de Radu cel Mare. Compuse învățături folositoare pentru fiul séu Teodosie și tipări cărți bisericesci, între altele Evanghelia, care este așa de frumos tipărită în cât ađi n'ar putea eși mai bine din téscurile tipografice. El înălță din temelie biserica măréță de la Curtea-de-Argeș și o inzestră cu sate și moșii, cu vase de aur și de argint și odóre scumpe. Se đice că soția sa, Despina Milița și-a vindut sculele de aur și pietrele prețiose, ca să ajute pe Domn la sfârșirea măréței biserici. Négoe cheltui sume mari de bani cu infrumusețarea și inzestrarea sfintelor lăcașuri din Țara-Románescă, Moldova, Transilvania și chiar din împărăția turcésă.

Négoe muri la a. 1521 și se înnormintă în lăuntru bisericeí Curții-de-Argeș. După câți-va ani de turburări urméză la tron ginerile séu *Radu de*

la *Afumați*, care pune în respect pe Turci și opresce ca țara să devină pașalik.

LECȚIUNILE XXIV — XXVII.

Stefan-Vodă cel Mare și Bun, Domnul Moldovei.

(1457 — 1504).

LECȚIUNEA XXIV.

PRIMI ANI DE DOMNIE AI LUÎ STEFAN.

1. Stefan-Vodă s'a născut pe la anul 1436 în satul *Borzesci* (jud. Bacău) din tatăl său Bogdan, fiul mai mic al lui Alexandru cel Bun, și din mama sa Maria. Bogdan fiind omorît tâlhăresce la o petrecere de către frate-său Petru, tinărul Stefan, ajutat de Vlad Țepeș, bătut pe Petru în două rânduri și ocupă tronul părintesc. El fiind cu sufletul aprins spre fapte vitejesci, se gătesce îndată de răsbóie; rânduesce óstea în cete de câte o sută, dând fie-cărei cete câte un stég, întocmesce și glótele saú țăránimea, împărțindu-le săbiil și puști, pe lângă arcele, ghiógele și fuscele ce aveau, în scurt pune țara întrégă pe picior de răsboiú.

2. După ce se asigură de o bună armată, vrea să-și asigure și tronul. Petru fugise în Polonia și întrebuința feluri de mijlóce, ca să răstórne pe Stefan și să-l omóre, cum făcuse și tatălui său. Stefan ceru în mai multe rânduri de la regele *Casimir* pe Petru, dar régele polon nu voesce să i-l dea; atunci Domnul român pustii cu foc și sabie *Pocuția*, până ce Petru fu silit de Poloni a trece în Transilvania. Stefan, ca să constrângă pe Voevodul acestei țări să i-l dea în mână, prădă Scaunele Secuesci, fără a-i sta cine-va împotrivă. Petru găsi atunci adăpost la Vlad Țepeș,

din care cauză Stefan se supără pe acesta și caută să-și răsbune. Ocasiunea îi se infățișă îndată, pentru că (în 1462) Sultanul Mohammed venind cu armată numerosă în Țara-Românească asupra lui Vlad, Stefan se uni cu Turcii, și pe când aceștia loviau pe apă cetatea *Chilia*, care era a Țării-Românești, Stefan o înconjură pe uscat. Chilia însă, fiind ajutată la timp de Vlad, nu fu luată. Mohammed o lăsă în stăpânirea lui Radu cel Frumos, următorul lui Vlad. Trei ani după aceea, Domnul Moldovei veni cu totă puterea sa înaintea aceleiași cetăți, și o cuprinse.

LECȚIUNEA XXV.

LUPTELE CU UNGURIȚI, CU TĂTARIȚI ȘI CU RADU CEL FRUMOS,
DOMNUL ȚĂRII-ROMĂNEȘTI (1467 — 1472).

3. Regele Ungariei Matei Corvin hotărî să-și răsbune asupra lui Stefan pentru prădarea Scaunelor Secuiești. De și era iarnă, el trecu munții în Moldova (Noemvrie 1467) prin pasurile *Ghimieș* și *Oituz*, având cu sine pe cei mai buni generali ai regatului. Stefan așteptă la Suceava să dea pept cu dușmanul. Matei arde Romanul și înainteză până la *Baia*. Aci însă este lovit în timpul nopții de oștenii moldoveni și silit să scape cu o fugă rușinosă.

4. După această isbândă Stefan intră, (în primăvara a. 1469) în Transilvania, prădă din nou țara Secuiească și prinse în cursă pe dușmanul său Petru Vodă, căruia îi tăie capul. Mulțumit că a scăpat de acest om primejdios și că a răsbunat mărtașia tatălui său, Stefan se împacă acum cu regele Ungariei, care-i dă să stăpânească în Ardeal două cetăți: *Balta* și *Ciceiu*.

Tot atunci hordele tătare, conduse de hanul *Ma-
iak*, năvălind în Moldova, Stefan le eși înainte la

Lipinți (apropo de Dnistru), le bătut cumplit și le imprăștiă, luând și un mare număr de prizonieri și toate prădile. Intre cei prinși fu chiar fiul lui Maniak. Hanul infuriat trimise atunci o sută de soli la Stefan, să-i spună ca să dea drumul fiului său, dacă nu voese să fie pârjol și o baltă de sânge. Domnul român, drept răspuns, chemă îndată pe fiul prizonier, și în fața solilor îl despică în patru bucăți; apoi trase în țepă 99 de soli, iar celui de al o sutălea îi tăia nasul și urechile și-l trimise înapoi, ca să spună Hanului cele ce văduse.

5. Pornit cum era spre războie, Stefan țintise ochii asupra Țerei-Românești, pe care voia s'o cuprindă. În a. 1471, el prădă marginea și arse *Brăila*. Radu cel Frumos îl întâmpină la *Soci*, unde se dote o bătălie crâncenă (4 Martie 1471), între frați de același sânge. Radu perdu războiul și se găti din nou de luptă; la *Cursul* său *Isvorul Apei*, (jud. R.-Sărat), se împreună cu Stefan-Vodă (18 Noem. 1471); aci se bat vitejese din amândouă părțile trei zile întregi, de dimineața până seara; a treia noapte Radu lasă toate în tabără și fuge cu oștea la scaunul său în *București*. Stefan pornesce după dânsul și înconjură cetățuia care apăra *București*. Domnul e silit să fugă la Turci, iar marele Stefan, după o zi de batere a cetății, o cuprinde. După trei zile el se întorce la *Suceva*, luând cu sine pe Dâna lui Radu cu fida ei *Maria*, (cu care în urmă se căsătorește), și lăsând în *București* Domn pe *Laiotă Basarab*. Radu cu oștile române și cu 15,000 de Turci, goni pe *Laiotă*, năvăli în *Moldova* și o prădă în lung și în lat. Stefan caută în anul următor cu ajutor polon să se despăgubească de aceste perderi, ardând cetatea *Telénzi*, (lângă *Ploesci*), și alte stricăciuni făcând în Țara-Românească.

Dar aceste lupte fără nici un plan nu avură alt rezultat, de cât să slăbescă puterile Românilor din

cele două principate, și să aducă mai curând pe Turci în Moldova.

LECȚIUNEA XXVI.

LUPTLELE LUI ȘTEFAN CU TURCII.

6. Chiar în toamna anului 1474 Soliman-Pașa intră în Moldova în fruntea unei armate de 120,000 de Turci. Ștefan nu avea de cât 40,000 — 50,000 de ómení. Cu acest număr de oșteni Ștefan câștigă bătălia de la *Racova* sau *Podul Înalt* (1475), care este cea mai strălucită victorie din cele 34 ale sale, și una din cele ce fac mândria tuturor Románilor.

În urma unei înfrângerí așa de grele, Sultanul Mohammed hotărî să vină în persoană asupra lui Ștefan. Decí în fruntea a 150,000 de ómení trecu Dunărea (1476). Ștefan neavând de cât 10,000 de călăreți, se retrase într'un mic codru, departe o jumătate de óli de Baia, în locul numit *Pârîul Alb* sau *Valea Albă* (jud. Némțu), unde se întări ca într'o cetate. Aci el fu lovit de întréga putere turcescă și silit, după minuni de vitejie, să fugă în Polonia. Mohammed pornesce la Suceva ca s'o cuprinďă, și înconjoră și Hotinul; dar e silit a lăsa cu mari pierderi amândouă cetățile și a se retrage cât mai repede peste Dunăre, din cauza ciumei și a fómetei, care îi secerău cumplit óstea.

Marele Ștefan, pe care tótă lumea îl socotea de perdut, și-adună sfărămăturile oștii sale, strânge păstorii de prin munți și argații de prin curțile boerescî, și cu dênșii pune în gónă cetele dușmane, sfărămând într'o singură bătăie un corp de 13,000 de Turci. Apoi, ajutat de *Ștefan Batori* și de Vlad Țepeș, cari venise din Transilvania cu 60,000 de oameni, urmăresce cea-l-altă óste unde era Sultanul; ajungend-o

în minutul când voia să trecă Dunărea, o lovesce așa de tare și o pune în gróză, că mulți Turci se înecă în valurile riului, toți fug lăsând în mâinile Românilor nu numai prădile ce adunaseră, dar și toate carele, caii, cămilele, munițiunile și mașinele de război.

LECȚIUNEA XXVII.

BĂTĂLIA LUI ȘTEFAN CU POLONII ÎN CODRUL COSMINULUI. — ȘTEFAN CUPRINDE POCUȚIA. — MÔRTEA SA.

7. Dar abia se potolise țara de Turci, cari luaseră Chilia și Cetatea-Albă, și alți dușmani se arătară mai răi de cât Turcii. Aceștia erau Polonii. Regele Casimir murind (1492), îi urmase *Ion Albert*. Acesta în anul 1497, în fruntea unei armate numeroase, mai mult de 80,000, intră fără de veste în Moldova, sub cuvânt de a o apăra contra barbariei turcesci și a libera cetățile Chilia și Cetatea-Albă de jugul Otoman; scopul adevărat era însă să cucerească întreaga țară până la Marea-Negră. El, după ce înconjură cetatea *Suceva* și o bătutu zadarnic trei săptămâni, este silit de timpul rece, de lipsă și fomete a cere pace. Ștefan i-o acordă cu condițiune: a se întorce tot pe unde venise. Armata polonă, apucând însă calea spre *Codrul Cosminului*, își află aci desăvârșită peire (26 Octomvire 1497); copacii tăiați de Moldoveni, de abia ținându-se la rădăcină, se năruiesc asupra-i și o strivesc. Ștefan-Vodă cu ai săi lovesce pe Poloni din toate părțile. Puțini mai scăpară cu viață. De atunci a rămas la Poloni până astăzi trista amintire: „În zilele Craiului Albert șlahta (nobilimea) a perit“.

8. În vara a. 1503 Ștefan-Vodă intră cu oște în Pocuția, o coprinsese și o alipi la Moldova, de la care, dicea el, că fără cale o smulseseră Polonii. Dar

fu silit în curând să o părăsască (1504), pentru că o armată polonă fusese trimisă să prade Moldova, iar el suferea greu de boala podagrei, care i-a și pricinuit mórtea.

În 2 Iulie 1504, Stefan-Vodă muri, după o Domnie glorioasă de 47 de ani și trei luni. El fu înmormintat în mănăstirea *Putna*, cea zidită de dânsul (narațiunea 18 și 19).

NARAȚIUNEA 18. — Sfaturile lui Stefan la mórtea sa. — Fiind pe patul morții, Stefan chemă pe fiul său Bogdan, pe Mitropolit, arhierul și pe toți boerii și le dăte învătătură: *să nu pună rezăm pe nici unul din nêmurile vecine, pentru că Ungurii și Tătarii sunt aprópe înghițiți de Turci, Țara-Românescă e închinată Sultanului, Polonia are regi schimbăcioși și nesiguri, iar Germania e sfâșiată din certuri din lăuntru. Ci este mai bine să închine țara zelul mai puternic și mai înțelept dintr'ênșii, Turcului; dar prin această închinare, Moldova să nu-și jertfescă nimic din seatărnarea, drepturile și libertățile ei, ci în schimbul unui ribut să și le asigure pe tóte. Dacă însă Turcul va cere alte condițiuni mai grele, atunci toți să ridice armele și să se jertfescă pentru libertatea și religiunea părinților lor, precum s'a jertfit și s'a luptat el 47 de ani.* Și cu aceste cuvinte a și trecut în lăcașul cel vecinic. Fiul său Bogdan a urmat sfatul. El a încheiat cu Sultanul Selim I un tractat aprópe în aceleași condițiuni ca și Mircea cel Bêtrân (a. 1511).

NARAȚIUNEA 19. — Intocmirile lui Stefan cel mare și caracterul său. — Stefan a întrodus îmbunătățiri în armată, în administrațiune, în Biserică. A înlesnit și sprijinit așezarea de sate cu populațiune română, rutână și tătară; a înfrumusețat Vasluiul, Hârlăul și Hușii cu palate și biserici domnesci. În Sucéva, Iași și Pîntra a înălțat biserici; a zidit din temelie mănăstirile Putna și Voroneț (Bucovina), Chipriana (Basarabia), Dobrovățul (jud. Vasluiu), Rêsboeni și Tazlăul (jud. Neamțu), făcând peste tot 44 de mănăstiri și biserici, ca semn de mulțămire către Dumueđeul pentru isbândile câștigate asupra vrăjmașilor.

Vitez fără sémân, drept, părinte al poporului, ocrotitor al Bisericei, apărătorul creștinătății, mórtea lui a fost

LECȚIUNILE XXVIII—XXIX.

Petru Vodă Rareș, Domnul Moldovei.

(1527—1538, 1541—1546).

LECȚIUNEA XXVIII.

EXPEDIȚIUNILE LUÎ PETRU ÎN TRANSILVANIA ȘI POLONIA

1. Petru Vodă era fiul lui Ștefan cel Mare și al mamei sale *Maria Rareș din Hârlău*. El îndată se apucă de războie.

2. Ungaria, după bătălia nenorocită de la *Mohaci* (1526) și moartea regelui ei Ludovic II, devenise o țară tributară a Porții. Turcii puseră rege pe *Ion Zapolia*, Domnul Transilvaniei. Germanii însă îl bătură și-l alungară în Polonia. Armatele germane intrând în Transilvania, sileau orașele să se închine împăratului *Ferdinand*. Petru voi să se folosască de turburările din această țară, și făcu planul ca să cuprindă. Deci sub cuvânt că și apără cele două cetăți, ce Domniul Moldovei stăpânea peste munți, *Ciceul* și *Cetatea de Baltă*, năvăli (în a. 1528) cu oște mare, supuse Săcuimea și se întorse înapoi fără nici o pierdere. După aceea (a. 1529) intră a

plânsă de toți locuitorii țerei, «cât plângea toți, ne spune un cronicar, ca după un părinte al lor, că cunoscă toți că s'au scăpat de mult bine și apărare. Ce după moartea lui, îi dicea *sfințul Ștefan Vodă*, pentru lucrurile sale cele vitejesci, carele niminea din domni, nici mai înainte, nici după aceea, nu l'au ajuns.»

«Era acest Ștefan Vodă, om nu mare la stat, mândros; întreg la minte, nelenevos, și locul său scia să-l acopere; și unde nu cugeta, acolo îl afla. La lucruri de războie meșter; unde era nevoie însuși se vira, ca vedându-l ai săi, să nu îndărăpteze (să nu dea înapoi). Și pentru aceea rar război de nu biruia. Așijderea unde îl biruia alții, nu perdea nădejdea; că știindu-se căduț jos se rădica deasupra biruitorilor.»

două ore în Ardeal și bătău cu desăvârșire armata arhiducelui Austriei Ferdinand la *Feldiôra* (din sus de Brașov), luând lagărul și toate tunurile inamicului. În al treilea rând (Octombrie 1529), înconjură *Brașovul* în timp de trei săptămâni, siliu cu foc și sabie *Bistrița* să se supună, și cuprinsese *Rodna* cu bogatele sale mine de argint. În cele din urmă, de teamă să nu vină încurcături mai mari, el se întorse în țară încărcat de prăzi și de un mare număr de vite.

3. Între Polonia și Moldova era tot-d'a-una certă pentru pământul dintre Dnistrul și Prutul, cunoscut sub numele de *Pocuția*, pe care Domniile române o reclamau ca o bucată ruptă din țara Moldovei. Petru Vodă, cu scop de a hotărî această certă cu sabia, ocupă *Pocuția* (în a. 1531). Regele polon trimise o armată, ca să gonască oștile lui Petru lăsate prin orașele din *Pocuția* pentru apărare. În 12 locuri se încăerară Polonii cu Moldovenii, până ce aceștia, vedându-se strimtorați, cerură ajutor. Petru alergă cu 22,000 de oșteni și cu artilerie minunată spre *castelul Obertin*, unde tăbărise armata polonă; dar fu bătut, perdându-și totă artileria (narațiunea 20). După aceea Polonii prădară în trei rânduri Moldova, fură însă respinși cu însemnate pierderi.

NARAȚIUNEA 20. — Bătălia de la *Obertin*. — Petru fiind încredințat că Polonii au să fugă, și vovd ca să nu-și scape din mână nici unul, își împrăștie oștea în cete în prejurul taberei de la *Obertin* și porunci să dea asaltul. Cinci ore d'arândul ținu lupta în bubuitul grăsniceii artileriei Moldovene; întăririle inamicilor sunt deja spulberate, însă când isbânda era în mâna Moldovenilor, ei sunt apucați la mijloc din trei părți și espuși la focul artileriei polone. Petru-Vodă, care se bătuse ca un adevărat eroiu și sdrobise aproape cu totul cel d'întăiu corp al călărimei polone, fu rănit și scăpă cu puțin viteji ai săi. 4000 de Moldoveni acoperiau câmpul de luptă; 40 de boeri și căpitani se prinseră și fură duși la regele Sigismund împreună cu vr'o 48 de tunuri austriace, ce Petru dobândise de la Germanii în bătălia de la *Feldiôre*.

LECȚIUNEA XXIX.

EXPEDIȚIUNEA SULTANULUI SOLIMAN ÎN MOLDOVA

4. Acum Petru nu mai voia să plătească Turcilor peșcheșul, dîcînd că și-a răscumpărat neatîrnarea prin arme; tot de o-dată făcu legături tînuite cu împăratul Germaniei și cu ducele *Moscoviei* în potriua Turcilor. Sultanul Soliman, de care tremura Europa întrégă, hotărî să'l pedepsescă, și în fruntea unei armate de 150,000 de ómeni trecu Dunărea (Iulie 1538) pe la Brăila și se îndreptă repede spre Iași. Aci veniră și Tătarii; Muntenii, din porunca Sultanului, intraseră dintr'o parte; Polonii, din cea-l-altă parte, staū grămădiți la hotare, gata să năvălescă. Petru vedîndu-se părăsit de boeri și popor, fugi în Transilvania; Sultanul cuprinse Sucéva, făcu Basarabia sangiac (provincie turcescă) și puse Domn în Moldova pe Ștefan, poreclit *Lăcustă*, pentru că în timpul său veniră înăcustele în țară.

5. Ștefan *Lăcustă* domni numai două ani (1538—1540), căci fu omorit de boeri din cauza cruđimilor sale. Sultanul dete Domnia lui Petru Rareș. Petru se apucă iarăși de întreprinderi răsboinice; ceru de la Ardeleni să-i dea îndărăt cetățile: Ciceiu, Cetatea de Baltă și cele-lalte, ce-i se luase de Zapolia, și fiind-că nu căpătă îndestulare, le cuprinse cu armele. Între acestea el móre bătrân de țile și de bółă grea, la a. 1547, și se înmorminteză la mănăstirea *Probotă* (narațiunea 21).

NARAȚIUNEA 21.—**Fundațiunile lui Petru.** — Petru a zidit biserici de piatră în Hârlău și în Baia, m-rea *Cetatea Némțului* (1530), m-rea Rîșca și biserica din m-rea Probotă (jud. Sucéva 1530); a început clădirea bisericei Episcopale din Roman (1542), care s'a finit de fiul său Ilie (1550), a terminat m-rele Dobrovățul și Căpriană, începute de tatăl său

LECTIUNEA XXX.

Ion Vodă cel Cumplit Domnul Moldovei.

(1572—1574).

Ion Vodă era un strănepot al lui Ștefan cel Mare. Porecla de *cumplit* i-a dat-o boerii și călugării, pentru că-l îngropa de vii, ori îi tăia în ziua de Paști. Poporul însă îl iubea ca pe un părinte al lui, și se lupta voios pentru dânsul. Era un om voinic, că putea să tragă singur cu mâinile un tun după el. Domnia și-a căpătat-o dând bani la Pôrta Otomană. Când acesta i-a mai cerut și alți bani, el n'a mai voit să dea și a hotărît să ridice sabia asupra Turcilor. Sultanul atunci îl mazilește și pune Domn în locu-l pe *Petru Schiopul* din Țara-Românească. Ion Vodă bate pe Petru la satul *Șilisce* (jud. Râmnicul-Sărat), cuprinde Bucureștii, arde Brăila, Tighinea și Cetatea-Albă; însă la *Cahul* este cumplit bătut de Turci (1573); 20,000 de Moldoveni rămân morți pe câmpul de luptă; Ion, prins prin trădare și legat de cõdele a două cămile, este făcut bucățî (1574). Ast-fel peri Ion Vodă cel Cumplit, despre care cronicarul Urechie dice că „era la minte ascuțit și la cuvînt gata, și se vedea a hire harnic nu numai de domnia acestei țeri, ce și altor țeri să hie cap și mai mare“.

Resumat (de învățat pe din afară).

a) Din istoria Țerii-Românești.

După o încercare a lui *Litean Vodă* (1272) de a uni micile principate din Țara-Românească într'unul singur, *Tugo-*

Ștefan, și alte zidirî a făcut la Mitropolia Sucevei, la Moldovița, Bistrița, înzestrând lăcașurile sfinte cu odõre, sate și venituri.

mir Basarab este cel d'întâiū, care întemeiază, pe la a. 1290 d. Cr., principatul Țării-Românești, și domnesce sub numele de *Radu Negru Basarab* (1290—1320). El face mitropolie la Curtea de Argeș, episcopie la R.-Vâlciū, o biserică de mir la Câmpu-Lung și alta în Curtea de Argeș. Fiul său *Alexandru* (1320—1360) bate pe *Carol Robert*, regele Ungariei (1330) și pe *Dușan*, țarul Sârbilor (1355), cari năvăliseră în țara. *Vladislav* (1360—1372) e cel d'întâiū Domn român care se luptă cu *Turcii* și cel d'întâiū principe creștin, care-l înfrânge (1367); el sfârșimă și oștile lui *Ludovic I*, regele Ungariei (1369) și întinde hotarele țării spre Nord cuprinzând Făgărașul, și spre Sud, punând mâna pe banatul Vidinului. El înființază a doua Mitropolie a țării la R.-Vâlciū și zidesce mănăstirea Vodița de lângă *Severin*. Fiul său *Radu*, supranumit *Negru* (1372—1385), ajutat de *Popa Nicodim*, îmulți m-rile și le întocmi, făcând între altele m-rea Tismana.

După mórtea sa începu cërta pentru tron între fiii săi *Dan* și *Mircea*. Primul cu ajutorul turcesc ocupă scaunul (1385), dar e omorît de *Șişman*, țarul bulgăresc; Domnia o ia *Mircea cel Bătrân* (1386—1418).

Mircea, după ce cuprinde Dobrogea și tóte cetățile de pe malul drept al Dunării și după ce supuse țara până la Adrianopole, bate pe Turci la *Craiova* (Rovine a. 1394) și la *Rovine pe Ialomița* (1398), iar pe *Sigismund I*, regele Ungariei, la *Muntele Paserea* (1395); rămâne bătut de Turci la Nicopolî împreună cu ceil'alți principî creștini (1396) și încheiă cu Sultanul Mohamed la a. 1411 un tractat, prin care, în schimbul unui *peșcheș* său *dar* de 3000 de bani roșii pe an, Turcia se îndatoresce a lua sub apărarea sa Țara-Românească și a-i respecta drepturile și neatárnarea. Mircea zidesce m-rea Cozia, unde se și înmorminteză (1418).

Acum încep din nou certuri pentru tron între fiii și nepoții lui Mircea și Dan, uniî fiind sprijiniți de Unguri, cei l'alți de Turci, până ce capătă tronul cu ajutorul unguresc *Vlad Dracul*, fiul lui Mircea (1433). Vlad are lupte cu Turcii și cu *Ion Corvin de Uniad*, care sprijinea pe cumnatul său *Danciū*; acesta ucide pe Vlad (1446), dar și dânsul suferă aceeași sórtă de la *Vlad Tepeș*, fiul lui Vlad Dracul (1455).

Vlad Tepeș (1455—1462 și 1476) după ce-și asigură Domnia în lăuntru prin crușimî mari, pustiesce Bulgaria, bate pe *Hamza Pașa* lângă *Brăila*, atacă pe Sultanul Mohammed în timpul nopții, cu scop ca să-l prinđă sau să-l omóre (1462), și fiind părăsit de ai săi se retrage la regele Ungariei Matciū

Corvin, care-l ține 12 ani în închisóre (1462—1474). În timpul acesta scaunul țerii se ocupă de *Radu cel Frumos*, fratele lui Vlad Țepeș, care se luptă cu Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei la *Socot* și la *Cursul Apei*. În a doua Domnie Vlad Țepeș stă numai câte-va luni, căci e omorît de *Laiot Basarab* (1477) Urmară Domniile a trei Domni foarte religioși: *Vlad Călugărul*, *Radu cel Mare* și *Négoe Basarab* (1483 — 1522), în care timp se organizează Biserica, se înființară încă 2 episcopii, se rezidiră mai multe m-ri: ca Glavacioc, Govora și Snagov, și se întemeiază m-rile Dealul de lângă Tîrgoviște și Curtea-de-Argeș. După mórtea lui Négoe țara este aprópe a deveni pašalic turcesc; vitejia însă a lui *Radu de la Afumaș* (1521—1529) pune în respect pe Turci, căci el câștigă asupra-le 20 de bătălii numai în 2 ani.

Cu Radu de la Afumaș se încheiă período de vitejie începută cu Radu Negru. Timpii ce urmară până la venirea lui *Mihaiu Vodă Vitezul* (1529 — 1593) sunt umpluți de lupte interne între diferitele partide boeresci și pretendenți la tron, schimbându-se de 19 ori Domni în interval de 64 de ani, spre slăbirea și nimicirea țerii.

Intrebări de recapitulare la Istoria Vechiă a Țerii-Românesci.

(Elevii vor răspunde înscris la cestiuni).

Lucrarea I. — Cine a încercat mai întâiu ca să unescă micile principate din Țara-Românescă într'unul singur, și cu cine a avut el să lupte? — Care este întemeietorul principatului Țerii Românesci, și ce știi despre dânsul? — Să se arate punctele de asemănare între luptele lui Alexandru, Vladislav și Mircea cel Bêtrân cu regiul Ungariei Carol Robert, Ludovic I și Sigismund. — În ce an s'aũ bătut Româniul pentru prima óră cu Turcii? — Să se nareze pe scurt luptele lui Mircea cu Turcii? — Care sunt condițiile tractatului din 1411 cu Mohammed?

Lucrarea II. — Ce lupte a avut Viad Dracu! cu Ion Corvin de Uniad, și din ce cauză? — Arêtați câte-va din faptele de cruđime ale lui Vlad Țepeș. — Să se nareze expedițunea lui Mohammed II în Țara-Românescă.

Lucrarea III. — Ce știi despre Négoe Basarab?

Resumat (de învățat pe din afară).

b) Din istoria Moldovei.

Intemeietorul principatului Moldovei este *Bogdan-Vodă* din Țara Maramureș, care (în a. 1349) supune micul principat al lui *Sas* (din Bucovina) și principatul *Iașului*, bate în mai multe rânduri pe Unguri și pe Tătari și zidesce m-rea *Rădăușii*, unde se înmorminteză (1359). După Domnia scurtă a lui *Iuga Koriatovici* (1374), vine la tron familia *Alușătescilor* prin trei frați: *Petru Vodă* (1379 — 1389) care face legături de supunere cu Poloni; *Stefan*, care are o luptă cu Sigismund, regele Ungariei (1390) și *Roman*, care întemeiază orașul Roman.

Sub Domnia cea lungă a lui *Alexandru Vodă cel Bun* (1401 — 1433) Moldova se împuternicesce, înzestrându-se cu așezăminte folositoare, cu m-ri, biserici și școli, cu târguri și orașe; ea cade aproape la peire în timpul urmașilor lui *Alexandru* (1433—1457) când spre norocul ei vine la tron *Stefan Vodă cel Mare* (1457—1504). Acest mare Domn, în timp de aproape jumătate de secol, apără Moldova de încălcările străine: bătând pe regele Matei Corvin la *Baia* (1467), pe Soliman-Pașa cu 120,000 Turci la *Podul Inalt* (1475), pe Sultanul Mohammed, după înfrângerea dela *Valea Albă* sau *Răsboeni* (1476), pe regele Poloniei Albert la *Codru Cosminului* (1497), pe Tătari la *Lipinșii* (1469) și pe Munteni la *Soc* și la *Isvorul Apet* (1471). El împodobesce țara cu mănăstiri și biserici, și o înzestreză cu intocmiri folositoare.

Fiul său *Bogdan* (1504—1517) după lupte fără nici un scop cu Poloni, închină Turcilor Moldova în aceleași condițiuni ca și cele din tractatul lui Mircea cel Bătrân. Un alt fiu al lui *Stefan*, anume *Petru Rareș*, (1527 — 1538, 1541 — 1546) intră de 10 ori în Transilvania, cu gând ca s'o coprină; își întorce apoi armele asupra Poloniei, din care cauză Sultanul Soliman vine cu oște numerosă în Moldova, ca sa-l alunge. El fiind părăsit de boeri, se retrage în Transilvania, și de aci la Constantinopole, de unde capătă din nou tronul, domnind în două rânduri 16 ani. În timpul următor (1546—1591) Moldova este prădată de Tătari, Turci, Cazaci și Poloni, și adusă la cel din urmă grad de miserie, din cauza ciumei, a fometei și a despuierilor de tot felul, ce avu să în-

đure de la cei 19 Domni, cari trecură gonindu-se uniř pe alřii din scaun. Din aceřtia *Ion Vodă cel Cumplit* face o ultimă eroică încercare ca să scuture jugul turcesc; dar plătesce îndrăsnéla cu capul său.

Intrebări de recapitulare la istoria vechiă a Moldovei.

(Elevii vor răspunde prin scris la întrebări).

Lucrarea I. — Cum și când s'a întemeiat principatul Moldovei? — Intocmirile lui Alexandru cel Bun.

Lucrarea II. — Când s'a suit pe tron și cât a domnit Stefan cel Mare? — Ce lupte a purtat densus până să prinđă pe Petru Vodă și să-l omóre? — Ce sfaturi dă Stefan la mórtea sa fiului său Bogdan? — Cum e zugrăvit Stefan de contemporanii săi?

Lucrarea III. — Expedițiunile lui Petru Rareș în Transilvania, și expedițiunea lui Soliman în Moldova. — Să se pună în paralel Domnia lui Mircea cel Bětrân cu a lui Alexandru cel Bun; a lui Vlad Ţepeș cu a lui Stefan cel Mare.

PARTEA III.

ISTORIA NOUĂ

I.

ISTORIA ȚĂRII-ROMÂNESCII ȘI A MOLDOVEI DE LA MIHAIŪ VODĂ VITÉZUL
PÂNĂ LA GRIGORE GHICA ȘI ION STURDZA.

(1593 — 1822).

LECȚIUNELE XXXI — XXXVII.

MihaiŪ Vodă Vitézul, Domnul Țării-Românesce
al Moldovii și al Transilvaniei.

(1593 — 1601).

LECȚIUNEA XXXI.

MIHAIŪ SCAPĂ ȚARA DE JUGUL TURCESC (1594).

1. MihaiŪ Vodă, fiul lui *Petrașcu Vodă* s'a urcat pe tron către sfârșitul anului 1593. El găsi țara într'o stare vrednică de plâns, lipsită de locuitori și tratată de Turci mai rău de cât un pașalic. Orașele de pe Dunăre erau toate în stăpanirea turcască, și din ele cete armate năvăleau mereu jefuind și omorînd fără tēmă. Sultanul începuse acum să ia și dijmă din ômeni, tot al decelea fecior din fie-care sat, tîrg și oraș, și să-i ducă la Constantinopole, spre a-i turci și a-i face ianiceri.

2. MihaiŪ nu era omul care să desperedea sôrta nației sale; el hotărâ să ridice sabia asupra Turcilor,

și să n'obage în tătă, până ce nu-î va goni din Europa. Pentru aceea el făcu legături cu *Rudolf II*, împăratul Germaniei, cu *Papa de la Roma*, capul creștinătății din Apus, cu *Sigismund Batori*, principele Transilvaniei și cu *Aron*, Domnul Moldovei, și în ziua de 13 Noembre 1594 ridică stégul independenței. Toți Turcii din Bucuresci sunt uciși în acea zi, iar într'o săptămână nu mai rămâne picior de păgân în țară.

Apoi în fruntea oștilor sale arde *Giurgiu și Orașul de Floci, Hârșova și Silistra*, nimicesce, dinaintea *Rusciucului*, o armată de 25.000 de Turci, pe când generalii săi, frații *Buzesci*, bat pe Tătari la *Putineiu și Stănesci* (jud. Vlașca) și-î gonesc din țară. Puțin după aceea, și până ce Dunărea era încă înghețată, Mihaiu împarte oștile sale în mai multe corpuri; cuprinde orașele și târgurile de pe amândouă malurile Dunării până la Marea Năgră, și apoi cu iușime neauđită cutreieră mai tătă Bulgaria, ducend foc și sabie până dincolo de Adrianopole.

Ast-fel Mihaiu cu oștile sale, ajutat încă de trupe Transilvane și Moldovene, se luptă patru luni d'a rândul în asprimea ernel, repurtă 10 victorii însemnate, cuprinse 25 de orașe, prădă mił de sate și ajunse victorios până la porțile Constantinopolului, făcend o întregă împărăție să tremure la numele unui singur om.

LECTIUNEA XXXII.

EXPEDIȚIUNEA LUİ SINAN PAȘA CONTRA IUİ MIHAIU.

(August până la Decembre 1595).

3. Intre acestea Sultanul *Murat III* muri (1595) și-î urmă fiul său *Mohammed III*. El îndată trimise asupra lui Mihaiu pe cel mai vestit din generalii turci, pe marele vizir *Sinan Pașa*. Acesta, în fruntea

unei armate de 180,000 de ómení, porni spre Rusciuc. Față de această putere mare, Mihaiú se găsea singur, pentru că Sigismund Batori își petrecea tocmai nunta, iar Domnul Moldovei Aron fusese răsturnat de pe tron și omorít prin venin. Vitézul Domn după ce își porni familia cu tot avutul la Sibiú în Ardel, strânse în grabă 16,000 de oșteni și se întâmpină cu Turcii într'o strămoare numită *Vadul Călugărenilor* (la jumătate drumul di'ntre Bucuresci și Giurgiu). *Acz în ziua de 13 August 1595, se dete o bătălie crâncenă, în care armata lui Sinan fu pusă pe gónă și măcelărită.*

4. După aceea Mihaiú se retrase la *Stoenesci* pe apa Dâmboviței, așteptând să-i vină în ajutor Sigismund Batori.

Sinan intră în Bucuresci, puse să se sfărâme crucele și icónele sfințelor biserici și înconjură orașul cu o întăritură de lemn. Apoi merse la Tirgoviște, pe care de asemenea o întări, dar nu cuteză să aștepte acolo pe Mihaiú; ci lăsând în cetate o garnisonă. o întinse repede spre Bucuresci. Inșă tocmai atunci Mihaiú împreună cu Sigismund Batori și cu *Ștefan Rêzvan*, Domnul Moldovei, cari veniseră în țară pe la *Rucăr*, se gâteau să lovescă tabăra turcescă. Mare le fu deci mirarea, când aflară că Marele Vizir a rupt-o d'a fuga; după trei zile de bombardare, ei luară cetățuia Tirgoviștei; apoi Mihaiú cu óste alésă pornesce pe drumul cel mai drept spre Giurgiu, ca să tae Turcilor trecerea Dunării. Sinan abia apucase să trecă riul, când Mihaiú se aruncă în spatele Turcilor de pe mal; unii sunt tăeți sau prinși, alții căutând scăpare pe pod se lovesc și se ucid între sine, până ce în sfârșit podul rupându-se în două părți, toți Turcii sunt înghițiți în undele rîului. Cel puțin 18,000 de Turci periră. Trei zile după aceea era luat și dărîmat până în temelie și castelul *Sîn-Georgii* din fața orașului.

LECȚIUNEA XXXIII.

MIHAIŢ AŞEÐĂ DIN NOŢ ȚARA. — LEGĂTURA
LUI MIHAIŢ (1596).

5. După retragerea lui Sinan, țara se afla într'o stare vrednică de plâns. MihaiŢ se apucă s'o așede din nou, rezidi orașe și sate, fundă orașul *Ploescii* pe locul satului cu același nume, chemă pe locuitorii ascunși sau pribegiți, ca să se așede la șesuri, aduse alții noui de prin Bulgaria și Serbia, și împărți tuturor mijloce de traiu: grâne, făină, vin, semînță, vite, toate cumpărate cu mare cheltuială din Transilvania.

6. Dar pentru a statornici satele și a asigura proprietarilor de moșii brațele de muncă trebuincioase, iar statului plata regulată a birurilor, MihaiŢ făcu un aședemint (în 1596) ca, *orî pe ce moșie domnescă, boerescă sau mănăstirescă s'ar fi aflând în timpul acela omeni în condițiune de rumănie sau vecinătate, să rămână acolo clăcași d' baștină ai proprietarilor, fără a se mai ține sēma de stăpânii lor de mai nainte, și fără a mai putea în viitor să se mute în alte locuri.* Acest aședemint cunoscut sub numele de *legătura lui MihaiŢ*, a fost impus de împrejurări, căci Domnul avēnd să porțe într'una rēsbóie și să țină oști cu plată, *rumăniŢ sau clăcașiŢ*, cari se imprăștiaseră atunci din cauza pustiirilor tătăresci și turcesci, nu mai lucrau câmpurile, nici mai plăteau dăjdiile, ci umblau răsleți prin țară.

LECȚIUNEA XXXIV.

SCHIMBĂRILE ÎN DOMNIA TRANSILVANIEI (1597—1599).

7. Intre acestea se ivesc în Transilvania schimbări neașteptate: Sigismund se invoi cu împăratul Rudolf a-î da principatul său în schimbul a două mici prin-

cipate germane (Oppeln și Ratibor în Silesia) și a unei pensii anuale. El plăcă, rămânând ca Ardélul să fie guvernat de o cam dată prin Comisariî împărătesci. Aceștia încheiară cu Mihaiū un tractat, prin care Rudolf se îndatora să ajute cu bani și oști pe Domnul român în răsboiul cu Turcii. Sigismund însă, ușurel și nestatornic cum era din fire, se căi în curenđ de fapta ce făcuse, intră fără de veste în Transilvania, arestă pe comisariî împărătesci și începu din nou să domnescă, contra voinței împăratului german; dar nu se aședase încă bine pe tron, și-i veniră gândurile cele vechi, „că omul înțelept află calea și pe unde n'aū umblat, iar dacă 'și perde mintea rătăcesce și pe unde aū umblat.“ El părăsi iarăși tronul, însă de astă dată nu pentru a-l da împăratului Germaniei, ci unui văr al său din Polonia, *Cardinalului Andrei Batori*. Acest călugăr era cu trupul și cu sufletul închinat Turcilor, Polonilor și lui Ieremia Movilă, cu cari se înțelese ca să dobore pe Mihaiū. Atunci eroul de la Călugăreni, cu scirea împăratului Rudolf, hotărî să cuprindă Transilvania.

LECȚIUNEA XXXV.

MIHAIŪ-VODĂ CUPRINDE TRANSILVANIA (1599).

8. Mihaiū adună armata la *Ploesci* și porni cu atata repediciune, încât într'o ȝi și o năpte, trecu cu cea mai mare parte a oștilor (7 Octombore 1599), prin *pasul Buzău* în Transilvania. Oștile județelor de peste Olt, cu Radu Buzescu și banul Udrea, intrară pe la *Turnul Roșu*, spre a se întâlni cu Mihaiū în luncile Sibiului. La Alba-Iulia nu se scia nimica despre primejdia acăsta, Cardinalul la început nici nu voia să cređă, socotind că este glumă; după ce însă se asigură de adevăr, veni cu tótă armata sa la Sibiū.

Trei zile după aceea (la 17 Octobre) se apropie de această cetate și Mihaiū-Vitezul cu 30,000 de pedestri și călări. Óstea Cardinalului, de și mai mică (intre 18—20 mii), însă avea artilerie mai bună și mai numărósă. Locul, ce se alese de luptă, era câmpia dintre orașul Sibiū și tirgul *Sellenberg*. A doua zi, Jui, 18 Octobre, se dete bătălia, care ținu de dimineță și până séra. Mihaiū și de astă-dată făcu minuni de vitejie, îmbărbătând cu fapta și cu cuvintul pe oștenii săi; după multă vărsare de sânge, vrăjmașii fură puși pe gónă, lăsând pe câmpul de luptă 3,000 de morți și 45 de tunuri.

9. După aceea Mihaiū-Vodă intră triumfător în *Alba-Iulia* și trase d'a dreptul la palatul domnesc. Cea d'întaiū grijă a lui fu de a da un decret, prin care făgăduia ertare tuturor, cari vor lăsa jos armele și se vor supune. Orașele nu întârziară să-i se închine. El puse în ele garnisóne cu căpitani románi, pentru că în oștile unguresci nu avea încredere. Fiul său *Niculae-Pétrașcu* rămase să cărmuiască Țara-Románescă, dându-i-se spre pază oști ardelenesci, ceea ce era prea cuminte din partea lui Mihaiū, Ardélul păzindu-l cu Románi, iar Țara-Románescă cu Unguri.

Ast-fel se aședară Domni fiul și tatăl în doué țeri, crescând în mărire și putere.

LECȚIUNEA XXXVI.

MIHAIŪ-VODĂ CUPRINDE MOLDOVA (1600).

10. Pe când Mihaiū se silea să-și întărească stăpânirea asupra Ardélului, Sigismund Batori și Ieremia Movilă voiau să-l scótă nu numai din Ardél, dar și din Țara-Románescă. Ei făcuseră legături cu Turcii și cu *Zamoisky*, generalul polon, și adunau mereu oști, ea să pună în lucrare planul acesta.

Mihaiu, gata cum era tot-d'a-una de resbodie, nu le dete timp, ci in fruntea unei armii de peste 50,000 de ostasi pogora din Ardel in Moldova pe la Trotus, prin stanci si strantorii, in cat soldatii lui fura siliti trei zile sa se hranisca numai cu foi de copaci. Repeziunea mersului setu fu asa de mare, ca el sosi la *Tirgul Trotus*, inainte chiar de a veni vestea pornirii sale din Ardel. Ieremia-Voda, care tocmai atunci petrecea la o nunta in acel tirg, apuca fuga spre cetatea *Suceva*, unde Mihaiu il ajunse si-l sili sa dea lupta. In minutul de a incepe focurile, armia Moldovena, in numar de 15,000 de osteni, puindu-si cusmele in varful sulitelor, trecu in strigate de bucurie, in tabera lui Mihaiu. Ieremia cu Poloniil sei este cumplit batut si abia scapa spre *Hotin*. Mihaiu se ia in pripa dupa densul, il bate inca odata la *Fijia*, si inca si mai cumplit langa *Hotin*. De aci Mihaiu se intoarse la *Suceva*, care i se inchina de buna-voia, de acolo merse la Iasi, unde intra cu pompa stralucita si se unse de Domn al Moldovei, in bucuria tuturor locuitorilor. Ca sa capete dragostea poporului, el erta birurile, cari se urcaseră de către Ieremia la cate un galben pe luna de fie-care cap; opri si pedepsi cu mare asprime jafurile ostentilor, si dupa ce statornici in Iasi un guvern militaresc, alcătuit de patru generali ai sei, se intoarse prin pasul Oituzului in Transilvania. La 1 Iulie 1600 el intra in Alba-Iulia, cu o pompa craiasca ne mai pomenita, si incepu sa se intituleze *Domn al Moldovei, al Ardelului si al Terii Romanesce*.

LECTIUNEA XXXVII

INFRÂNGERILE LUI MIHAIŢ LA MIRISLĂŢ ŞI BUCOV. —

MIHAIŢ LA PRAGA. — ISBÂNDĂ LUI DE LA

GOROSLĂŢ ŞI MÔRTEA SA.

(1600—1601).

11. Cuprinderea Moldovei, ne-fiind făcută la un timp potrivit, sdruncină foarte mult poziţiunea lui MihaiŢ. Ardelenii nu mai voră să-l recunoască de Domn al lor, şi se stânsară în număr de 20—25,000 de ómenii în lagărul de la Turda. *George Basta*, cu oştile împărătesci, nu întârziă a se împreuna cu dânsii; pe când ast-fel oştirea vrăjmaşe creşcea şilnic, a noastră se împuţina mereu, căci parte din trupe, nefiind plătite, trecură la duşman, în cât nu mai rămăseseră pe lângă MihaiŢ de cât 10 până la 12 mi de ómenii.

MihaiŢ, fiind atacat de Basta într'o poziţiune puţin favorabilă la satul *MirislăŢ* pe Mureş, (nu de parte de Alba-Iulia), perdu bătălia (8/18 Sept. 1600), şi fu nevoit a trece în Ţara-Românească. Aci însă *Zamoisky* cu 30,000 de Poloni şi 10,000 de Moldoveni tăbăriseră pe malul *Telejenui*; MihaiŢ susţinu cu dânsul vitejesce şi cu isbandă lupta două şile, dar Polonii apucând vadul riului, bătură pe Români în pădurea *Bucovului* şi siliră pe MihaiŢ a se retrage d'alungul Munţilor spre Craiova. *Zamoisky* aşedă în scaun la Bucureşci pe *Simeon Movilă*, iar în Moldova pe fratele acestuia *Ieremia*. MihaiŢ vedându-se părăsit de noroc şi de ómenii, nu'i rămase alt de cât să alerge la mila împăratului *Rudolf*. După trei luni de aşteptare la Viena, el capătă voie să vină la Curtea din Praga, unde fu primit cu cele mai mari onoruri (23 Martie 1601). *Rudolf* îl numi guvernator al Tran-

silvaniei și-i dăde 100,000 de galbeni, ca în unire cu Basta, să porțe războiul, pentru a goni pe Sigismund Batori din Ardeal, și a aduce țara iarăși la ascultare.

12. În $\frac{24 \text{ Iulie}}{8 \text{ August}}$ 1601 Mihaiu Vitezul și George Basta dederă strălucita bătălie de la *Goroslău*; armata lui Batori fu desăvârșit sfărâmată; totă tabăra coprinsă, împreună cu 54 de tunuri și 130 de stéguri. Mihaiu fu brațul și inima acestei victorii. El desfășură aci minunatele-i talente militarești și o bărbăție vrednică de faima numelui său.

Dar vrajba cea vechiă dintre dânsul și Basta acum se reaprinsă: Basta ceru de la Mihaiu să-i predea toate tunurile și stégurile luate în bătălie; acesta răspunse, că tunurile îi sunt de lipsă, iar stégurile voesce singur să le trimetă lui Rudolf, ceea-ce a și făcut. Basta pretindea că el are comanda supremă a oștilor; Mihaiu susținea din contra, că fiind el guvernatorul Ardealului, este și căpetenia tuturilor trupelor; mai adăuse că: întâia dată a cuprins singur Ardealul și acum tot el a ajutat să se cuprindă a doua oară; că vârsându-și de trei ori până acum sângele pentru astă țară, el are mai mult drept asupra-i de cât Basta și de cât chiar împăratul. Acestea și altele de acest fel, dar mai ales speranța, ce Basta avea, că după peirea lui Mihaiu, Ardealul îi se va da lui, îl făcură să grăbescă pierderea acestui om, și în ziua de 8 August 1601 trimise pe căpitanul *Jacob de Beauri*, care îl omori hoștesce în *câmpia Turdeș*, găsindu-l singur în cortul său (narațiunea 22).

NARAȚIUNEA 22.—Judecată despre Mihaiu. — Ast-fel peri de mână ucigașă, în vârstă numai de 48 de ani, voevodul cel mai vestit și cel mai minnat și cel mai vitez al Românilor; în timp de opt ani, cât a fost pe tron, el n'a avut un minut de odihnă, stând pururea în războie pentru o singură

LECȚIUNILE XXXVIII—XLI

Mateiū-Vodă Basarab, Domnul Țării-Românescl,
și Vasile Lupul, Domnul Moldovei.

(1632- 1651).

LECȚIUNEA XXXVIII

INTOCMIRILE LUÎ MATEIŪ-VODĂ BASARAB IN
ȚARA-ROMÂNESCĂ.

1. Mateiū-Vodă, îndată ce se sui pe tron, se apucă se îndrepteze țara; micșoră birurile și puse o mai bună rânduială în strângerea lor; chemă pe locuitorii fugiți prin țările vecine, iertându-l de ori-ce dări, desrobi mănăstirile, ce egumenii greci le închinasă, fără nici un drept, pe la mănăstirile din Muntele Atos; le scuti de sarcini și se făcu ctitor (fondator) a 40 de lăcașuri sfinte. El introduce în biserică și la curte, limba română, care până aci era desprețuită, în locul limbei slavone, în care se făcea până atunci serviciul divin, și se scriau actele și poruncile domnesci. Puse să se traducă cărți bisericesci în limba țării și să se tipărescă; publică cea d'întăiu adunare

mare idee: *liberarea patriei de jugul păgân și mărirea ei*. Acestei idei al a jertfit totul: viața sa, familia sa, însuși țara sa, despre care scria lui Rudolf, cu puține zile înainte de a muri, că n'au mai rămas în ea de cât munții și apele. Din ziua și césul, în care de bună voia lui a intrat în confederațiunea creștină și a jurat mórtea Turcului, și până în clipa când a închis ochii, el a rămas statornic și credincios causei creștine și împăratului Rudolf. Răsplata acestei credințe nestrămutate pentru cauza creștină și pentru slujba împăratului o găsi Mihaiū pe câmpia Turdeii; ea era barda merce-nară a unui căpitan valon, care-i reteză capul.

de legi bisericesci și civile, *Indreptarea legii*, atât de trebuincioasă, căci până aci se judecau procesele numai după legea cea nescrisă, după așa numitul *obiceiul al pământului*; în fine, întemeiază școli pentru viitorii cântăreți și preoți, spitale pe la unele mănăstiri, mori (fabrici) de hârtie și de postav, iar comerțului îi deschide căi noi cu străinătatea.

El îngriji și de armată, întocmi corpul *Seimenilor*, compus din streini: Sârbi, Bulgari și Arbănași; aduse arme cu foc și tunuri și fortifică Tirgoviștea.

LECȚIUNEA XXXIX

INTOCMIRILE LUI VASILE LUPU, DOMNUL MOLDOVEI.

2. Vasile-Vodă, îndată ce se urcă pe tron, se puse să îndrepteze țara; ertă birurile pe timp de trei ani, opri pe Turci de a mai face strânsore și silă ómenilor pentru datorii, stirpi cetele de talhari, cari prădau și jefuiau la drumuri; în scurt asigură liniștea și traiul locuitorilor, în cât numai în câți-va ani țara se umplu de ómeni și de bani.

Vasile-Vodă în lunga sa Domnie de 19 ani, făcu multe aședăminte folositoare: zidi în orașul Iașilor, frumoasa mănăstire *Trei-Ierarchi*, în care aședă o școlă publică românească pentru viitorii preoți, un gimnasiu pentru învățături mai înalte, predate în limbile slavonă, grécă și latină, o tipografie și o bibliotecă. El introduse limba română în serviciul bisericesc, ca și în școlile de prin mănăstiri, Episcopii și biserici, unde până aci se întrebuintase mai mult limba slavonă. Tot acum incepu să se traducă și să se tipărescă cărți românesci prin îngrijirea Mitropolitului Varlaam. Vasile Lupu puse încă să se culégă și să se dea sub tipar *legile* sau *pravilele împărătesci*, care erau o adunare de legi scrise și de obiceiurile pământului. În

fine înfrumuseță Iașii cu curți domnesci, cu grădini și băi, cu m-rea Golia, făcând și alte îmbunătățiri în țară.

LECȚIUNEA XL.

LUPTELE LUI MATEIŪ-VODĂ CU VASILE LUPUL.

3. Lui Lupul plăcându-i amestecăturile, el n'a avut prieteșug statornic cu nici unul din vecini, și mai ales a prigonit de mörte în totă viața lui pe MateiŪ Vodă. Luptele cu acesta erau de două feluri: în ascuns cu pungile; pe câmp deschis cu armele. Cele d'întăiŪ sărăceaŪ pe Românii din amëndouë principatele și îmbogățeaŪ tóte pașalele și vizirii și pe toți Grecii din Fanar, cărora le așternea ast-fel drumul la scaunele țerilor române. Luptele pe câmp deschis s'aŪ sfârșit tot-da-una în paguba lui Vasile Lupu, și din cauza lor, în cele din urmă el a și pierdut tronul și viața.

4. Ast-fel în tómnă a. 1637 Vasile Lupul, în fruntea unei armate de mai bine de 30,000 de ostași, intră în Țara-Românescă cu scop de a goni pe MateiŪ din scaun și a se pune densusul în locu-i, iar Moldova s'o lase fiului său Ion. El înaintă cu foc și sabie până la Buzău. MateiŪ, pregătit și neadormit cum era, încălecă cu tóte oștile, 28,000 la număr, și goni pe vrăjmaș până dincolo de Focșani. Lupu ceru pace. MateiŪ la început nu primi acésta, dar mai pe urmă vedënd greutatele iernei, se învoi la pace.

5. Acéstă pace însă fusese mai mult o amăgélă, pentru că Lupul intră iarăși în țară, cu óste și mai numerosă de cât întâi, avënd cu densusul și 15,000 de Tătari. Ajungënd la riul Prahova, el își aședă tabera la sat la *Ojogeni*. După cincî zile de hărțuială, MateiŪ trece în timpul noptii Prahova în vad, și atacă ta-

băra moldovenă. Bătălia se dede la *Nenișori* pe Ialomița, nu departe de Ojogeni (1639). Vasile-Vodă apucă fuga cu călărimea, lăsând pe mâna lui Mateiș munițiunile și tunurile cu totă pedestrimea.

După acesta și în urma stăruințelor regelui polon se făcu pace între amândoi Domniș români. „Rău destul, țice un cronicar, că Moldoveniș și Munteniș, fiind ei tot de un sânge, așa se mână pe sine și alergă la némuri străine să-ș împace“.

6. Dar nici această pace nu ținu mult, căci Mateiș aflând că Lupul cu ginerele seș *Timuș Hmelnișki*, Hatmanul Cazacilor, se gătesc să-l atace, ajută cu oști pe *Gheorghită Ștefan*, ca să răstorne pe Lupul și să se pună în locu-l (1653). Lupul fuge la Timuș, și cu ajutorul acestuia bate pe Ștefan la *Popricaniș*, nu departe de Iași; însă în loc să stea ca să-ș așede Domnia, plécă cu Timuș ca să-ș răsbune pe Mateiș. Acesta îi dă o ultimă și strașnică bătaia, la *Finta*, lângă Ialomița (1653), unde Lupul era aproape să-ș piérdă și viața (narațiunea 23).

NARAȚIUNEA 23.—Bătălia de la Finta.—Mateiș aflând că Lupul se apropie, ese și el din Tîrgoviște, cu Roșii și alți óste din țară și-ș aședă tabăra la o poenă, între Ialomița și păriul *Finta*, nu departe de satul cu același nume. În ziua de 17 Maiș se dă aci o bătălie crâncenă. Armata lui Mateiș, compusa numai din 7,000 de oșteni Români și 500 de Ardeleni, căci ajutórele lui Racoți nu sosiseră încă, avu să țină o luptă de 7 césuri cu o armată de 4 oriș mai mare. Bătălia o începe călărimea Moldovenă, care se asvărli cu atâta furie în cât ajunse până în corturile Muntenilor. Dar Mateiș, folosindu-se de împrejurarea, că Timuș nu-ș apropiase încă tabăra ca să începă focul, dete îndărăt călărimea Moldovei, întorcând asupra-ș tóte tunurile și pedestrimea, și puse ast-fel răsbóiuul la loc. Acum se încăeră la luptă și Cazaciș. Artileria Munténă îi fulgeră așa de cumplit, că-ș pune în mare neorânduială; isbânda însă nu e hotărâtă, de și ziua era aproape de sfârșit. Mateiș face minuni de vitejie, luptându-se ca un leu. El, unchiaș trecut de 70 de ani, este pretutindenii nelipsit, îmbărbă-

LECȚIUNEA XLI.

RĂSCOLA SEȚIMENILOR. — MÔRTEA LUI MATEIÛ-VODĂ
ȘI A LUI VASILÈ LUPUL.

7. Luptele neprecurmuate între Lupul și Mateiû. avură urmări triste și păgubitoare pentru patria noastră. Turcia vedea cu bucurie cum Românii în loc de a lupta împreună ca să scuture jugul robiei, se sfășiau cu nesocotință între dênșii. Ea ațâța pe sub ascuns, când pe Lupul contra lui Mateiû, când pe acesta contra lui Lupul, pentru ca să nu fie între ei nici-odată pace, și pentru ca amândouă țerile slăbind din ce în ce, cu atât mai ușor să le vie Turcilor să le inghiță.

tând cu fața, cu cuvîntul și cu gestul oștirea sa neînspăimântată. Deja trei cai sunt uciși sub dênșul; la al treilea primesce și el un glonț în piciorul stâng, aprópe de încheetura genunchiului; când un slujitor, pricepënd primejdia, alérgă la scara șelei, ca nu cum-va vítézul să cađă, el îl gonesce de lângă sine cu vorbe aspre, trage din picior cisma, încalță alta, și nedând sémă răniî, încalecă pe dată ca un deplin oștén pe un al patrulea cal, și se aruncă din nou în luptă.

Era aprópe de séră când de o dată «se scornesce din sus un vifor cu plóie drept în fața oștii lui Vasile -Vodă, și cu acea furtună, cu sunetul copacilor și cu plóie repede, cât se părea că este anume urgia lui Dumneđeû sosită asupra acei oști cât era despre Vasile-Vodă; și Mateiû-Vodă cu tunurî adăogea gróza oștii, și simețî oștenii lui». Mai întâi ia fuga aripa moldovenă, apoi Timuș cu Vasile-Vodă, pe care se dice că Mateiû l'ar fi ajuns de pe urmă, dar în loc de a-l tăi cu sabia, l'ar fi bătut numai cu mâna pe spate. Tótă tabéra, tóte tunurile și biețî pedestrași, numai Cazaci peste 5.000, căđură în mânilé învingătorului. Mai mult de 10.000 de morți acopereaú câmpul de luptă, dintre cari 3.000 de Români de amândouă parțile. Lupul abia scăpă din răsboiú numai cu trupul, și ar fi fost de sigur prins de gonaciî lui Mateiû, trimiși după dênșul, dacă nu s'ar fi travestit până la cămașe chiar; și așa putu ajunge la scaunul său din Iași, cu maramărăciune a tuturor lucrurilor sale.

Dar aceste răsbóie cășunară și alt rău: Mateiü-Vodă, știindu-se mereü dușmănit de Lupul, fusese nevoit a ține sub arme un număr mare de oști nu numai de țară, dar și lefegii străini numiți *Seimentz*. Aceștia se uniră cu *Dorobanții* ca să cêră lefi întreite, omoriră pe doi miniștri (Ghinea Vistierul și Radu Armașul), chiar sub ochii lui Vodă, și când bătrânul Domn se întorcea la Tirgoviște dintr'o preumblare, armata îi închise porțile cetății, și-l ținu trei zile nemăncat cu toți boerii lui din josul orașului.

Intre acestea Mateiü-Vodă móre (Apr. 1654) de necaz și bătrânețe și se 'nmorminteză la m-rea *Arnota* (narațiunea 24). Cu un an mai înainte Lupul

NARAȚIUNEA 24.—*Judecata despre Mateiü-Vodă.*— Mateiü-Vodă Basarab este cel mai însemnat Domn al Românilor din vécul al XVII. «*Om fericit peste toate domniile acer țeri; ȕlice cronicarul moldovenesc, ne-mândru, blând, drept om de țara, harnic la răsbóie, așa neînfrânt și nespăimat cât poșt să-l asemeni cu marț și vestiți oșteni ai lumet*». Cu sabia în mână deschidându-și drumul la tron, cu sabia și-a apărat țara și Domnia în timp de 21 de ani, știind să se strecóre prin toate greutățile timpului cu o dibăcie și agerime de minunat. Dar el nu e numai un vitéz de frunte, ci după cum vedurăm, este și un bun orgănisator înăutru, un Domn care înțelege și prețuiesce bine-facerile păcii.

De aceia pe lespedeia de marmură, care acopere la *Arnota* osemintele acestui măreț și falnic Domn, s'aü putut săpa următóarele cuvinte, carı aü ajuns până la noi ca un rêsunet din vechi și bătrâne timpuri:

«*Áci zace Mateiü Basarab, prin harul lui Dumneđeu odiniórá stăpân și voevod al Țerii-Romănesci, bărbat prea înțelept, prea vitéz și milosfiv; al multor biserici și mănăstiri întemeietor și înnoitor; nici o dată biruit de biruințe, a multor încalcări purtător prea vestit de biruință; vrăjmașilor înfricoșător; prietenilor ocrotitor; al țerii sale înavuțitor, carele cu mare avuție și cu tótă înbelșugarea în pace și liniște a domnit doué-đeci și trei de ani; a adormit întru Domnul în adâncimea anilor, în anul Domnului 1654, în cinstite bătrânețe.*»

perduse tronul și după ce stete 6 ani în închisoare la Constantinopole, își dăte și el obștescul sfârșit, fiind înmormântat în Iași la m-rea Trei-Ierarchi.

LECȚIUNEA XLII

CONSTANTIN-VODĂ BRÂNCOVÉNU DOMNUL ȚĂRII-
ROMÂNESCI (1688 — 1714)

1. Constantin Brâncovénu era fiul Postelnicului *Papă* și al *Stancei*, fiica bătrânului Constantin Cantacuzin. La începutul Domniei lui, Turcia se afla încurcată într'un război crâncen cu Austria. Brâncovénu socoti că e mai bine a păstra legăturile vechi cu Pôrta, de cât a încerca cu ajutorul german să scuture jugul păgân. În toamna a. 1689 oștile austriace cu generalul lor *Haisler* veniră fără de veste la Bucuresci, ca să pună mâna pe Domn. Constantin-Vodă se retrase la Rușii-de-Vede; 50,000 de Tătari, din ordinul Sultanului, năvăliră în țară. Austriacii trecură în Ardél, până a nu da față cu Tătarii; aceștia, după ce jefuiră cumplit până la Buzéu, se întorseră înapoi.

2. Dar nu apucaseră încă bine locuitorii să iasă de prin munți, unde se ascunseseră, și țara fu din nou turburată de oști turcesci, tătăresci și unguresci, cari împreună cu Constantin-Vodă intrară în Transilvania. La *Zărnesci*, nu departe de pasul Bran, se dăte o bătălie crâncenă, în care Austriacii fură înfrânți și generalul Haisler fu făcut prizonier.

3. După câțiva ani de linisce (1690—1693), nevoile începură iarăși să curgă pe capul biete țări. Tătarii o cutrierău dintr'o parte, Turcii dintr'altă parte. Cireți întregi de vite, hergheli de cai, turme de oi, mi de care cu zaherele, lemne, salahori, zidari.

etc., se trimeteau într'una armiiilor turcesci, iarna ca și vara. Ca culme a nenorocirei, ciuma bântuia de ani întregi populațiunea, lăcustele de 7 ani stricau semănăturile, aducând mare fomete și lipsă. În fine, la începutul a. 1699 se făcu pace între Austriaci și Turci, prin tractatul de la *Carlovitz*: Austria câpătă totă Ungaria, Banatul și Transilvania, Principatele rămaseră ca și în trecut, sub protecțiunea Turciei.

4. În timpul acela împăratul Rusiei, Petru cel Mare, pregătea să ridice războiul asupra Turciei. El încheiă un tractat secret cu Brâncovenu, prin care acesta se îndatora, să înlesnescă trebuințele de hrană pentru totă armata și să rescole în același timp pe Bulgari și pe Sârbi. Brâncovenu primi chiar 300 de pungi, ca să strângă oști și provisiuni, dar când Petru intră în Moldova, unde și Domnul acestei țări, Dim. Cantemir, se răsculase contra Turcilor, Brâncovenu dete înapoi banii primiți, și nu voi să mergă „nici spre o parte, nici spre alta, ca să nu-i se întâmple vre o greșelă“. Dar vărul său primar, Spătarul Toma Cantacuzin, fugi noaptea cu călăria la Ruși, fără voia și scirea Domnului, și ajutat de un general rus, arse Brâila. Petru se scobori cu oștea lui pe Prut în jos la *Stănilești*, lângă Huși, unde fu înconjurat de Turci și Tătari, și silit de sabie și fomete să încheie pace cu perderi (1711).

5. Sultanul mâniat pe Brâncovenu pentru înțelegerile sale cu Germania și cu Rușii, și în același timp dorind a pune mâna pe avuțiile lui cele multe, hotărî să-l mazilească și să-l aducă la Constantinopol. Pentru acésta, se înțelese cu Cantacuzini, făgăduind unuia din ei, lui Stefan, Domnia Țării-Românesci. Într'una din zile (23 Martie 1714) un capigiu cu 12 slugi sașu cîhodari, vine în Bucuresci, intră în palatul domnesc, scote din sân un petec negru, și, aruncându-l pe umerii Domnului, îi strigă *mazil*, adică

escă scos! Vodă se spăimintă și cade jos; turcul citește firmanul de scötere și îmbracă pe Stefan Cantacuzin cu caftanul domnesc.

LECȚIUNEA XLIII

CONSTANTIN ȘI DIMITRIE CANTEMIR.

(1685 — 1693; 1710 — 1711).

1. Constantin Cantemir (născut 1613, mort 1693), fiul lui *Teodor Cantemir* din ținutul Fălciului, încă până a nu se face Domn, era cunoscut de om vitéz și cu sfat bun, bland la fire și iubitor de dreptate. Ca Domn (1685—1693) el s'a arătat înțelept, nelacom la avere și priceput în trebile stăpanirei. El își puse toate silințele ca să așeze țara și s'o ușureze de greutate, s'o apere de robie și de pradă și s'o scape de tâlhari, cari se înmulțisere foarte; avu mai multe lupte cu Polonia, între cari cea mai însemnată a fost cea de la *Boian* pe Prut; el a îmbunătățit și sorta preoților de mir, micșorându-le dările și scutindu-i de dijme.

El muri în vîrstă de 79 de ani (an. 1693), după o Domnie de 8 ani fără 3 luni, și se înmormintă în biserica domnescă Sf. Nicolae din Iași.

2. Dimitrie Cantemir, fiul mai mic al lui Constantin Vodă, urcându-se pe tron (1710), se apucă mai întâiu pe întocmit țara; scădu birurile cu mai mult de jumătate, și fără să mai ia sfatul cui-va, se hotărî să rupă cu Turcii orî-ce legături de supunere și să închine Rușilor Moldova. În scopul acesta el încheiă cu Petru cel Mare un tractat secret (13 'Aprile 1711).

Între acestea Petru cel Mare declară război 'Turciei, înaintă cu oștire puțin numerosă până la

Prut, trecu acest rîu și veni la Iași, ca să primescă în persoană jurămîntul de credință al Domnului Moldovei și al boerilor; el trimise pe un general rus cu Toma Cantacuzen și cu 12,000, flórea călărimei rusesci, ca să cuprindă Brăila. Ast-fel Țarul își risipise timpul și oștile, pe când Turcii, în număr de peste 200,000 de ómenî, trecuseră deja Dunărea și înaintău în Moldova.

3. La satul *Stănilescî*, din jos de Huși, armia rusescă cu cea Moldovenă, peste tot 50,000 de oșteni, avură să țină pept cu o armată de cincî orî mai mare. În întăia ȃi, Moldovenii începură focul, și grație voiniciei lor și artileriei rusesci, Turcii fură bătúți; peste 7,000 de cadavre turcesci acopereaú cîmpul de luptă (11 Iulie 1711). Dar acéstă victorie prețuia cat o învingere, căci armata ruso-romănescă, lihnită de fóme, se găsea înconjurată de tóte părțile de un vrăjmaș, ale căruia puteri cresceau mereú și nu ducea lipsă de nimic. De aceiea, a doua ȃi de bătălie, desnădejdea cuprinse întréga tabără rusescă, și mai cu sémă pe Petru, care se socotea cădút în robie. Numai soția lui nu-și perdu cumpétul; Ecaterina hotări pe împérat să céră pace. Acéstă pace, prin care Rusia perdu multe teritorii căștigate precum și dreptul de a avea solî la Constantinopol, fu cumpérată cu o sumă însemnată de bani, giuvaeruri și blănuri scumpe. *Pacea se semnă la Prut în 13 Iulie 1711.*

Dimitrie Vodă, cu tótă casa și cu vre-o 1000 de credincioși ai sêi, își părăsi patria și se retrase în Rusia (narațiunea 25). Moldova rămase jefuită de Tă-

NARAȚIUNEA 25.—Dimitrie Cantemir ca scriitor.—Dimitrie Cantemir a fost un bărbat prea învățat: afară de limba turcescă, persană și arabă, el scia bine limbile vechi: elena, latina și slavona, limbile moderne: francesă, italiana, gréca și rusescă. Meritul sêu cel mare sunt lucrările sale sciin-

tarî și de Turci, dată de Pörtă în mâna Domnilor greci, numiți *Fanarioți*. Acest bine aș agonisit țării Dumitrașcu Vodă cu socotela lui cea grabnică în cursul unei Domnii numai de o jumătate de an.

LECȚIUNEA XLIV

FANARIOȚII

(1709—1821).

1. La Constantinopole este o mahala grecască numită încă din vechime *Fanar*, și locuită de familia grecască. O împrejurare deosebită contribui ca aeeste familie să capete în imperiul turcesc o însemnătate politică. *Coranul* său legea lui Mohammed oprind pe un Turc ca să învețe altă limbă de cât cea turcască, Pörtă întrebuintă în trebile ei creștini ca *tâlmaci* sau *traducători*. La început acești *gramătici* nu se bucurău de vre-o considerațiune, stând la un loc cu slugile dinaintea ușei divanului și așteptând poruncile vizirilor. Dar în an. 1666 ei căpătară o importanță priu numirea lui *Panaiotache Nicussis* de *dragoman al Divanului*. De atunci pînă la revoluția grecască din 1821 atât dragomanatul Divanului, cât și al marinei, înființat mai în urmă, fură ocupate mai tot-d'a-una de Greci, socotindu-se ca un privilegiu exclusiv al câtorva familii. Din influența ce căpătară în această funcțiune, Grecii aș -făcut o scară pentru a ajunge la Domnia Principatelor Române. Ast-fel Nicolae Mavrocordat se numi în 1709 Domn al Moldovei, iar în

țifice. El a scris multe și renumite cărți, mai ales asupra istoriei române și turce; el s'a bucurat de mari onoruri la curtea lui Petru cel Mare, și a murit în anul 1732, înmormintându-se în biserica grecască Nicolski din Moldova.

1816 Domn al Țerei-Românesce, și de la această dată până la revoluțiunea de la 1821, cele două țări surorale administrate aproape numai de Greci luați din familiile fanariote.

2. Fiind-că traiul în Moldova și Țara-Românească li se socotea vremelnice, ei desbrăcau țara fără cea mai mică muștrare de cuget, luând hrana din gura pământeniilor : Văcăriturile ajunseră câte două într'un an, hârțile și sferturile nu mai aveau sémă; țara se pustia de locuitori, cari fugiau prin țările apropiate. Afară de acesta, vrăjbele nesfârșite între *Mavrocordatii*, *Ghicul-scii*, *Racovișcii* și *Calimachi*, *Moruzzi* și *Șuții* pentru Domnie, strămutările cele dese de la un tron la altul și reînnoirile firmanelor în fiecare an, ocașionau cheltueli, care tot din spinarea țării trebuiau plătite. Mai veniă încă trei războaie ruso-turce (1736—1769—1806) al cărora teatru se făcure tot Moldova și Țara-Românească, aceste războaie, ori-cum se isprăviau, erau însoțite de nenorociri ce lăsaă urme neșterse în țară: fometea, episoții, ciumă și tifos; stricăciunile războiului pricinuaă împovărări noi pe capul principatelor, căci ele trebuiau nu numai în timpul războiului să porțe de grijă oștilor rusești și turcești, dar și după război tot ele erau silite să dréga cetățile turcești dărimate, să le indetuleze cu zaherele și cu tot materialul de construcțiuni și să umple din nou vistieria cea golită a Porții. Luptând ast-fel cu nenorocirile, în timp de un secol, Moldova eși din ele sfășiată. Turcia îi cotropise cu încetul parte din teritoriū (numit raia) împrejurul cetăților *Akermannului* (Cetatea-Albă), *Benderului* și *Hotinului*; iar statele creștine, Austria și Rusia, îi luară, una *Bucovina*, și cea-l'altă *Basarabia*, lăsând ast-fel patria lui Ștefan cel Mare mai mică de cât pe jumătate de ceea-ce era, când Fanarioții își începure Domnia.

LECȚIUNEA XLV.

CONSTANTIN MAVROCORDAT, REFORMA SA.

(1730—1769).

1. După mórtea lui Nicolae Mavrocordat, boerii și clerul aleseră în locu-î pe fiul său *Constantin*; acesta, după 15 zile de Domnie, fu scos și înlocuit cu *Mihail Racoviță* (Octomvre 1730). Dar nici *Racoviță* nu ținu Domnia mai mult de cât 9 luni, căci *Constantin Mavrocordat* vèrsă la Pórtă comorile părintesci moștenite și căpătă tronul pentru *a doua óră*. Ca să pótă să-și umple din nou punga, supuse pe toți locuitorii, fără deosebire de clasă, la o contribuțiune pe cap (capitație), a cărei plată, dacă nu venea cu greú celor bogați, țèrănimei însă îi era peste putere; de aceea locuitorii începură să năpustescă satele și să umple țèrile vecine. Unii din boeri se plâneră la Pórtă. Din această cauză *Mavrocordat* e mutat la Moldova, în locul vèrului său *Grigorie Ghica*, care trece în Țara-Románescă (Aprile 1733). Această schimbare ținu numai 2 ani, fiind-că *Constantin*, prin introducerea și în Moldova a sistemului său financiar, se îmbogățise așa de repede, în cât fu în stare să cumpere cu un milion de lei permutarea lui, în Țara-Románescă.

2. Încă la începutul *Domniei a treia* a lui *Constantin Mavrocordat*, izbucni răsboiul al doilea dintre Ruși și Turci (1736—1739), la care luară parte și Austriaci, ca aliați ai Rușilor. Trupele germane ocupară Curtea-de-Argeș, Câmpu-Lung, Tîrgoviștea și Bucurescii; *Constantin Vodă* fugi la Giurgiu, până să-î vină în ajutor Turcii. Aceștia daú foc Tîrgoviștei și Câmpu-Lungului, bat în mici lupte pe Austriaci la *Pitesci*, *Craiova*, *Cozia* și *Tîrgu-Jiu*, dar sunt înfrânați la satul *Perișani* (plaiul Loviștea), cu totă vi-

tejia ce arătară aci oștenii români la apărarea unei redute. În fine Austriacii făcură pace cu Turcii la *Belgrad* (în 18 Septembrie 1739), prin care Banatul Craiovei se dede înapoi Țerei Românești; acesta fu singura ei mângăiere, după atâtea aspre încercări și suferințe: ciumă, cutremure, focuri, robiri și pustiiri, ce avu să îndure în acești ani din urmă.

3. Făcându-se pace, Constantin Mavrocordat încercă prin faimăsa sa reformă să ușureze într-o cât-va traiul țăranilor, desființând *rumânia* sau *vecinătatea*, fixând zilele de lucru pe moșii la 24 într'un an, instituind judecătoria-ispravnică prin județe și ținând mănăstirile și preoții de bir. Aceste măsuri cădură însă tot spre greul țăranilor, căci scuturile de bir și scutelnici boerilor și m-rilor scădeau veniturile Statului, iar înmulțirea slujbelor urca cheltuelile cărmuirii care cerea dări noue de la țăranii. Asemenea greutatea de dări siliră pe țăranii să fugă peste Dunăre și în Transilvania; numai din Oltenia plecară dintr'o singură dată 15,000, așa în cât din 147,000 familii țăranesci contribuabile, cât se constatase în 1740, rămaseră 6 ani mai târziu numai 70,000, iar 10 ani după aceea 35,000.

LECȚIUNEA XLVI.

Grigore Vodă Ghica.—Pierderea Bucovinei.

(1775 — 1777).

1. Austria pusese ochii, de mai mult timp, pe trei districte din Nord-estul Moldovei (districtele Cernăuților, Sucevei și Câmpulungului), pe așa numita *Bucovina*. Acest teritoriu cu o întindere de 181 mile pătrate avea pentru Austria mare însemnătate politică și militară. Ca să-l capete mai ușor, îl ocupă mai întâi cu oști, și apoi pe temeiul *faptului impli-*

rit ceru de la Turcia recunoșcerea lui, susținând ca e vorba numai de o *fâșie îngustă de pământ, de un singur drum de comunicațiune* între Ardél și Pocuția. Care din miniștrii otomanî n'aũ voit s'o credă, aũ fost cumpărați cu bani și daruri, până ce in cele din urmă Austria a isbutit (prin tractatele din a. 1775, 1776 și 1777) să-și asigure stăpânirea definitivă asupra Bucovinei. In zadar boierii Divanului Moldovei protestară la Pórtă contra acestei încălcări, arătând că nu e vorba de *un singur drum*, ci de 300 de orașe și sate, de o porțiune de teritoriũ, care întrece in belșugare și valóre tóta cea-laltă parte a țerii. Grigorie-Vodă Ghica, Domnul de atunci al Moldovei, se uni cu protestarea boerilor, dar pe sub mână trata cu Austria și cu Rusia prin socrul său Rizu.

2. Pórtă fiind in ajunul unui răsboiũ cu Rusia și sciind legăturile strânse ale lui Ghica cu Curtea din Petersburg, hotări să-i ridice nu numai tronul, dar și viața. In scopul acesta un capigibașa yeni la Iași și se prefăcu că e bolnav pe mórte; Domnul se duse să'l vadă, dar când îi presintă tabacherea ca să ia tabac, Turcul îi duse: „bun tabac ai prietene, al meũ însă este și mai bun;“ și îndată, bătend din palme, strigă: „Tabac!“ La acest semnal, opt Turci bine înarmați se repeziră asupra lui Ghica, care, de și se apărá voinicesce cu hangerul, omorind trei Turci, dar in sfârșit este și el ucis; capul îi se trimise la Constantinople (12 Oc. 1777.)

LECTIUNEA XLVII.

Perderea Basarabiei. — Moruzzi.

(1821).

Prin tractatul de la Iași (1791) Rusia își înaintă fruntaria apusană până la Nistru; prin cel de la

Bucurescî (1812) o duse până la Prut, luând mai apoi și gurile Dunării. Imprejurările în cari se încheiă tractatul din urmă, sunt din cele mai ciudate. În adevăr Rusia fiind amenințată de *Napoleon I*, împăratul Franciei, cu un rășboiū grósnic, nu mai putea ține oștirî la Dunăre; și prin urmare ea s'ar fi mulțămît să încheiă pace cu Turcii în orî și ce condițiuni. Napoleon chiar însciință pe Sultan să nu primescă pacea cerută de Ruși, mai puțin încă să le încuviințeze vre-o pretențiune a lor, căci el a declarat rășboiū Rusiei. Din nenorocire, trebile din afară ale Porții se află atunci în mânilor fraților *Moruzzi*, cari, ca toți Grecii fanarioți, erau vinduți Rușilor. Dragomanul *Dimitrie Moruzzi* fusese însărcinat cu tractările de pace la Bucurescî, și lăsase să-î țină locul fratele său *Panaiot*. Acesta cum primi ștăfeta lui Napoleon, în loc de a o traduce și a o da Sultanului, o trimise grafnic lui Dimitrie, carele numai de cât o arătă solilor rusescî, în loc de a o da lui *Galip Effendi*, împuternicitul Porții. Galip-Effendi, în necunoscință de împrejurări, vedënd că solii ruși nu mai cer amëndoué principatele, și că se mulțămesc cu Basarabia, iscăli pacea (12 Maiū 1812). Puțin după aceea trădarea Moruzzilor se descoperă, și de și târziu, ei își primesc răsplata meritată: Dimitrie este decapitat (8 Noembre); frate-său Panaiot asemenea (20 Noembre), iar pe hîrca acestui din urmă, pusă în vilég în timp de trei zile, sta scris: „*Cunoscënd tóte treburile politice ale guvernului său și unindu-se cu frate-său ca să le descopere vrăjmașilor Statului, trădătorul a plătit acéstă crimă cu capul său*“.

Ast-fel Moldova perdu din teritoriul său încă 650 de mile pătrate, partea cea mai roditóre în gráne, cu un litoral fórte frumos și cu mai mult de un milion de locuitorî.

LECTIUNEA XLVIII.

Ion Caragea, Domnul Țării-Romănesci și Scarlat Calimah, Domnul Moldovei.

(1812—1819).

1. O dată cu retragerea oștilor rusesci din țară, cari stătuseră 6 ani (1806—1812), Pórta orândui Domn pe termen de 7 ani pe dragomanul *Ion Caragea* (1812—1818). Ca toți predecesorii săi, și acesta hrăpi și jefui țara în felurimi de chipuri: vîndu funcțiile Statului la mezat; făcu peste 4.000 de boeri noi pe bani, și urcă birurile în așa chip, că din 12 lei pe an, cât se plătea mai 'nainte, bietul țeran trebuia să dea acum de 15 ori mai mult, adică 180 lei. Numai ast-fel Caragea strînse în timp de 6 ani o avere de 93 de milioane lei. El publică în limba grecăscă o legiuire, ce pórta numele său (*Condica lui Caragea*), și când simți că Pórta voiesce să-l mazi-lăscă, fugi în Austria cu tóte comorile sale (1818). În locul lui, Pórta trimise pe *Alexandru Șuful* cu care se încheiă în Țara-Romănescă Domnia cea străină a Fañarioților, care ținuse mai bine de 100 de ani (1716—1821), pentru că, a doua zi chiar după mórtea lui, isbucni mișcarea națională a lui Tudor Vladimirescu (narațiunea 26).

NARAȚIUNEA 26. — Starea poporului român în 1821. — Suferințele poporului român trebuiau să aibă un sfârșit. Țara, pustiită de războie și suptă cu totul de Domniș trimiși de Pórta, nu era chip ca ea să mai fie locuită, din cauza greutății birurilor și a nedreptăților; muncind 180 de zile într'un an, țeranul abia ar fi putut să-și plătească darea legiuită către vistierie; pentru ogorul său, pentru hrana și îmbrăcămintea sa și a familiei, și pentru îndeplinirea celor-lalte năpăști, nu-î mai rămânea nici timp, nici putere. Birurile cădeau aproape

2. Domnia streină a Fanarului, orî cât de rea fost pentru Români, nu a putut însă omori în ei simțul de naționalitate și dorul după o sórtă mai bună. Mai ales cu începutul secolului al XIX, spiritul timpului împinge pe Români înainte, și se încep óre-carî îmbunătățiri; limba și cultura grécă, răspândite mai ales în clasa boeréscă, fac loc limbei și culturei românesce, lăsate până aci cu totul în părăsire. Domnul *Scarlat Calimah* (1812—1819) încuragéză învățământul public, industria, comerțul și agricultura; în timpul lui se aduc din Transilvania cartofii în țară; el compune și tipăresce un codice de legi scris în grecesce și numit *Pravila lui Calimah*. După mazilirea lui Calimah, Pórta orândui Domn pe *Mihaiu Șuțu* (1819—1821) sub care isbucni *revoluția grécésca* saú *eteria*, care avea de scop liberarea Greciei de jugul Otoman.

numai pe capul țéranilor; aceștia trebuiaú să ducă tóte cheltuelile Statului și să 'ndestuleze tóte nevoile. „Nu era măcar o đí, ne spune însuși Constantin Vodă Ypsilante, întru care să fi putut ticălosul țéran să se vadă pe sine slobod de către împlinitorii zapcií, căci până a nu fi unul isprăvit, sosea celalalt cu alte cereri noué“; și fiind-că ómenii nu puteaú să dea ceea-ce nu aveaú, eraú supuși la tot felul de casne, ba chiar vînduți în robie, ca țiganií, câte đece lei de suflet. Din acéstă caúsă țara se pustia din an în an; holdele rămâneaú nelucrate, satele se ștergeaú de pe fața pămêntului, iar puținu locuitorí se duceaú să trăjască prin păduri și munți în scorbure saú bordee, sêlbătécindu-se și apucându-se de pradă. Dreptatea ei nu o găsiaú nicăiri, pentru că nu aveaú cui să se jeluiască; tóte slujbele eraú date pe bani, decí fie-care slujbaș avea dreptul să jefuiască fără pedépsă; Domnul vindea dregătoriile cele mari; iar dregătorií la rándul lor, vindeaú la mezat slujbele mai mici ce átárnaú de dênșii; „și apoi ce să veđi de aci înainte, ne spune un cronicar, fiind tréba pe cine da mai mult, vedeaí câți blestemați, toți în trebi ce nu li se cădea, și întindea toți în tóte părțile pe biata țară.“

În ast-fel de stare se găsia poporul, când mehedinteu Tudor Vladimirescu ridică stégul rebeliei în potriua Stăpînii.

LECȚIUNILE XLIX—LI

Mișcarea națională a lui Tudor Vladimirescu.

(1821).

LECȚIUNEA XLIX

DOMNUL-TUDOR, COMANDIR GENERAL AL ADUNĂRII NORODULUI.

1. Tudor, fiu de țeran născut în satul Vladimir (jud. Gorj), dedese semne încă din tinerețe de un bărbat curajos, cu iubire pentru țară și cu vrednicie în trebile ostășesci. El aduna de mai mulți ani arme de tot felul în casa sa de la Cerneti, și aștepta numai timpul priincios, ca să dea semnalul revoluției. Acest moment sosise, o dată cu mórtea lui Alecu Vodă Șuțul. Tudor, care se afla atunci în Bucuresci, plecă îndată peste Olt, unde scóse afară o proclamațiune „căt-re tot poporul românesc din Bucuresci și din cele-l-alte orașe și sate ale Țării-Românești“, chemând pe toți să vină cu arme, cu furci de fer și cu lănci, dacă n'aũ arme, ca să scape țara de *bălaurii*, adică de căpeteniile bisericesci și politicesci de până atunci, și să alégă alte căpetenii mai bune. Tot de o dată trimise plângere la Pórtă, prin care aréta, că ridicarea poporului este numai asupra boerilor celor întovărășiți cu Domniil Fanarioți, și se ruga ca Pórtă să trimită un om împărătesc, ca să cerceteze și să vedă jalnica stare a țării. În fine pe boeri îi îndemna să se unescă cu norodul la cererile ce face, și anume: 1) încetarea Domniilor grecesci și numire de Domn pământean; 2) înființarea unei oștiri naționale cel puțin de 12.000 de voinicii; 3) fixarea dărilor prin adunarea țării pe termen de 7 ani, și 4) iertarea în curs de trei ani a dăjdiilor.

2. Mai întâiu răscôla se răspândi în Gorj și Mehedinți, apoi în toate județele de peste Olt, mai în urmă în totă țara. Cetelē arnăuțesci, trimise de Divan în contra lui, se unesc cu dēnsul, așa că în timp de o lună Tudor se găsia în capul unei armate de 16,000 de ômeni. Cu acēstă putere *Domnul Tudor*, căci ast-fel îl numea acum poporul, veni la București (16 Martie) și trase d'a dreptul la mănăstirea Cotroceni. Mitropolitul și boerii grăbiră să-i se închine; iar el, sub numele de *Comandir general al Adunării norodului*, guvernă țara ca un Domn stăpânitor în timp de două luni.

LECȚIUNEA L.

TUDOR NU VOESCE A SE UNI CU AL. YPSILANTE.

3. Intre acestea prințul Alexandru Ypsilante, fiul fostului Domn Constantin, eșise din Rusia în pământul Moldovei și făcea oști, cu gând ca să bată pe Turci și să mântuiască nēm̃ul grecesc de robie. Mihaiu Vodă Șuțul găsi mai cu minte ca să fugă în Austria și să lase țara pe mâna *Eteristilor* sau *Zavergiilor*, cum se numiau ostașii lui Ypsilante. Cetele acestuia, compuse din tot felul de ômeni fără nici un căpătăiu: Greci, Bulgari, Sërbi, Arnăuți, se revărsară în amēndouē principatele după jafuri și ucidere, fără ca cine-va să le stea în potrivă. Ypsilante cu vre-o 3.000 de adunături veni la *Colintina* în marginea Bucureștilor și voi a trage pe Tudor în partea sa. Românul îl întrebă scurt, căci vorba îi era puțină: „Ôste regulată de Ruși sosesce?” și când Grecul îi spuse: „de o cam dată nu,” el îi duse cu desnădăjduire: „Te-ai prăpădit și Măria Ta, și ne-ai băgat și țara în foc. Românii nu s'au sculat asupra împărăției turcesci, ci asupra Domniei grecesci. Unde

s'a mai pomenit, ca cărbunarul să se unescă cu nălbitorul, sau lupul cu oia?" Atunci Ypsilante, fiindcă simțise că Turcii au să intre în țară, plecă la Tîrgoviște, unde începu să poruncescă ca un Domn al țerei, orânduind ispravnicii prin județele despre munte și aruncând peste bieții țeranii tot felul de dăjdi Tudor, cum înțelese despre acesta, îi trimise o scrisore cu următoarea coprire: *«Măria Ta; ai dat sciri prin manifesturi, că te chiamă patria, și cum că trecătorea îți este la Elada ca să o izbăvesci de sub jugul Otomanicesc. Apoi acuma, cum mi te-ai înscăunat în Tîrgoviște, și cu ce cuvînt te amesteci în stăpînirea țerei, și scoți biruri peste biruri asupra lăcuitorilor, și le ești vitele și bucatele?»*

LECȚIUNEA LI.

OMORÎREA LUÎ TUDOR VLADIMIRESCU.

4. Ypsilante încă de mai înainte pusese în gînd perđarea lui Tudor, bănuindu-l că este înțeles cu Turcii. Când aceștia se apropiară de Bucuresci, Tudor cu Olteniî lui se trase la Golești (apropie de Pitesci), așteptînd ce vor face Turcii. Ypsilante îndatoră pe *Bimbașa Sava*, ca să răznescă pe Tudor de ómeniî lui, să'l prîndă și să-l aducă la dînsul. Sava plecă cu 300 de arnăuți, și când s'au apropiat de Argeș, au lăsat pe cei mai mulți în pădure, „iar el cu pușintei au mers la Tudor, și făcîndu-se că au venit să se împreune amîndouî și să se apere de Turci, l-au amăgit de l-au scos afară din tabăra lui, ca să privescă starea locului, și să găsescă metereze (intărituri) de gătirea răsboiului. Și așa cu amăgire l'au apropiat de ómeniî sîi, și aceia năvîlind au pus mâinele pre Tudor și l'au adus lui Ypsilante. Acesta, după ce l-au judecat destul, au poruncit de l-au purtat

călare legat prin ulițele Tirgoviștei, cu strigare de pristav așa: „*Acesta este domnișorul Tudor*“. Apoi îl puseră la închisore în Mitropolie, și după două zile, scoțându-l afară din Tirgoviște în timpul nopții, îl tăiară bucăți cu iataganele (26 spre 27 Maiu 1821), și-l asvarliră pe gârlă saū într'o fantână.

5. Pandurii, parte se imprăștiară pe la casele lor, parte, nesciind nimic de sorta căpitanului lor, se uniră cu Eteriștii și la *Câmpii Drăgășanilor* luptară vitejesce sub comanda lui *Oarca* contra Turcilor, până ce sfârșiră praful și glonțele. Armata lui Ypsilante fu pusă pe gónă și măcelărită, Ypsilante scăpă cu fuga în Transilvania și-si sfârși viața în închisore, Bimbașa Sava peri tăiat de Turci în Bucuresci. Turcii sfărămară pe Eteriștii la m-rile *Secul* (jud. Némțu) și *Slatina* (jud. Suceva), și în fine la *Sculenii* (pe Prut).

6. Mórtea lui Tudor a fost semnalul de deșteptare al conștiinței naționale, care adormise în curs de un secol sub jugul streinilor din Fanar. Mórtea lui a fost dovada cea mai temeinică pentru Turci, că Românii, nu se uniseră cu Grecii lui Ypsilante asupra-le, și că din contra, suferințele îndurate atâta timp de la Domnii fanarioți au silit pe locuitorii să se ridice la glasul lui Vladimirescu. De aceea *Pórta Inapotá țerilor române Domniile pământene, și nu mai trimise Domni de la Constantinopole ca s'o jefuiască* (narațiunea 27). Ea ceru ca să fie principat să tri-

NARAȚIUNEA 27.—Insemnătatea mișcării de la 1821. După un véc de suferințe și de îngenunchiare, Tudor fu întâiul bărbat, care-și puse încrederea în însăși națiunea, și cu puterile ei proprii încercă ca s'o mântue de umilirea și ticăloșia în care căduse. Mișcarea națională din 1821, mai are încă o însemnătate: ea a arătat clasei stăpânitoare, că poporul român nu mai voesce a fi condus de biciu și despotism, și că în sînul lui răsar la nevoie ómenii ca Tudor Vladimirescu, cari scriu cu sabia drepturile omenirei călcate în picioare și sciū să móră voioși pentru ele!

mătă câte 7 deputați, dintre cari Sultanul numi pe *Ion Sturdza* Domn în Moldova, iar pe *Grigore Ghica* în Țara-Românească, amândouă pe termen de 7 ani.

Resumat (de învățat pe din-afară).

a) Din istoria Țării Românești.

La finele secolului al XVI-lea Țara-Românească ajunsese mai rău de cât o provincie turcescă. *Mihaiu Vodă Vitezu* (1593—1601), folosindu-se de împrejurarea, că tocmai atunci Turcia era încurcată în război cu Austria, ridică stégul independenței (1594), și în timp de 4 luni câștigă 10 victorii asupra Turcilor și coprinde 25 de orașe turcesce pe amândouă malurile Dunărei. Marele Vizir *Sinan Pașa* pornesce asupra-î cu 180,000 de ostași, dar la *Vadul Călugărenilor* suferă o înfrângere din cele mai cumplite (13 Aug. 1595). *Mihaiu* se retrage la munți așteptând să-î vină în ajutor *Sigismund Batori* Domnul Transilvaniei, *Sinan Pașa* fortifică Bucureștii și Țirgoviștea; aci însă lăasă o mică garnisonă și grăbesce a se întorce înapoi. *Mihaiu*, după ce cuprinde Țirgoviștea, ese 'nainte armatei turcesce la Giurgiū, o sfărâmă și o aruncă în Dunăre; dărimă și castelul *Sf. Georgiu* din fața orașului. Scăpând țara de Turci, *Mihaiu* se apucă s'o așede din nou, să rezidescă orașe și șate și să împartă locuitorilor mijloce de hrană; el face și aședămintul *dis legătura lui Mihaiu*, prin care opresce pe *rumân* sau *clăcaș* de a părăsi moșiile unde erau aședați (1596). — În Transilvania, principele *Sigismund* părăsesce tronul pentru vărul său, Cardinalul *Andrei Batori*; un vrăjmaș a lui *Mihaiu*. Acesta, cu scirea împăratului Germaniei *Rudolf*, trece Carpații, bate pe Cardinalul la *Șellenberg* (18 Oct. 1599) și cuprinde Transilvania; curând după aceea (1600) ia și Moldova; dar la *Mirislău* este învins de generalul austriac *George Basta*, iar la *Bucov*, de către Poloni. Silit a se refugia la *Rudolf*, *Mihaiu* căpătă de la acesta ajutore și repórtă la *Goroslău* (24 Iulie 1601) o nouă victorie în contra Ungurilor; *George Basta* însă îl omórá hoșesce la *Turda* în cortul său (8 Aug. 1601).

Radu Șerban Basarab (1601—1611) are o Domnie fórte turburată, ținând lupte cu Polonii și Tătarii (la *Teișani*), cu Ungurii (la *Brașov* și *Petresci*) și cu Turcii, cari îl alungă și dau Domnia lui *Radu Mihnea*. Acesta, ca și Domnii următori (1611—1633), se înconjură numai de Greci și persecută pe

boerii pământeni, cari se revoltă și pun Domn pe *Mateiū Vodă Basarab* (1632—1654). Sub Domnia acestui bărbat înțelept și vitez, țara începe să răsuflă de grelele nevoi ce îndurase: căpătă întocmiri folositoare și o bună armată; dar vrajba iscată între Mateiū și Vasile Lupu, Domnul Moldovei, face loc la crâncene lupte între frați de același sânge: la *Buzdū și Focșanū* (1637); la *Nenișori* pe Ialomița (1639) și la *Finta* (1653), bătălii, în care Lupul rămâne tot-d'auna învins. O răscolă a *Serimenilor* amărăsce bătărețele lui Mateiū și-i grăbesce mórtea (Apr. 1654).

Din zece Domni, cari suiră și scoborîră treptele tronului în timp de 70 de ani (1654—1716), numai două au o Domnie mai lungă: Șerban Cantacuzin zece ani (1679—1689) și Constantin Brâncovénu 25 de ani (1689—1714); pe când restul de 35 de ani este împărțit între cei-l'alți opt, din cari unii domnesc numai câte un an. Aceste domnii au tóte un sfârșit rēu: Constantin Șerban, Mihnea Radu și Grigore Ghica, fug în țările creștine ca să scape de urgia păgână; Grigore Ghica în a doua Domnie, este surgnîunit de Turci; George Ghica și Antonie Vodă sunt maziliți, Șerban Cantacuzino móre otrăvit de boeri, Constantin Brâncovénu e tăiat cu tótă familia sa la Constantinopole, unde 2 ani după aceia cade și capul dușmanului său Stefan Vodă Cantacuzinu. Țara este în mai multe rânduri prădată și robită de Turci și Tătari, cutreierată de oștile nemțesci și unguresci; populațiunea părăsesce sate și orașe, și se duce până chiar și în țara turcescă, unde află mai multă siguranță a traiului și a proprietății, de cât în a ei patrie. Locuitorii ce mai rămân se seceră de ciumă, fómiete și mizerie; iar Domnii nu mai sunt apărătorii drepturilor țerii, ci nisce slujbași turcesci puși ca să împlinescă dăjdiile, să strângă cele trebuincioase de hrană pentru curtea Sultanului și pentru întreținerea oștilor, să lupte sub stégurile turcesci contra creștinilor.

Cu Nicolae Mavrocordat începe epoca *Fanarioților* (1716—1822) care sdruncină puternic temeliele Statului nostru și-l face să îndure suferințe și umilirî neauđite. De la 1716—1730 domnesc Nicolae și fratele său Ion Mavrocordat; de la 1730—1769 Țara-Românescă este o jucărie, ce Pórta o aruncă și o ia după plac și după interes, când lui Constantin Mavrocordat, când unuia sau altuia din membrii celor 2 familii *Racovișă* și *Ghica*. Trei-șeci și trei de ani Mavrocordat luptă prin bani și intrigî de tot felul cu trei Racovișesci și 5 Ghiculesci, ca să apuce tronul; în 6 rânduri el isbutesce să-l dobândescă,

dar tot în 6 rânduri e silit să-l părăsescă. 18 schimbări de Domni între 9 persoane și în mai puțin de 40 ani, abia dacă vine câte 2 ani de Domnie, dacă *Domnie* se mai pot numi aceste schimbări și preschimbări, goniri și rechemări, din nou goniri și din nou ertări, a unora și acelorași persoane trimise numai spre peirea desăvârșită a țerii.

La aceste suferințe veniă acum să se adauge suferințe și mai cumplite din cauza răsbóielor dese dintre Ruși și Turci. În interval numai de 42 de ani (1769—1812) principatele române avură să îndure greutățile a trei lungi răsbóie și ocupațiuni militare, (1769—1774, 1787—1792 și 1806—1812), fiind prădate și pustiite de învingători, ca și de învinși, și alegându-se, după toate ostenețile cu pierderea Bucovinei (1777) și a Basarabiei (1812). În fine mișcarea națională a lui Tudor Vladimirescu (1821) pune capăt Domniei străine a Fanarioșilor și prevestește începerea unor timpuri mai fericite pentru mult încercata noastră patrie.

Intrebări de recapitulare la Istoria Nouă a Țerii-Românesci.

(Elevii vor răspunde prin scris la întrebări).

Lucrarea I. — În ce stare se afla Țara-Românescă la suirea pe tron a lui Mihai-Vitezul? Povestiți bătălia de la *Vadul Călugărenilor*. — Ce erau *rumânii* sau *vecinii* și ce este *legătura lui Mihai*? — Ce cauze a hotărît pe Mihai să cuprindă Transilvania și Moldova, și cari sunt bătăliile ce a avut pentru aceste cuprinderi? — De ce Mihai perde bătălia de la Mirislău? Cum și din ce cauză este omorît?

Lucrarea II. — Luptele lui Matei Basarab cu Vasile Lupul, cauzele și urmările lor. — Ce știți despre Constantin Brâncovenu?

Lucrarea III. — Chipul de guvernare al Domnilor fanarioși. — Reformele lui Constantin Mavrocordat. — Mișcarea națională a lui Tudor Vladimirescu, cauzele și consecințele scele.

Resumat (de învățat pe din-afară).

b) Din istoria Moldovei.

Starea Moldovei la finele secolului al XVI-lea era tot așa de rea ca și a Țerii-Românesci. *Aron Vodă* (1591—1595), după îndemnul lui Mihai Vitezul intră în alianța creștină

contra Turcilor, și ajută pe Mihaiu în lupta ce începuse cu păgâniț; dar este prins de *Stefan Răsvan* și dus în Transilvania, unde móre. Răsvan e tras în țepă de *Jeremia Movilă* care se face Domn cu ajutorul Polonilor și lucrăză din rășputeri la rășturnarea lui Mihaiu. Acesta se grăbesce a cuprinde Moldova, pe care o perde o dată cu Transilvania și Țara-Românescă. Aci Poloniț aședă Domn pe *Simeon Movilă*, iar în Moldova iarăși pe Ieremia. La 1606, Ieremia móre de apoplexie; frate-sėu Simeon domnesce numai cãte va lunı de piere otrãvit; certuri mari pentru tron se nasc între *Mihãilaș*, fiul lui Simeon și *Constantin*, fiul lui Ieremia, între vėduva acestuia și *Stefan Tomșa*, pėnė ce *Radu Mihnea* prinde pe *Movilescı* și-ı trimite la Constantinopole, unde se turcesc.

Din cauza acestor lupte și a deselor schimbãri de Domni (19 schimbãri numai de la 1619 — 1634) Moldova rėmãsesse aprópe pustie. Sub Domnia cea lungă a lui *Vasile Lupul* (1634 — 1653) ea începe să se așede și capãtã mai multe întocmiri folositoare; rășbóiele însă cu Mateiũ-Vodã sunt păgu bitóre amėndorora țeri: Lupul e alungat de la tron de logofetul sėu *Gheorghe Stefan* (1653) și móre la Constantinopole, dupã ce stãtuse 6 ani la închisóre (1661).

Moldova pornesce acum din scãdere în scãdere: Domni se schimbã des (22 de schimbãri de la 1653—1711); Poloniț, Turcii și Tãtariĩ ard și pustiesc țara. *Dimitrie Cantemir* se unesce cu Petru, țarul Rusiei, contra Turcilor, dar Petru fiind bătut la *Stãnilescı*, Cantemir este silit să se retragã în Rusia. Incepe epoca Fanarióșilor cu *Nicolae Mavrocordat* (1711) *Mavrocordăț*, *Ghiculescı*, *Racovițescı* și *Calimachı*, *Moruzzi* și *Șușu* suie și scobórá treptele Domniei de mai multe ori, despuiãnd țera și pustiind-o. Reforma lui Constantin Mavrocordat (de patru ori Domn, de la 1733 — 1769) nu ușurãză în nimic clasa muncitoare, iar cele trei rășbóie ruso-turce, (1736, 1769, 1806) cu ciuma, tifosul și fómetea aduc Moldova la pragul peiriĩ. Ca culme a nedreptãții și nelegiurii, Austria și Rusia o sfãșie în folosul lor, una luãnd Bucovina (1777) și cea-laltã Basarabia (1812), peste 840 de mile pãtrate de pãmėnt roditor.

În fine, Pórta întórce Domnia țerii iarăși la pãmėntenĩ, numind pe *Ion Sturdza* Domn pe termen de 7 ani (1822)

Întrebări de recapitulare la istoria nouă a Moldovei.

(Elevii vor răspunde prin scris la întrebări).

Lucrarea I.—Ce întocmiri s'a făcut în timpul Domniei lui Vasile Lupul?

Lucrarea II.—Spuneți lupta dela *Stănilescă* și ce sortă are Dim. Cantemir?—Cum s'a răpit Bucovina și ce purtare a avut Grigore Vodă Ghica?—Cum s'a pierdut Basarabia și ce rol au avut frații Moruzzi?

Lucrarea III.—Să se judece purtarea lui Vasile Lupul față de Matei Basarab, arătându-se urmările rele pentru țară, din aceste vrăjmășii. — Întru cât Const. Brâncovenu a fost mai prevădător de cât Dim. Cantemir, neluând parte la expedițiunea lui Petru cel mare contra Turcilor? — Să se arate urmările ce a avut Domnia Fanarioților în principate, și ce întocmiri folositoare au făcut unii dintr'ênșii?

PARTEA IV.

ISTORIA DIN TIMPII DE FAȚĂ

LECȚIUNEA LII.

Grigore Ghica și Ion Sturdza.

(1822 — 1828).

1. Cu suirea pe tron a lui Grigore Ghica în Țăra-Românească și a lui Ion Sturdza în Moldova, începură timpuri mai bune pentru amândouă țările; rânduiala, liniștea și siguranța se introduseră cu încetul; Grecii și toți străinii fără de căpătăi, ca și cei amestecați cu Ypsilante, se alungară peste granițe; funcțiunile statului se deteră numai la pământeni, fiind oprit Grecilor de a mai încăpea în slujbe seú boerii; scolile grecesci se desființară, deschidându-se iarăși scolile românești, ca să se învețe mai întâi limba patriei. Tot acum se organiză oștirea națională; se așternură ulițele cu piatră și se reparară spitalele. O comisiune fu însărcinată să compună un proiect de reforme basate pe vechile legi și obiceiuri.

z. Din nenorocire aceste bune începuturi fură întrerupte. Rusia, declarând din nou războiul Porții, (1828 — 29) intră în principate cu 150.000 de oameni. Vodă Sturdza fu arestat și trimis în Basarabia; Grigore Ghica scapă în Transilvania; se institui țărăși ocîrmuire rusescă și toate greutățile războiului cădură asupra Românilor, pe lângă cîmă, secetă, hola de vite și altele. Rușii, după ce coprinseră cetățile pe amîndouă malurile Dunărei, înaintară victorioși până la *Adrianopole*, unde se făcu pace. Prin tractatul încheiat aci (2 Sept. 1829) principatele române fură aprópe scóse de sub suzeranitatea mai mult cu numele a Turciei, dar în același timp ele cădură sub dependența fóрте strânsă a Rúsiei. Acésta le administră în timp de 6 ani (1828 — 34) ca pe nisce provincii rusesci, le dete legi întărite la Petersburg, și nu și retrase oștile din ele până la numirea noilor Domni: *Michaiu Sturdza* în Moldova și *Alexandru Ghica* în Țara-Românescă (1834).

LECTIUNEA LIII.

Ocupațiunea rusescă.—Regulamentele organice.

După încheierea păcii de la Adrianopole ocupațiunea rusescă continuă, ca și guvernul provisoriu rusesc, care fu încredințat generalului Kisselef. Ocîrmuirea acestuia avu de scop, cum însuși ne spune «*de a supune pe Moldoveni și pe Munteni obiceiurilor și regulelor rusesci și de a statornici hotarul Rusiei la Dunăre*». În mai puțin de șese luni, sub influența lui, se alcătuiră faimósele *Regulamente organice*, unul pentru Țara-Românescă, pus în lucrare la 1 Iunie 1831, cel-alt pentru Moldova, la 1 Ianuarie 1832. Aceste regulamente erau departe de a împăca inte-

rele adevărate ale țării. Chipul cum ele fuseseră votate, le făcea a nu mai fi o *legislațiune independentă*, ele călcau autonomia principatelor, lăsând să se amestece o *noastră Curte ocrotitoare*, Rusia, în toate actele guvernului și obștescilor adunări; aceste adunări, după chipul compunerii lor, nu reprezentau nici țara, nici pe contribuabili, ci numai clasele privilegiate ale clerului și ale boerilor, șutite de orice sarcine și de orice impozite, cari apăsați numai clasa țărănească, pe proletarul cultivator. Acesta devenise un *capital al boerului și al fiscului*; fără nici un drept în Stat, cu toate greutățile Statului asupra capului lui.

O asemenea legiuire și apăsările nedrepte ale unui guvern strein trebuiau însă să deștepte nemulțămiri vii în sufletul Romanilor. Purtător al glasului celor hăpăstuiți se făcu atunci în Țara-Românească micul partid național, care începuse să se formeze în giurul Colonelului Ion Cămpinenu. Acest bărbat patriot avu curagiul, ca și bătrânul Bălăcenu, să nu iscălescă Regulamentul Organic, și să protesteze cu vii graiuri contra protectoratului rusesc. Programul acestui partid era limpede și hotărât: scăparea de sub jugul Curții ocrotitoare dela Petersburg și autonomia țării; improprietărirea țărănilor; desrobirea Țiganilor, egalitatea claselor, unirea în fine a Țării-Românești cu Moldova, în scurt programul pentru care acest partid va lupta la 1848 și 1857.

LECTIUNEA LIV.

Renascerea: G. Lazar și G. Asaki.

1. Mișcarea care aduse după sine reintroducerea Domniilor naționale trebuia să se arate pe toate căile:

Românii din amândouă principatele, treziți ca dintr'un lung somn, se simțeau acum chemați către o viață proprie; vedeau starea de înapoere în care se găseau, lipsele de tot felul de care sufereau, și cu focul tinereții se apucară de muncă pe terenul culturii. Limba română, atata timp desprețuită și lăsată în părăsire, începură s'o prețuiască și s'o cultive; unde până aci ea se învăța în puținele scoli din tindele și curțile bisericilor și numai de cei ce aveau să se facă preoți sau cântăreți. — acum ea se introduce în scoli superioare și se învăța și de feciorii de boeri, în locul limbii grecesci. Ba se descoperă că tocmai acea limbă, care se numia „próstă românească“ e dovada cea mai puternică despre nobila și străvechea origine a nemului românesc. Cu cât ideea acestei origini se re-deștepta mai vie în conștiința poporului, cu atât acesta simțea rușinea de a fi căzut așa de jos, și-i se aprindea dorința de a se ridica mai sus. Meritul acestei re-deșteptări revine în mare parte culturii românești de dincolo de Carpați, marilor scriitori ardeleni: George Șincai, Petru Maior, Samuil Clain, Cichindél și Paul Iorgovici, iar în principatele române, lui George Lazăr și George Asaki.

2. George Lazăr, român din Ardél, desgustat de prigonirile ce îndura acolo din cauza ideilor sale prea înaintate, veni la 1816 în Bucuresci. Aci el deschise în încăperile mănăstirei Sf. Sava (în fața palatului Universității de ași) o *scólă de Inginerie*, în care predă în limba românească tot felul de cunoștințe; dar mai ales el caută să deștepte simțul național prin exemple luate din istoria patriei, prin comparații între *Românii* prea puternici, prea măriți și luminați de odinioară, și între *strănepoții* lor de astăzi, „rupți, goi, amăriți, asemenați dobitócelor și de tot căduți în prăpastie, de prin visuinile și bordeile cele mai próste și mai înconușate“. El le strigă ca un

apostol: „Ajungă lacrămile patriei, ajungă jugul robiei, vreme este acum să se ridice din țărină sămânțele căduților strănepoți; aducerea aminte de mărirea strămoșescă cere mântuirea lor!” Școala lui Lazăr ține până la 1821, când din cauza evenimentelor de atunci se închide, iar patriotul dascăl se duce la locul său de naștere, în satul Avrig. unde în 1823 mure. Dar sămânța pusă de dânsul și-a dat rîde multe și bogate. Din școala lui Lazăr a eșit părintele literaturii române, marele Heliad Rădulescu.

Un tovarăș vrednic al acestuia fu George Asaki din Moldova.

3. George Asaki era fiul preotului Leon sau Lazăr Asaki. După ce a terminat învățăturile în streinătate, a deschis în Iași cel d'întăiu curs de *inginerie și hotărnicie* (în 1814); și și-a închinat întreaga sa viață literaturii și istoriei române. El a contribuit foarte mult la propășirea învățămîntului public în Moldova, și pe lângă scrierile sale didactice a dat la lumină diferite alte lucrări cu privire la istoria și la monumentele patriei. Prin munca sa neobosită și spornică, Asaki a căpătat locul de frunte între promotorii epocii de regenerare a nămului românesc. El a murit la 1871, în vîrstă de 83 de ani.

LECTIUNEA LV

Alexandru Ghica în Țara-Românească și Mihaiu Sturdza în Moldova.

(1834—1848).

1. Alexandru Ghica (1834 — 1842), fratele fostului Domn Grigore Ghica, era un om blând, generos și doritor de binele patriei, dar îi lipsea curajul și o voință statornică. El înființă școli prin orașe și sate,

spitale și alte instituțiuni de bine-facere, iertă de robie pe Țigani domnesci, așezându-i ca muncitori plugari pe moșiile boerilor, și îngriji pentru îmbunătățirea armatei. Sub el literatura română luă ore-care sbor, și se întemeieă teatrul național.

Dar Ghica avea în curând să cadă ; cete armate de Bulgari și Serbi, sprijinite pe sub mână de Consulul rusesc din Galați, treceau prin țară la frații lor de peste Dunăre. Domnul trimise oști în contră-le ; la Brăila avu loc o ciocnire, în care mulți Bulgari se ineară în Dunăre. Cu acesta Ghica își trase favorul Porței, în același timp însă și urgia Curței rusesci, care în cele din urmă isbuti să-l scotă din scaun și să se alegă în locu-i *George Bibescu*, un partizan înfocat al Rușilor (Decembre 1842).

2. În Moldova Mihaiu Sturdza, (1834—1848—1849), indată ce se sui pe tron se ocupa împreună cu vrednicul Mitropolit Veniamin, ca să întărească învățământul național ; înființă în Iași Academia Mihăilénă (numită ast-fel după numele fondatorului său), o școlă politehnică și un institut pentru crescerea fetelor sârmane ; reorganisă Seminarul din *Socola*, făcu școli în diferite orașe ale țerii. El ajuta pe fiii de boeri la învățatură în străinătate, contribuind la sporirea literaturii române și la formarea de buni profesori. Mihaiu Sturdza făcu și o bună administrațiune ; reduse numărul ținuturilor la 13 (din 16 câte erau), construi șosele și poduri de piatră, inzestră Iașiul cu cișmele, cu *un palat administrativ*, cu *grădina publică de la Copou* și cu casarme.

Cele-l'alte orașe, mai cu sémă Bêrladul, Botoșanii și Galațiul, luară o prefacere simțitoare ; corpurile *slujitorilor* și al *pojarnicilor* (pompierei) fură din nou organizate, magaziiile de rezervă tot-d'auna pline, veniturile țerii înmulțite, comerțul și agricultura pe cale de propășire.

Sturdza decretă (la a. 1844) desrobirea Țiganilor domnesci și mănăstiresci. Acastă măsură fu salutată ca un bun început pentru libertățile viitoare, ce ținera generațiune de pe atunci a Moldovei aștepta cu nerăbdare să le vadă îndeplinite.

Anul 1848 puse capăt Domniei lui Vodă Bibescu, iar în Moldova făcu imposibilă Domnia lui Mihai Sturdza.

LECȚIUNEA LVI—LVII

Revoluția din 1848 în Transilvania.—Avram Iancu.

1. Poporul român din Transilvania se găsea de secolî încătușat sub nisce legi barbare și neomenose impuse de Unguri. El, stăpânul de baștină al țerii, n'avea nici dreptul ca să trăiască ca nație în țara sa. Fără să aibă vre-un drept, avea numai datoriile. Era amenințat a perde chiar și naționalitatea prin toate mijlocele de maghiarizare, ce se pot închipui. Pentru o bucățică de pământ, pe care nu se putea hrăni, trebuia să robescă el și ai săi o viață întrăgă stăpânului său sas sau maghiar; cu beldia după el era scos la sapă, la seceră, la lucrul câmpului. „Când e timp frumos țeranul lucră la domni, când plouă vine la lucrul său; când a sfârșit lucrul stăpânului, numai în deșert mai aruncă el sămënța în pământ, căci a trecut timpul sămănatului“. Erau stăpâni de moșii cari băgau în jug pe români și lucrau cu ei.

În această stare de ticăloșie se găsea Români din Transilvania, când în Februarie 1848 izbucnesce revoluțiunea la Paris (capitala Franciei), și de aci sbóră ca fulgerul în Austria, Rusia, Italia, Polonia și Ungaria.

2. Maghiarii credură că a venit timpul să scape de Austria și să se declare independenți. Dieta un-gurască votă o constituțiune, care trăgea cu bu-retele peste toate naționalitățile din Ungaria și Tran-silvania ; ea nu recunoscă de cât un singur stat și un singur popor : *O Ungarie și poporul ungulesc.*

Primejdia pentru Români crescă și mai mult în ziua când dieta din Cluj votă unirea Transilvaniei cu Ungaria. Prin această unire ei se vedeau dați le-gați și de mâini și de picioare în ghiarele asuprito-rilor lor, fără a le rămânea măcar speranța vre-unui ajutor de scăpare din partea Austriei. Era dar o ces-tiune de viață sau de mörte pentru Români. Nu e de mirare, dacă s'aũ ridicat cu toții ca un singur om contra absolutismului ungulesc. În ziua de 3/15 Maiu peste 40,000 se întruniră la glasul lui Simion Bărnuț și Avram Iancu în *adunare generală* pe câmpia de lângă Blaj, numită de atunci *Câmpia Libertății*. Aci ei protestară în potriva unirei Transilvaniei cu Ungaria, jurară credință împăratului Austriei și proclamară națiunea română de *națiune de sine stătătoare*. Cerură desființarea iobăgiei și a dijmelor, întrebuințarea lim-bei române în legi și administrație, deschiderea de școli romănesci în sate și orașe, cum și a unei Uni-versității române.

LECȚIUNEA LVII

(URMARE.)

3. Acum încep grozăviile Ungurilor și ale Secuilor asupra Românilor : unii sunt spânzurați, alții impuș-cați, alții arși de vii, pe drumuri, în case, în biserici. În mai puțin de 2 luni pier peste 4000. Dar și Ro-mânii, scoși din răbdare, nu se lasă nerăsbunați. Tot Ardélul este numai foc și pîrjol, un lac de sânge.

După măceluri parțiale vin bătăliile date în regulă. Generalul Bem înfrânge de două-ori armata austro-română, dar și el e bătut la Sibiū. Această pierdere nu-l împiedică, că, după ce învinge tot la Sibiū pe Rușii ce veniseră din Țara-Românească în ajutorul Austriacilor, să nu ia Sibiul și Brașovul. Armatele rusești se retrag. Nu întârziară nici cele austriace a se refugia în Țara-Românească. Acum Ungaria se declară deslipită cu totul de Austria. Transilvania e aproape totă în mâna Ungurilor.

4. Numai în munții apuseni dinspre Tisa, în țara *Moșilor*, Românii duc cu bărbăție lupta înainte în potruva Ungurilor. În capul lor se află *Vitézul munților*, așa numiașu ei pe Avram Iancu. Acest român extraordinar face minuni de vitejie cu cetele sale de voinici și de voinice; căci femeile Moșilor luptău alături cu bărbații lor, sau pe când aceștia se băteau, ele păzeau pasurile. Ungurii vădând că prin arme nu pot supune pe Români, alégra la trălare; ei isbutesc să ocupe Abrudul; dar Iancu îl ia înapoi, și bate pe doi generali unguri unul după altul. Maghiarii ca să-și răsbune rușinea pățită, măcelăresc bătrâni, femei, chiar și copii în fașe; prind și spânzură pe Căpitanul Buténu, carele când e să móră dice: „Mor liniștit, căci mórtea mea este răsbunată prin cele două înfrângerii ale Ungurilor la Abrud“.

Ast fel Iancu și cu Moșii lui, nu lăsă din mână armele de cât numai când Ungurii fiind pretutindenți bătuti de Austriaci, nu mai era nevoie de arme. Românii dovediră prin ridicarea lor că jugul secular n'a stins în ei simțimentul de libertate și de naționalitate; că ei nu mai vor să trăiască robi, și că sciu, la timpul priincios, să apere cu armele ca neîntrecuți viteji, drepturilor lor călcate în picioare.

LECȚIUNEA LVIII.

Revoluțiunea din 1848 în Moldova și Țara-Românescă.

(9 Iunie — 13 Septembrie).

1. În Februarie 1848, revoluțiunea izbucnesce la Paris, și de aci se răspândește până în Transilvania. În Iași, partida progresistă sau națională semnază o petițiune către Domn, cerând mai multe reforme. Vodă Sturdza făgăduiesce pentru unele îndestulare; pentru altele mijlocire la Petersburg și Constantinopol. Atunci boerii se despart în două tabere: *cei bătrâni* se mulțămesc cu răspunsul lui Vodă; *cei tineri* vor să-l siléscă a primi Constituția, și la din contra, să-l răstórne. În scopul acesta, ei se adună în ziua de 30 Martie (1848) în casa lui Alecu Mavrocordat (Ursu) de la Copoș, baricadéză ulița și vor să proclame noua Constituție. Mihaiu Sturdza, aflând de acésta, înconjură casa cu armată, și în mai puțin de două césuri, căpeteniile sunt prinse, legate și surghîiunite, iar mișcarea năbușită chiar în începuturile sale.

2. În Țara-Românescă însă mișcarea luă forma unei adevérate revoluțiuni. În ziua de 9 Iunie, o nouă *Constituție* fu proclamată la *Islaz* (jud. Romanați) de către *Ión Eliad*, *Stefan Golescu* și *Christian Tell*, cari dederă semnalul mișcării. Vodă Bibescu, silit de popor, semnă acea Constituțiune și numi un minister compus din capiil revoluțiuniil (11 Iunie); dar infricoșat de amenințările consulului rusesc, el abdică îndată și trecu în Transilvania (13 Iunie). Un guvern provisoriu luă conducerea treburilor: el căută să intre în legături oficiale și directe cu Turcia și cu

puterile europene. O comisiune de 18 boeri și 18 țeranî fu însărcinată cu regularea cestiunei pentru împroprietărirea țeranilor, iar un decret fu dat afară (19 Iunie) pentru încetarea dijmelor și a podveșilor.

3. Dar Rusia nu se putea învoi cu noua stare de lucruri creată în principate. Ea pretinse că „e o cestiune de drepturi, de onóre și de interese politice pentru dânsă, de a nu lăsa să se întărească la Dunăre un stat nou moldo-român, în locul celor două principate și de către o închipuită naționalitate, a cărei origine, dicea ea, se perde în întunerecul timpurilor“. De aceea mai întâi stărui de Pórtă ca să intre cu oștî în țară, Turcii veniră la Bucuresci, unde, de și fură primiți de popor în strigăte de bucurie, se încăerară însă la luptă cu un vitez corp de pompieri la casarma din *Délul Spirei* (Bucuresci, 13 Septembrie). Atunci Rusia află cuvânt în acésta, de a-și triumfe oștile, ca să restabilească așa đisa *ordine legală*. Decî o nouă ocupație rusescă de 60,000 de soldați începu cu cărdul de nevoi cunoscute: arestări, surghiuniri, zaharele și podveși; revoluțiunea fu înăbușită cu vèrful baionetelor; Caimacanul *Constantin Cantacuzin*, pus la ordinea comisarului rusesc, conduse afacerile până la încheerea Convențiunii de la *Balta-Liman* (10 Aprile 1849), după care Rusia împreună cu Poarta numiră Domni pe șapte ani: în Țara-Românescă pe *Barbu Știrbeiș*, iar în Moldova pe *Grigore Ghica*.

LECTIUNEA LIX.

4. Barbu Știrbeiș în Țara-Românescă și Grigore Ghica în Moldova. Tractatul de Paris. Adu-nările ad-hoc.

(1849 — 1856).

1. Domni Știrbeiș și Grigore Ghica (1849 — 1856), avură o Domnie destul de turburată. Ei gu-

vernară cea mai mare parte de timp sub ocupația nea străină: turcă, rusă și austriacă. Trupele rusești abia eșite din principate în primă-vara anului 1850 se întorseră iarăși în vara anului 1853, spre a le deține ca zălog, până ce se va descurca certa iscată între Rusia și Turcia, în cestiunea *Sfântului Mormânt*. Domniî fură siliti să fugă la Viena. Luptele sângerose începură din nou la Dunăre, până când, în toamnă anului următor (1854), Rusia vedându-se atacată în *Crimcia* de puterile aliate: Anglia, Francia, Turcia și Sardinia, părăsi țerile române. Acestea încăpură acum în mânilor trupelor austriace; Domniî se întorseră la scaunele lor și ocârmuiră sub ocupațiunea austriacă, pânădupă încheerea *tractatului de la Paris* (18 Martie 1856), când fură înlocuiți cu câte un cai macam numit de Pörtă: în Moldova, cu *Neculaș Voștoride*, iar în Țara-Românească cu fostul Domn *Alexandru Ghica*.

2. Ecă condițiunile tractatului de Paris:

1) *Marea-Negră devine neutră*, adică nici un stat nu va putea călca apele sale cu flota de răsboi; din contra ea rămâne deschisă marinei comerciale a tuturor națiunilor; 2) *Gurile Dunării*, ce le apucaseră Rușii, se înapoiază Turciei; 3) *Rusia înapoiază Moldovei partea de ios a Basarabiei, și renunță formal la dreptul de protectorat asupra principatelor române*. Acestea se pun de aci înainte sub suzeranitatea Porții Otomane și sub garanția colectivă a celor 7 puteri garante. 4) O comisie specială numită de puteri se va aduna la Bucuresci, ca să propună bazele viitoareî organisării a principatelor; Sultanul va convoca în fie-care principat câte o *adunare* (divan) *ad-hoc*.

3. La 22 Septembrie 1857, se deschiseră la Bucuresci și lași *divanurile ad-hoc*, cu scop ca să arate puterilor europene dorințele poporului român; de la o margine la alta a României nu era de cât un stri-

găt: *trăiescă Unirea*; în toate pepturile fără deosebire de clasă, de vârstă sau de sex, era un simțimint generos și înalt de a nu mai trăi Româniî despărțiți și sfășiați. *Să fim un singur trup, precum suntem un singur suflet*, dicea Mitropolitul Sofronie în cuvintul de deschidere al Adunării din Iași, *căci suntem toți tot una, având o origine, un sânge, o patrie, o istorie, o credință, un Dumnezeu*. La 7 și 9 Octombree, Adunările ad-hoc din Iași și Bucuresci votară în unanimitate următoarele cinci puncte:

1. *Respectarea drepturilor Principatelor, și în deosebi a autonomiei lor, în coprinderea vechilor tractate încheiate cu Inalta Pörtă.*

2. *Unirea Principatelor într'un singur Stat sub numele de România.*

3. *Prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr'o dinastie domnitore de ale Europei și ai cărui moștenitori să fie crescuți în religia țerei.*

4. *Neutralitatea pământului Principatelor.*

5. *Puterea legiuitoare încredințată unei obștesci Adunări, în care să fie reprezentate toate interesele nației.*

Töte acestea sub garanția colectivă a puterilor cari au subscris tractatul de Paris.

LECTIUNEA LX.

5. Alexandru Iön I, Domn al Principatelor-Unite.

(5 și 24 Iun. 1859—11 Febr. 1866)

1. Una din dorințele cele mai vii ale Românilor era unirea celor două țeri sub un principe dintr'o dinastie europenă. Fiind-că *Convențiunea de la Paris* (narațiunea 28) prevedea numai unirea administrativă a principatelor, adunările electivie fură convocate

ca să aleagă câte un Domn pământén în fie-care principat. *La 6 Ianuarie 1859*, Adunarea generală a Moldovei alege cu unanimitatea voturilor pe colonelul *Alexandru Ion Cuza*, care fu ales și de Adunarea generală din Țara-Românescă în *24 Ianuarie același an*. Turcia, după ore-care împotrivire, recunoscă (la 16 August 1859) alegerea „pentru astă-dată numai“, și Cuza se duse în persoană la Constantinopole, spre a-și lua investitura (1861); aci el fu primit de Sultan cu multă distincțiune, și făcu asupra tutulor o impresiune bună.

La 24 Ianuarie 1862, Adunările generale din ambele principate se întruniră la Bucuresci; în loc de două ministere, cari funcționaseră până aci, se numi unul singur, și ast-fel, după trei ani de la alegerea lui Cuza, *Moldova și Țara-Românescă se contopiră odată pentru tot-d'a-una în principatul României cu capitala Bucuresci*.

NARAȚIUNEA 28. — Convențiunea de Paris pentru organizarea Principatelor-Unite. — Comisarii puterilor străine, după ce luară voturile divanurilor ad-hoc, se duseră la Paris, unde se strînse din nou congresul pentru întocmirea convențiunii privitoare la reorganizarea țărilor române. Această convențiune se subscrise la $^{7}/_{19}$ August 1858. Printr'ênsa se ținu séma de cele mai multe dorințe ale Românilor, privilegiile de clasă fură desființate; egalitatea înaintea legii și a impositului, egalitatea drepturilor politice, admisibilitatea în funcțiile publice cu aplicarea treptată a principiului de inamovibilitate; libertatea individuală, responsabilitatea ministerială, etc. fură consfințite; se prevădu și revisuirea legii care regulază raporturile proprietarilor de pământ cu cultivatorii, în scop de a îmbunătăți starea țăranilor.

Unirea Principatelor însă fu numai pe jumătate admisă. Napoleon III cedând stăruințelor Austriei și ale Turciei, cu care se înțelese și Anglia, renunță la unirea politică, mulțămindu-se numai cu cea administrativă. Ast-fel fie-care țară avea Domnul său propriu pe viață, un minister și o adunare electivă pe 7 ani, tri-

2. Pană la 2 Maiu 1864, țara fu guvernată sub regimul *Convențiunei din Paris*. In ziua de 2 Maiu însă Cuza disolvă Camera și proclamă de la sine-și o nouă lege fundamentală a țerei — *Statutul*. Acesta fu confirmat de țară printr'un *plebiscit* sau *sufragiū universal*, iar Puterile garante il recunoscūră in urma ducerei Domnului la Constantinopole. Prin acest statut se lărgea autoritatea Domnului și se mărginea puterea corpului legislativ, care se compuse acum din *Cameră* și *Senat*. Noua lege electorală intinse dreptul de alegere la toți cetățenii in proporție cu averea. Dinpreună cu statutul se proclamară mai multe legi organice: *legea rurală desființă claca și improprietări pe țerani in schimbul unei răscumpărări in banș*; legea instrucțiunii publice proclamă principiul obligativității învățământului primar și gratuitatea lui; legile civile și penale se unificară intr'un singur codice, lucrat in mare parte după Codul Napoleon din Francia, și promulgat in anul 1865; legea județiană și cea comunală, legea Camerilor de comerciū și de agricultură, legea de măsurī și greutateși, legea pentru armarea

butul era fixat in parte pentru fie-care principat, ca și lista civilă a Domnilor. Numai o înaltă Curte de Justiție și Casașiune, o Comisiune centrală pentru pregătirea legilor de interes comun, aședate și una și alta la Focșani, aveaș să serve ca instituțiunii comune ambelor țeri, și să prepare unificarea legilor și a regulamentelor, a sistemului monetar, de măsurī și greutateși, uniunea vamală, a poștelor și telegrafului, și organizarea identică a milițiilor din amēndouē principatele. Țara-Românescă și Moldova iaū de acum numele de *Principatele-Unite*, rămânēnd puse sub suzeranitatea Porții și sub garanția colectivă a puterilor europene. Un articol final prevedea in fine, că îndată după promulgarea Convențiunei in principate, Caimacamii actuali vor înceta, și se va institui in locul lor câte o comisiune de trei, care va forma listele electorale pentru Adunarea deputașilor. Aceste adunări aveaș să purcedă îndată la alegerea Domnilor.

generală venită să desăvârșescă sistemul de reform. început sub Statutul lui 2 Mai. Averile mănăstiresci fură secularisate definitiv ; se înființară Universitățile din Iași și București, școli primare prin oraș și sate, spitale și casărmi, și în fine se instituiră concursuri și expozițiuni de agricultură și industrie națională.

La 11 Februarie 1866, Alexandru Ión I, din cauza multor nemulțămiri din ultimul an al guvernării sale, fu silit să abdice și să încredințeze puterile Domniei în mâinile unei locotenente domnesci, compusă din generalul *Nicolae Golescu*, *Lascar Cărgiú* și colonelul *Nicolae Haralambie*.

Alexandru Cuza muri în 1873 și fu înmormintat la moșia sa Ruginósa, din județul Suceviú.

TABELA GENEALOGICĂ A FAMILIEI REGALE

Hohenzollern:

Carol, principe de Hohenzollern-Sigmaringen,
născ. 19 Febr. 1785. † 11 Martie 1853
Căs. cu Antonia Maria, princesă de Murat, născută 5 Ian.
1793, † 19 Ianuarie 1847.

Baden:

Carol, mare duce de Baden. născ. 8 Iunie 1736
† 8 Decemb. 1818.
Căsătorit cu Stefania, fiica adoptivă a lui Napoleon I, născ.
28 Aug. 1789, † 29 Ian. 1860.

Carol Anton, născ. 7 Septembrie 1811, † 2 Iunie 1885. Căsătorit cu Iosefina, născ. 21 Octombrie 1813.

<p>Leopold Stefan Carol, Staționa născ. 15 Iulie 1835. 1837, † 17 Iulie 1859 Căs. (12 Septem. 1861) cu Antonia Maria Ferdinandanda, Infanta Portugaliei și ducesa de Saxa, născ. 17 Febr. 1815.</p>	<p>Carol, Eitel Friederich Anton Egon, născ. 7 Oct. 1841, † în 25 Iunie 1843. Regele României, 7 Oct. 1841, † în 25 Iunie 1843. Căs. (15 Noem. 1869) cu Elisaveta Paulina, la Königrätz, 5 Princesă de Wied, August 1866. născ. 29 Decem. 1843.</p>	<p>Friderich Eugen, născ. Maria Luisa, născ. 17 Noem. 1845. Căs. (29 Iunie 1879) Căs. (25 Aprilie 1867) cu Luisa Matilda, cu Philip principe de Belgia, Comite de Taxis, Flandra și duce de Saxa.</p>
---	---	---

Wilhelm, născ.
Marte 1864.
Ferdinand, născ. 24
Ang. 1865, moștenitor
presumtiv al Tronului
României,
căsătorit cu Princesa

Maria de Edimburg
Carol, născ. 3 Oct. 1893

Carol, născ. 1 Sept.
1868

Maria născută 8
Sept. 1870, † Aprilie
1874.

Balduin născ. 3 Iunie
1869.
Henrietta, născută 30
Iunie 1870.
Iosefina, născută 18
Octomb. 1872.
Aibert, născ. ut 8 Apri-
lie 1875.

LECȚIUNEA LXI

7. Carol I, Domn și mai apoi rege al României.

(8 Aprila 1866)

1. La 11 Februarie 1866, Senatul și Adunarea deputaților proclamară în unanimitate Domn al României pe *Contele Philip de Flandra*, fratele mai mic al regelui Belgiei. Locotenența Domnăscă cu cabineul *Ibn Ghica* conduse afacerile în numele principelui, care refuză tronul (30 Martie). Atunci poporul alege prin plebiscit (cu 685.969 devoturi) pe M. S. principele *Carol de Hohenzollern* din strălucita familie domnitoare în Prusia (8 Aprila).

Alegerea fu întărită de *prima adunare Constituțională*, care (în ziua de 1 Mai) votă menținerea unirei și proclamă Domn ereditar pe Principele de Hohenzollern sub numele de *Carol I*. Părta protestă pe temeiul tratatului de Paris contra celor întâmplate la București și ceru de la puterile cele mari să se adune în conferință, ca să aleagă Domni provizorii pentru fie-care principat (5/17 Mai 1866). Trei zile după aceea, principele Carol, însoțit de I. Brătianu, pune piciorul pe pământul României (la Severin), iar la 10 Mai 1866, făcea intrarea sa solemnă în București (narațiunea 29).

NARAȚIUNEA 29. — Carol I, înainte de a se face Domn al României. — *Carol* de Hohenzollern s'a născut la 8/20 aprilie 1839 în Sigmaringen (principatul Hohenzollern. Germania) din ilustrii săi părinți: *Carol Anton*, fiul lui Carol, principe de Hohenzollern-Sigmaringen și din *Iosefina*, fiica lui Carol, marele duce de Baden, și a Stefaniei, fiica adoptivă a lui Napoleon I¹⁾.

¹⁾ Vezi tabla genealogică.

2. Domnitorul, pentru a dovedi că ține a respecta tractatele încheiate de către țară cu Pôrta, înscințã telegrafic, chiar în ziua sosirii sale în Bucu-

În Sigmaringen se înalță majestos un vechiũ castel cu turnurile sale puse pe zidãrie romanã, d'asupra unui picior de dël stâncos și ocolit din trei părți de Dunãre. Aci s'a nãscut și a crescut Suveranul, pe care Providența 'l păstra, pentru ca sã întemeieze Statul român modern, regatul României. Pânã la vârsta de 11 ani, principele Carol a primit educațiunea în casa pãrintescã sub îngrijirile mamei sale. De la 1850—1856 a urmat studiile umanitare la Dresda, a trecut examenele la Múnster, și apoi prin dese cãlătorii întreprinse mai prin tôte statele mari ale Europei, și în Africa, ca și prin studii *miliare* întinse făcute la Düsseldorf și Berlin, se pregãti pentru a deveni un bãrbat politic însemnat și un militar distins. Numit de regele Prusiei locotenent în regimentul de artilerie al gardei, Principele Carol avu ocasiune în rãsboiul al doilea din Schleswig-Holstein (1864) sã dovedescã pe câmpul de bãtae teoriile militare ce dobândise și excelentele sale calitãți rãboinice. El luã o parte activã la mai multe bãtãlii, la intrarea trupelor în Jütland, la asediul Fredericii și la asaltul celebru de la Duppel. Pentru înaltele sale merite, regele Prusiei îl decorã și îl înaintã la gradul de cãpitan în regimentul II al dragonilor gardei, iar împãratul Austriei, aliatul de atunci al Prusiei, 'i dete *Crucea de merit militar*. Ast-fel, nu atãt prin strãlucita familie la care aparține, ci mai mult prin calitãțile spiritului sãu, printr'o viațã plinã de activitate și prin studii serioase, tinãrul nostru principe 'și trase singur calea sa, fiind recunoscut de toți ca un brav soldat, bãrbat de stat eininent și amic al artei și sciinței. Consciința datoriei fiind o lege în familia sa, trecutã din generație în generație, iubirea de patrie și devotamentul pentru dânsa, avându-le de viũ exemplu în viața proprie a pãrinților sãi, principele Carol dedea tôte garanțiile unui bun, drept și mare Suveran, destoinic ca sã facã fericirea unui popor și sã-i asigure existența sa politicã.

De aceea și Români, în minutele cele mai critice ale istoriei lor, își ațintirã ochi, ca prin instinct providențial, asupra tinãrului oficer, care la 1866 se afla în congediũ la Düsseldorf, în sinul familiei. Aci veni Ión Brãtianu, (¹⁹/₃₁ Marte) sã-i ofere în numele poporului român îndouita corônã a României Tractãrile furã conduse cu mult tact de cãtre însuși prin

rescî, pe Marele Vizir, că este gata a veni la Constantinopole spre a-și cere investitura. Carol fu primit în Capitala Turciei cu onoruri cu totul neobice-nuite; Sultanul 'l recunoscă de principe ereditar al României (in ^{12/24} Octombrie 1866), și 'i arată în mod vădit stima și prieteșugul ce simțea pentru perso-nă lui.

Cele-l-alte state europene se grăbiră a recunósce și ele noua stare de lucruri în România, și pozițiu-neă politică a acesteia deveni din ce în ce mai sigură.

3. Domnitorul Carol avu să lupte cu multe gre-

cipele Antoniu, tatăl principelui Carol; poporul român, prin glasul a 685,969 de votanți, confirmă alegerea la Domnie a lui Carol (8 Aprile), care, după multe greutați și pericole ce avu să întâmpine prin Statele Austriei, în minutul când răsboul pruso-austriac era gata să izbucnescă, — sosi la Severin în ziua de ⁸ 20 Maiu. Firul telegrafic vesti țerii cele d'întâiu cuvinte, ce Suveranul 'i adresa de pe țermul, unde împăratul Traian împlântase acum 17 vécuri cele d'întâiu colonii ale sale și stâlpii podului, ce staău martori neperitori ai gloriei sale eterne:

«Punënd piciorul pe pămîntul României, noua mea patrie, mē grăvesc a exprima Locotenenței Domnesci simțimîn-tele cele mai sincere. Fericit că me aflu în mijlocul națiunii, care m'a onorat cu încrederea sa adresez înainte de tôte rugăciunile mele Cerului, pentru ca să-mă ajute a îndeplini cu demnitate marea și frumoasa misiune ce Providența 'm'a impus».

Ast-fel, alesul națiunii din ziua de 8 Aprile 1866, vorbăia inimei țerii, și din ora acea și până astă zi o clipă nu s'a clintit de la postul său; o clipă n'a uitat datoria sa; muncind fără intrerupere ziua și nóptea pentru fericirea și tária României, despre dânsul se pote spune, ceea ce s'a zis despre marele său străbun Frederic: *că este cel d'întâiu din servitorii Statului*; sau ceea ce s'a săpat în 1866 pe monumentul ilustrului său bunic Carol: *«Cinstit și credincios m'am purtat tot-d'a-una atât cu fie-care, cât și cu țara»*

utăți în lăuntru, pentru a scote țara din văgașele rătăcite în care apucase, și să-i găsească rostul ei în viitor. Principe cu totul liberal, el a stăruit ca Adunarea Constituantă să voteze cât mai neîntârziat o Constituțiune din cele mai liberale (narațiunea 30). Apoi tot ce a stat în putința unui om, el a făcut pentru dezvoltarea puterilor morale și materiaje ale țării: pentru *ridicarea bisericei române, respân direa învățămîntului în toate clasele, introducerea unei justiții și administrațiuni bune, a ordinii și economiei în finance, pentru îmbunătățirea agriculturii, înmulțirea căilor de comunicațiune și înființarea institutelor de credit, pentru organisarea în fine a armatei* (narațiunea 31).

NARAȚIUNEA 30. — Constituțiunea din 1866. — *Constituțiunea* garantază cetățenilor toate libertățile: egalitatea completă înaintea legii; libertatea individuală; domiciliu inviolabil; libertatea conștiinței și a cultelor; învățămîntul liber; instrucțiunea primară gratuită și obligatorie; libertatea completă a cuvîntului și a preseii; secretul scrisorilor; dreptul de a se aduna în liniște și fără arme; dreptul de asociațiune și de petițiune; puterea legiuitoare exercitată de Cameră, Senat și de Domn; Deputații și Senatorii aleși în colegii, compuse din alegători împărțiți după avere, alegător fiind ori-ce Român care plătesce un impozit cât de mic. Ast-fel prin noua lege electorală toți Românii căpătară dreptul de a lua parte prin voturile lor la afacerile țării. Din aceste libertăți și drepturi și-au căpătat o bază și o garanție sigură numai prin faptul, aclamat de națiune și recunoscut de Constituție, al *monarhiei ereditare în familia Hohenzollern*. Numai printr'acesta s'a putut aduce liniștea înlăuntru, siguranța și încrederea în afară.

NARAȚIUNEA 31. — *Primiul dece ani de Domnie al lui Carol I, (1866—1876)*. — O dată Constituțiunea pusă în lucrare, Domnitorul Carol a căutat să reorganizeze administrația în toate ramurile ei. Înainte chiar de finitul primului său an de Domnie, a percurș și vizitat toate județele României, spre a cunoște prin sine-însuși păsurile și dorințele țării; a împărțit singur ajutoare din mijlocele proprii, și s'a pus în capul

În scurt, el a lucrat statornic printr'un șir întins de reforme la înălțarea României, făcând dintr'ênsa statul cel mai însemnat și mai cu greutate din statele Orientului european.

LECTIUNILE LXII — LXVII.

Răsboiul pentru Independența României și pentru întemeierea regatului de astăzi (1877—1878).

LECTIUNEA LXII.

A P È R A R E A D U N Ă R I Î.

4. Isbucnind răsboiul între Ruși și Turci (12 Aprila 1877), Domnitorul Carol convocă Camerile legiuitoare (14 Aprila) ca să voteze convențiunea din 4

comisiunilor instituite pentru distribuirea de bani locuitorilor lipsiți de hrană. Fiind că finanțele țării se găsea într'o stare de plâns, el renunță în primul an la suma de 52.000 galbeni din lista sa civilă (Maiu 1866), iar în al douilea an 4.000 de galbeni, punând și 12.000 de galbeni la dispozițiunea ministerului de culte pentru fundarea unei instituțiuni de bine facere. În chipul acesta, Domnitorul a redus cheltuelile casei sale la strictul necesar și a ușurat Statul, fără de a scôte noi impozite. Apoi încă din capul locului a căutat să dea guvernului său și camerilor legiuitoare o direcțiune practică în lucrări, isbutind a îmbunătăți în câțiva ani numai, starea materială a țării printr'o administrațiune mai regulată, prin înmulțirea căilor de comunicațiune și construirea de căi ferate (1375 kilom. în 1875), prin instituirea creditelor funciare rurale (1873) și urbane (1875), a Casei de consemnațiuni, depuneri și economii și a societăților de asigurare (1872); prin înmulțirea veniturilor Statului și echilibrarea bugetului; prin desființarea concesiunilor împovăratore din trecut: contractul Godilot, concesiunea dată Băncei României ca bancă de stat și împrumutul Zarifi.

Administrațiua propriu zisă a primit de asemenea ame-

Aprile încheiată cu Rusia pentru trecerea trupelor rusesci prin țară. În Mesagiul de deschidere, Suveranul român arată că: „armatele imperiale ruse au intrat pe teritoriul nostru fără ca puterile garante să fi protestat“, că va fi póte nevoie de brațele filor țerii pentru apărarea drepturilor ei, și că *«în împlinirea acestei sfinte datorii, dânsul va sci, în capul ju-nei și bravei sale armate, să plătescă cu persóna sa»*. Aceste cuvinte, rostite în mijlocul parlamentului, răsunară de la un unghiú până la altul al țerii, deșteptând în peptul tuturor un inimos avânt de răsboire din vremile bêtране.

lorațiuni însemnate prin creațiuni și reforme cu tendință către descentralisarea administrativă; orașele luară avânt; Bucurescii fu iluminat cu gaz aeriform (1871); se înființară orașele de port *Corabia* (1871) și *Bechet* (1873). Poștele austriace, ruse și elene din România se desființară, organizându-se serviciul poștal internațional cu tóte statele din lume (1869) precum și poșta rurală (1872); se întroduse un nou sistem monetar (1867) identic cu cel din Franța și se institui monetăria statului (1870); se asigură mai bine de cât în trecut pozițiunea funcționarilor printr'o nouă lege a pensiunilor (1869); justiția dobândi o magistratură din ce în ce mai luminată, mai onestă și mai integră; școla și biserica, instituțiunile de cultură și artele frumoșe, găsiră în Suveran și în Augusta sa soție, Dómna Elisaveta, pe protectorii lor statornici, bună-voință și încurajare. Carol I luă inițiativa și dede mijlóccele materiale pentru instituirea unei scolii normale, în care să se formeze învățătorii sătesci, consacránd încă din caseta sa privată 12,000 de galbeni pentru construirea unui local propriú acelei școle (1867); Dómna Elisaveta luă sub înalta sa protecțiune *Asilul de orfane «Elena Dómna»* (fundațiune a Dómnei Elena Cuza), dâruindu-I din caseta proprie 12,000 de lei, și zidind în interiorul lui o capelă și dependente (1879). Domnitorul dăruí institutului și un teren întins lângă Cotroceni (Fântána Brâncovenesei) (1873). Scolile se înmulțiră prin sate și orașe; se creară treptat gimnasií, liceuri, școli normale și de comerciú, și o facultate de medicină, cu care se completă Universitatea din Bucuresci, inaugurată la 1869. Domnitorul se puse în fruntea

5. Intre acestea Turcia începe să bombardeze orașele Brăila, Galați, Reni, Oltenița, Călărași și Giurgiu; bande de Cerkezii și de Bașibuzucii Turci trec Dunărea, pradă și măcelăresc satele de prin prejur. Carol ordonă mobilizarea completă a oștirii.

Armata sa de peste 50.000 de oșteni și cu 180 de tunuri o împărțesce ast-fel, ca să pôtă respinge un

instituțiunilor de cultură, ca *Societatea Academică* (1867); *Athenul Român* și *Societatea Geografică* (1875); procură din mijlôcele sale proprii fondurile trebuincioase pentru mai multe publicațiuni științifice, burse în străinătate pentru studii, pentru musică, pictură și pentru meserii, ajutóre trupelor dramatice române și streine, etc. Numai mulțămită voinței lui energice, România a luat parte la *Expozițiunea Universală din Paris* (1867) și la cea din *Viena* (1873), încurajându se printr'acesta industria națională și comerțul. Biserica română de asemenea a fost redată sie-și prin noua lege sinodală (1872); locașurile sfinte, cădute în ruină, fură reclădite și îmbrăcate în vechia lor podóbă cu fonduri din caseta privată a Domnitorului. Acesta, credincios devisei familiei sële: «Nimic fără Dumnezeu», a colindat cu rîvnă și cuvioșie, chiar din primul an al Domniei, schiturile și m-rile risipite prin văi și munți, și a dispus restaurarea celor mai însemnate dintr'ênsele, ca: Curtea de Argeș, Némțu și Secu, Tismana, bisericile Trei Ierarhi, Antim, etc.

În fine reorganizarea armatei a format preocuparea cea mai vie a Domnitorului. Soldat cu inima și cu sufletul, petrecënd o parte din viața sa în lagăr, el a știut să întroducă, ordinea, regularitatea și spiritul de corp în oștire; a ridicat demnitatea soldatului desființând corecțiunea corporală (1868); a făcut din fie-care Român un apărător al patriei, împărțind totă țara în 4 divisiuni teritoriale și punënd-o sub arme (1872) Prin marile manevre militare din fie-care an, diferitele trupe se obicinuiră în tabără cu viața serioasă a soldatului, cu marșurile și operațiunile din timpul răsboiului. Ast-fel Domnitorul Carol a reușit în primii zece ani să dea României o armată, căreia el prin propriul sêu exemplu îi insufla spiritul ostășescac credința și disciplina, în scurt a isbutit să facă dintr'ênsa mândria țerei și a Căpitanului ei, garanția naționalității și a drepturilor sale.

atac din partea trupelor turcescî din Vidin, și să le opréscă de a trece pe malul stîng. În adevér (la 26 Aprile), Turcii din acéstă cetate deschid cu tunurile focul asupra orașului Calafat, la care Româniî răspund victorios arđend vapórele turcescî aflate în port și mai multe case în Vidin. La Giurgiu, Islaz și Oltenița aceleași provocări găsesc răspunsuri din ce în ce mai energice; Turtucaia este pusă în flacări; primul soldat român ucis în luptă este un sergent, pe mormîntul căruia Dómna Elisaveta depune o cunună de lauri și stejar lucrată în bronz cu următórea inscripțiune: „*Elisaveta Dómna, sergentului-major Florea Blejan, mort pentru patrie.*“

LECȚIUNEA LXIII.

INDEPENDENȚA ROMÂNIEI.

6. Turcia provocase singură răsboiul contra Românilor, și prin urmare ea singură rupsese legăturile vechi dintre amëndoué statele. *Resultatul acestei purtări fu, că Adunările legislative proclamară în zilele de 9 și 10 Maiu 1877 independența completă a României și încetarea vechilor ei relațiuni cu Pórtă otomnă.* Domn și popor luară cu tărie hotărîrea de a apăra, cu armele în mână, integritatea teritoriului și de a-și jertfi viața pentru independența patriei.

Trupele rusescî, după scurgere de 6 săptămâni de la intrarea lor în țară, ocupă în fine la Dunăre porțiunea de la gurile rîului până la Olt, și se gătesc a trece în Bulgaria. Româniî, după ce deteră Rușilor în primire pozițiunile ce apăraseră până acum (fortificațiunile și podul de la Barboși, pozițiunile de la Giurgiu, Oltenița, etc.) își indesiră forțele în zona din dreapta Oltului, care tocmai era mai mult expusă la atacul inamicului. *Osman-pașa*, singurul comandant

turc care s'a distins în tot cursul acestui război, voia să trecă de la Vidin cu vre-o 60.000 de oșteni pe teritoriul român, între Cetate și Calafat, și să mute ast-fel teatrul luptelor în țara noastră.

Carol I, înțelegând gândul Turcului, luă toate măsurile de apărare, veni singur să inspecteze trupele (14—17 Mai) și lucrările defensive, și ca să arate vrăjmașului cât de bine este fortificat Calafatul, se aședă cu statul său major în bateria *Carol* și ordonă bombardarea Vidinului; cel d'întăiu obuz asvârlit de Turci nemeri tocmai în bateria *Carol* și era cât pe aci să lovască pe Domnitor; acesta, în loc de a se îngriji, scose chipiul și salută bomba strigând: „Ha! asta-î musica ce-mă place.“ Alte cinci obuze mari veniră să-î mărescă eroica plăcere, căci trei din ele se sparseră chiar în lăuntrul bateriei. După o oră de canonadă focul încetă din amândouă părțile. Câte-va săptămâni după aceea (la 9 Iunie), Vidinul era de 4 părți în flacări întinse de artileria noastră.

Asemeni fapte de arme și ciocniri cu bastimentele de război turcesci fură aproape zilnice (la Islaz, Corabia, Bechet, Bistrețu, Ciupercei, etc.) până la 10 Iunie, când armata rusă, în urma sosirii împăratului *Alexandru II* la Ploesci (25 Mai), trecu Dunărea între Galați și Brăila; 15 zile după aceea (15 Iunie) se operă a doua trecere pe la Zimnicea.

LECȚIUNEA LXIV.

CAROL I ÎNAINTEA PLEVNEI.—LUAREA GRIVITEI ȘI RAHOVEI

(30 August și 9 Noembrie 1877).

7. Carol I, fiind chemat în ajutor de împăratul Rusiei *Alexandru II*, care suferise la *Plevna* o înfrângere cumplită din partea Turcilor, trecu Dunărea pe un pod de vase, pe la *Corabia-Seliștiora*, (20 Au-

gust 1877). în fruntea armatei sale. La 21 August el sosi la Plevna și luă comanda superioară peste întreaga armată ruso-română, compusă din 35.000 de Români cu 180 de tunuri și din 30.000 de Ruși cu 282 de tunuri. Un număr tot așa de mare de Turci, cu artilerie însă mai puțină, se întărise într'un chip minunat în *Plevna*. Acastă cetate, inconjurată jur împrejur cu dëluri, cu muchi și creste numeroase, avea trei inii de *tăbii* său redute. Intre aceste redute, mai bine

LGAREA GRIVIȚEI (30 August 1877).

de 20 la număr, cea mai însemnată în direcția N. Est, era reduta d'asupra satului *Grivița*, numită de Turci *Abdul-Kerim-tabia*, iar de Români: *reduta cea mare dela Grivița*. În fața acestora luă pozițiune di-

visiunea IV-a de infanterie română, iar restul trupelor noastre fu așezat în fața frontului Nord al înălțărilor Plevnei.

Se hotărî un atac general preces de o bombardare, care ținu patru zile; în ziua a doua (27 Aug.) Românii avură cea d'întăiă luptă deschisă cu Turcii, ea fu și cel d'întăiă atac isbutit dinaintea Plevnei, pentru că regimentul al XIII-lea de dorobanți, în cap cu locotenent-colonelul *Văinescu Serghie*, cuprinse un *redan* turcesc, ce era în dreptul redutei Grivița; a treia-zi (28 Aug.) cavaleria roșiorilor, sub comanda colonelului Crețenu, respinse un corp d'al lui Osman, care încercase o eșire din Plevna. Țarul felicită pe Domn pentru vitejia ôstei sale și bëu în sănătatea „armatei române, vitéza aliată a armatei rusesci.“ Ziua de 30 August însă, destinată pentru atacul general, păstra tinerei noastre oștiri, pe lângă perderi dureróse, o isbândă strălucită: *luarea redutei Grivița* (narațiunea 32.)

NARAȚIUNEA 32. — Luarea Griviței. — Comandan-
tul-șef, Domnitorul Carol, regulase ca această întăritură să fie atacată de 11 bataliône române și de 3 bataliône rusesci. Ora 3 era hotărîtă pentru începerea operațiunii. Românii înainteză în două colóne de atac: colóna divisiunei III, după o distanță de 900 de metri ajunge pe délul din fața redutei; aci ea descoperă cu uimire că între acest dél și redută mai este încă o vâlcea apărată de un retransament. Momentul era din cele mai critice, dar nu mai pre sus de vrednicia românescă. Oștenii nostri scobóră repede vâlcéua și urcă povirnișul în plóia de glónțe dușmane; ei aũ ajuns deja la cóma délului, aũ dat pept cu vrăjmașii, și i-aũ pus pe gónă; între acestea bravul maior Șonțu, care mergea în fruntea colónei, cade d'olovitură de mórte. Acum o surprindere și mai mare stăpănesce pe vitejii Români: în loc de o redută Grivița, ei vëd două, deopotrivă de mari și așezate ast-fel că de departe păreaũ să fie numai una singură. Ce să facă? Să dea înapoi, ara rușine; să atace pe amëndouë de o dată, nu era cu pu-

8. În ziua de 7 Noiembrie, pe când flotila și artileria noastră scufunda în Dunăre un monitor (basteiment de război) turcesc, colonelul *Slănicenu* cu detașamentul său atacă *Rahova* și ia o redută; Turcii părăsesc în timpul nopții (8 spre 9 Noiembrie) orașul, îndreptându-se spre riul *Schit*. Un batalion de dorobanți îi aștepta la capul podului de la *Hîrlek* pe *Schit*; aci 600 de dorobanți Mehedințeni, comandați de Căpitanul *Merișescu*, susținură o luptă crâncenă timp de patru ore contra unui vrăjmaș întreit la număr, silindu-l să se retragă cu mari pierderi, și să-și caute trecătoarea pe aiurea. Românii intrară în *Rahova* în

tință. «*Nainte copii!*» le strigă colonelul Ipătescu, și vîrtoșii dorobanți trecînd prin trei șipote de glonțe și prin șrapnelele tunurilor, sunt deja la șanțul redutei nr. 2 din față. «*După mine băeți!*» le ține căpitanul Valter Mărăcinenu, sărind peste Turci în șanț. Aci se încinge măcelul cel grăsnic. Prima victimă este însuși căpitanul vitez ce sărise întâiu. Cu dînsul împărtaşesc aceeași sortă doi căpitani, un locotenent și patru sublocotenenți; 17 oficeri sunt răniți, 1200 de soldați, uciși sau în neputință de luptă, umplu șanțurile, dar companiile decimate, rămase fără oficeri, merg tot înainte la parapetul cel drept și înalt de 4 metri, și caută să intre în redută. În fine, Comandantul divisiunii, vedînd că orice încercare e zadarnică, sună retragerea, pe când Turcii cu o sîlbatică furie es din șanțuri, omorî în casne pe răniți, pe morți îi batjocoresc.

Între acestea colona de atac a divisiunii a IV-a pornise tot la ora 3, se apropiase de reduta Grivița No. 1 și în strigătul de *ura!* se avînta la asalt prin grindina de foc vîrsată asupra-i; silită a se retrage, ea încercă al doilea atac cu o rară bărbăție, mărită încă prin prezența Domnitorului; este respinsă și de astă-dată; al treilea atac îl face împreună cu cele trei batalioane rusesci, cari abia acum, pe la ora 4^{1/2} intraseră în luptă. «*Nu vî lăsați băeți, că vin muscalii să ia reduta și ne fac de rușine*» strigau bravii oficeri îndemnînd pe oșteni să înfrunte viforul de glonțe și de ghiulele; dar se ved siliți și acuma să se retragă oșosiți de luptă și cuprinși de desnădejde. — «*Ce faceți copii?*» îi intrăbă Domnitorul. —

strigătele de bucurie ale populațiunii bulgare și române, unde aflarea munițiunii și aprovizionări bogate. Artileria, roșiorii și mai ales dorobanții desfășurară și cu această ocaziune un nespus eroism.

Marele duce Nicolae scrisese Domnitorului Carol: „*Am fost tot-d'a-una fericit a recunoște vitejia și solidele calități militare ale oștirea românesce. Isbânda de la Rahova aparține întregă armelor române.*” Împăratul Alexandru dede ordin ca să se serbeze pe altar această izbândă, iar Comandantul suprem al oștilor românesce și rusesce, Domnitorul Carol, adresându-se ostașilor săi Români le spuse: „*Luarea Rahovei va fi scrisă cu litere neșterse în analele noastre, alătura cu luarea redutei Grivița.*”

«*Ce să facem Măria Ta, răspuse un sergent de vânători, ne-au prăpădit păgânii, și uite câți au mai rămas din noi.*» — «*Cum? duse Suveranul, dar voi toți câți sunteți aci sunteți sdravenți și voinici, și colo mai ved alți tovarăși d'ai voștri. Adunați-vă, mergeți înainte cu vitejia, ș'a voastră va fi izbânda, voi veți scăpa cinstea Țilei de astă-zi.*» Un puternic ura izbucni din peptul voinicilor vânători; cel d'altă patrulea și ultim atac, condus de maiorul A. Candiano-Popescu, smulge în fine din mâna trufașului dușman acea redută ucigașă, cincă tunuri și un stég.

Ast-fel oștenii noștri scapă cinstea nenorocitei țile de 30 August, care în atacul general al redutelor costase pe Ruși viața a 2.000 de soldați și 45 de oficeri, fiind peste 10.200 de răniți. Cele două divisiuni române avură morți: 15 oficeri și 1,333 de soldați, iar răniți 1,176. Cam scump plătită izbânda, însă era o dovadă pentru lumea întregă, că n'a perit virtutea strămoșescă din némul românesc; Grivița venea să deschidă șirul izbândilor viitoare: Rahova, Plevna, Smârdan și Vidin, cartea de viteji a României libere și neatârnată.

LECTIUNEA LXV.

CĂDEREA PLEVNEI (28 Noembrie 1877).

9. Căderea Rahovei trebuia s'aducă în curend și pe acea a Plevnei. Osman-pașa sfârșise provisiunile de hrană și munițiunile de război, și fiind din toate părțile împresurat, se hotărî a face o supremă încercare. În ziua de 28 Noembrie (1877) el își împărți armata în două; 20.000 de luptători îi luă cu sine, ca să-și deschidă drum prin linia de împresurare din spre malul stâng al râului Vid; alți 20.000 îi lăsă să apere spatele și laturile armatei, cât timp acesta va face eșirea, având îndată s'o urmeze și dânsul. Osman se aruncă cu furie asupra gardei imperiale ruse, și după trei ore de luptă îi sfărâmă două linii de apărare, luându-i 10 tunuri. Acum isbânda Turcilor atârna de la sosirea celor 20.000 de luptători lăsați în urmă; aceștia însă nu mai veniau, căci ei fuseseră striviți pe malul drept al Vidului. Sub direcțiunea Domnitorului Carol, divisia română a generalului *Cerchez* ocupase reduta *Grivița No. 2* și alte întăriri părăsite de Turci, și intrând în Plevna apucase pe la spate armia lui Osman; brigadele române *Sichelarie* și *Borănescu*, luând cu asalt pozițiunea de la *Opanez*, pusese mâna pe un pașă, 2,000 de prinși, 3 tunuri și multă muniție; alți 3.800 de Turci căduseră în mâna Rușilor, iar restul până la 20.000, fiind înghesuit în valea dintre oraș și malul drept al Vidului, se predete Românilor de bună voe. Osman-pașa aflând de acesta, vede că eșirea nu mai este cu putință și începe a se retrage sub focul viu al artileriei rusești și al bateriilor române de pe muchia *Opanezului*. Fiind lovit de un glonț la picior, Românii pun mâna pe el și-l silesc a capitula cu armata sa. Domnitorul Carol asistă la defileul a 7.000 de prizonieri

Turci, și apoi împreună cu împăratul Rusiei și cu marele duce Nicolae intră, (29 Noembrie 1877) în triumf în Plevna.

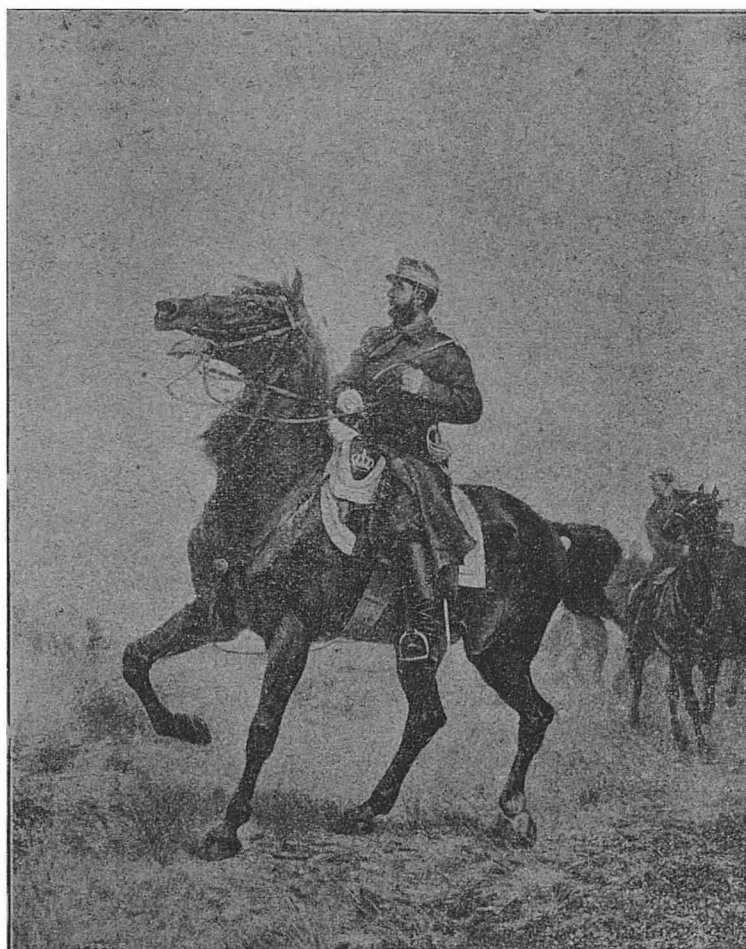
Ast-fel, după cincî luni de împotrîvire, orașul Plevna cădu în mîna învingătorilor. Onoarea Țilei de 28 Noembrie se cuvenea în mare parte oștenilor români, și mai ales vitézului lor Comandant, Domnitorului Carol, care conduse atacul așa de minunat și împedică reunirea celor două armii turcesci în momentul hotărîtor (narațiunea 33).

NARAȚIUNEA 33. — Carol I și Elisaveta în timpul războiului. — În tot timpul cât a ținut împresurarea și până la reîntorcerea sa în țară, (15 Decembre) Domnitorul a fost neobosit, din revărsatul zorilor și până târziu noaptea călare pe cal, inspectând pozițiunile, făcînd recunoșceri, urmînd din diferite baterii acțiunea luptei și dînd ordinele cîvenite; vizitînd pe răniți la ambulanțe; petrecînd noaptea pe cîmp în rîndurile armatei sale, împărtășind cu dînsa toate greutățile, toate trudele și pericolele. În același timp în Bucuresci Dîmna Elisaveta, cu inima-î duiosă, îngrijia de oștenii suferinși, ca *zdevărată mamă a răniților*. Dar și oștenii noștri s'au arătat vrednici de Căpitanul lor; prin virtutea brațului lor, prin mărimea curajului lor, prin răbdarea cu care s'au îndurat traul greu al războiului în țară străină, și prin hotărîrea cu care și-au tăcut datoria lor de oșteni. De aceea Împăratul Alexandru, ca și fratele său, Marele duce Nicolae, arătară recunoștința lor Domnitorului, Țicîndu-î că: *«resultatele strălucite cari s'au obținut înaintea Plevnei sunt datorite în mare parte cooperațiunei vitezei armatei românesce, precum și însușiunii ce trupele aliate primiau de la Carol, Comandantul lor imediat, al cărui curaj și devotament către datoria de oșteni ele le admiră și se siliău a le imita.»* De asemenea, generalul Tolleben, vestitul apărător al Sevastopolului, în numele generalilor ruși, mulțami Domnitorului Carol *«pentru caracterul său cavaleresc, pentru energia și talentele militare prin cari a câștigat respectul, iubirea și admirațiunea tuturor.»* Carol la rîndul său era în drept a adresa oștenilor săi următorul ordin de Ți: *«Povestea faptelor mărețe ale trecutului voi ați îmbogățit-o cu povestea faptelor nu mai puțin*

LECȚIUNEA LXVI.

SMÂRDAN. — VIDIN (13 și 15 Ian. 1878.)

10. Căderea Plevnei, datorită în mare parte vitejiei și artei militare a Românilor, deschise Rușilor

M. S. REGELE CAROL I (pe câmpul de luptă)

drumul la Constantinopole, și depărtă de România un război ofensiv din partea Turcilor. Domnitorul Carol voi acum să se facă stăpân pe țărmul dunăren de la Rahova în sus până la Vidin, și să cuprindă această cetate vestită prin întăririle sale. Deși iarna era foarte aspră și înaintată, trupele române, sub comanda generalului *Haralambie*, se adunară sub zidurile Vidinului. după ce coprinseră Cibru-Lom și Arcer-Palanca (10 Dec.) și în 29 Dec., sub conducerea colonelului *D. Lecca*, Nazir-mahala. Comandantul Vidinului *Izzet-pașa*, având o garnisonă de 12,000 de oameni, ca să facă mai grea impresurarea, ridicase mai multe întărituri, în afară de linia forturilor ce.

morî ce ați săvârșit, și cartea vécurilor va păstra pe neștersele ei foi numele acestor fapte, alături de numele vostru. Atunci când veți ajunge la căminele vóstre, în orașele, satele și cătunele în care v'ați născut, veți spune părinților, fraților și rudelor vóstre, ce ați făcut pentru țară. Bétrânii v'vor asculta amintindu-și din vremile de mărîre ale némului românesc, de cari din moși, strămoși au auzit; tinerii vor vedea în voi exemplul însuflețit al datorîilor lor viitoare, iar mărêța figură a României va privi mândră și liniștită, căcť vecinică 'i va fi viața pe câtă vreme va avea fii cu inimă calde și brațe voinice ca ale vóstre».

Desfăcându-se armata de Vest, împăratul Alexandru se întorse în Rusia, lăsând pe generalii săi să conducă războiul mai departe; armia română primi ordin de concentrare în jurul Vidinului, iar Suveranul nostru, după ce luă toate măsurile pentru viitoarele operațiuni războinice, se 'ntorse la Bucuresci, chemat fiind de afacerile Statului. O iarnă grea, demult nepomenită, cu crivêț înghețat și viscolos și zăp dă mare acoperise văile dunărene. Călare numai, de la Poradim până la Nicopole, Domnitorul putu străbate calea, și în ziua de 15 Decembre, după o absență de cincî luni de zile, marele Căpitan de la Plevna, moștén al slavei familiei sale și a némului românesc, intră în capitala României; ca un izbânditor roman, ca un împărat, el merge d'a dreptul la Capitoliul cetății, în delul Mitropoliei, ca să mulțămescă Dumneșeu-lui, care 'mparte biruințele și apără cauzele drepte ale popórelor.

tății; între aceste întărituri, cele mai importante erau *Smârdan* și *Inova*, pe care Românii trebuiau să le cuprindă înainte de a începe atacul Vidinului.

În ziua de 12 Ianuarie 1878 oștenii români, 18,000 la număr, cu 84 tunuri, oșebit de artileria de la Calafat și Ciuperceeni, începură atacul pe totă linia. Trei întăriri fură luate fără mare greutate; *Smârdan* și *Inova* având trei redute, dederă însă mai mult de lucru trupelor de sub comanda generalului *Cerchez*. La semnul atacului trupele comandate de loc.-colonel *Cotruș*, atacă de front una din redute. Maior *Stoilov*, cu șese companii, profită de căța desă, ce era în acea zi, se strecoră repede printr'un șanț vechi, și se aruncă ca un trăsnet peste parapetul redutei. Turcii surprinși sunt luați la baionetă și loviți cu patul puștii; în timpul încăierării sosese maiorul *Teleman* cu noi trupe și în strigătul de *ura*, ambi maiori cuprind reduta, pătrund în satul *Smârdan*, unde se începu o luptă desperată, pe ulițe, prin curți, prin case, până ce Turcii sunt siliți a se retrage spre *Inova*.

A doua redută se ia de maiorul *Ulescu*; când Turcii văd pe Români că trec prin apă până la briu, ca să ajungă la a treia redută, fug spre Vidin. Încercarea lor de a doua zi de a recuceri pozițiunile pierdute nu isbutesc. Românii luptă cu bărbăție, ofițerii, în rând cu soldații; peste 400 de Turci sunt uciși, 300 sunt făcuți prizonieri; 4 tunuri, unele încă încărcate, și multe munițiuni cad în mâna armatei noastre; dar și dânsa are 120 de morți, din cari 4 ofițeri.

A treia zi după victoria de la *Smârdan* (15 Ian.) începe bombardarea Vidinului de pe amândouă malurile Dunării, și ține 9 zile; cetatea arde în flacări; locuitorii aduși la desnădăjduire, silesc pe Comandantul militar să capituleze; în momentul acesta critic

sosesc însă scirea că Rușii au încheiat cu Turcii armistițiul de la *Adrianopole* (19 Ian.) și prin urmare ostilitățile trebuiră să înceteze. Trupele turcescî predară armatei românescî Vidinul și Blegradgicul (14 Februarie).

Cu acesta războiul turco-ruso-român se încheiă. Rusia, uitând pe aliatul său de la Pleyna, iniaturând România, impune Porții tractatul de la *San-Stefano* (19 Febr. 1878) prin care Turcia de fapt era desființată. Europa însă intervine și regulază alt-fel lucrurile prin *tractatul de la Berlin* (1 Iulie 1878). Acest tractat recunoșce independența României, dar îngăduie pe Ruși de a lua partea Basarabiei, ce fusese restituită Moldovei la 1856 prin tractatul din Paris. În schimbul Basarabiei se dă României Dobrogea cu delta Dunării și insula Șerpilor.

LECȚIUNEA LXVII

B. România Regat.

(14 Marte 1881—1895).

11. În ziua de 14 Marte 1881, Adunările legislative votară în unanimitate proiectul de lege, prin care România ia rangul de *regat* și Domnitorul ei pe acela de *rege*. Proclamarea regatului fu primită și sărbătorită de întreaga țară în timp de 8 zile; toate statele suverane se grăbiră a o recunoște și a saluta pe primul rege al României.

Acum nu mai rămâne regelui Carol de cât a deservăși opera la care de 15 ani se devotase cu inima și trupul. *A afirmat tăria Statului în afară, apărându-i vrednicia și interesele naționale, politice și economice, a întemeiat și dezvoltat Statul înlăuntru, prin instituțiuni, legi și bună administrațiune, a fost și este ideea de căpetenie, misiunea înaltă, la care a cugetat și cugetă Suveranul nostru, ziua și noaptea.*

LECȚIUNEA LXVIII

Starea actualului Regat al României față cu trecutul

1. Patria noastră astăzi este o țară liberă și neatârnată. În afară. ea se bucură de respectul și stima celorlalte state; în lăuntru, se bucură de toate libertățile, de legi bune și instituțiuni folositoare. Grație acestei situațiuni, România devine pe fiecare zi mai puternică și mai prosperă. Ea poate sta alături cu statele civilizate din lume; industria, agricultura și comerțul propășesc; legăturile de schimb cu străinătatea, au crescut și cresc continuu. Drumuri de fer și șosele se întind ca o rețea prin totă țara. Creditul s'a înființat atât pentru stat, cât și pentru particu-

Iar! : banca națională și agricolă, creditul funciar rural și urban, casele de credit agricol și de economie, casa de depuneri și consemnații, toate aceste instituțiuni dau mijloace națiunii de a propăși prin muncă și economie și de a-și îmbunătăți starea ei materială. Veniturile Statului au crescut de o sută de ori mai mult de cât acum 50 de ani, și cresc mereu, grație bunei administrațiuni a finanelor.

2. Pe lângă starea materială, s'a îmbunătățit și cea morală. S'au deschis școli mai în fiecare sat și în toate târgurile și orașele; avem două Universități (la București și Iași); școli de comerț, de agricultură, de meserii, școli militare, de diferite grade; societăți științifice și altele. Biserica noastră a devenit autocefală, adică de sine stătătoare, pentru ca să nu se mai amestece streinii în treburile noastre bisericesti. În fine, țara a căpătat o armată din cele mai bine organizate, mai echipate și mai disciplinate din Europa, și un sistem de fortificațiuni cum puține alte state posedă. Mai ales fortificațiunile în giurul Bucurescilor sunt o minune și vor pune în pozițiune armata română să țină pept unui dușman de dece-ori mai numeros.

3. În trecut patria noastră nu se găsea asigurată, nici înlăuntru, nici în afară. Mai întâiu, era slabă, pentru că în loc de o singură țară erau două țărișore, dușmănite de toți dușmanii, dușmănite între ele; ba dușmăniți și sfășiați între densii chiar fiii aceluiași țeri; în tabere vrăjmașe împărțiți, pentru cine să le fie Domn. Astăzi, prin *monarchia ereditară în familia Hohenzollern* s'a adus liniștea înlăuntru, siguranța și încrederea în afară; statornicind dinastia, s'a găsit ancora de scăpare în mijlocul furtunelor, principiul național, în jurul căruia, la ora de primejdie, se vor strânge toți fiii patriei.

În trecut patria noastră nu era de sine stătătoare:

ea plătea tribut Turcilor. Turcii o aveau ca o moșie de arendat streinilor cari dedeau mai mult, și acești streini o aduseseră în așa stare, în cât rămăsese aproape pustie de lăcuiitori. Am scăpat acum de Turci; am scăpat și de alți vecini, cari atât de mult voia să ne ocrotască, cât aproape era să ne înghiță. Ați suntem stăpâni în casa noastră, pe avutul și destinele noastre.

În trecut legi scrise nu aveam și puținele ce căpătasem erau scrise pe piele, ca să potă fi întinse, sucite și răsucite după bunul plac al judecătorilor; astăzi fie-care și găsește dreptatea înaintea justiției ce ține balanța neclintită.

În trecut fiii aceleiași țări erau împărțiți în clase după ranguri și după privilegii; unii se născău ca să poruncască, și alții numai ca să se supună și să ducă toate sarcinile și greutatea Statului. Astăzi toți sunt egali înaintea legilor; toți contribuiesc de o potrivă la nevoile țării; tuturor și fie-căruia, de la opincă până la vlădică, li sunt deschise carierile; munca și meritul numai, sunt singurele privilegii la dregătoriile Statului.

În trecut nu guverna națiunea, ci Domnul; nu domniau legile, ci bunul plac. Astăzi națiunea are o lege fundamentală. *Constituțiunea*, cea mai liberală din câte există, pe care ea singură și-a dat-o, și căreia toți cată a-i se supune. Ea garantează interesele tuturor claselor și toate drepturile ce ori-ce cetățen trebuie să găsească într'o societate civilisată.

În trecut mai bine de trei milioane de Români erau în condițiune de șerbie; alții erau stăpâni pe brațele lor, pe avutul lor. De la 1865 s'a desființat claca, s'a împroprietarit țeranii, s'a declarat munca liberă, s'a schimbat fața economică, socială și politică a țării.

4. Mai acum câte-va decenii, armata română era

abia urzită; astă-đi, respectată prin numărul ei, prețuită prin spiritul ei ostășesc, prin credința și disciplina ei, vestită în lume prin vitejia și bărbăția ce a desfășurat la Plevna, ea face mândria României și a Capitanului ei, garanția noastră la vreme de primejdie.

În scurt, România astă-đi se găsește din toate punctele de vedere, cu mult mai bine de cât în trecut; ea și-a aflat rostul ei în lume și merge cu pași repezi către mărire și putere.

S'o iubim dar ca pe buna și generoasa noastră mamă; să lucrăm la a ei fericire; să murim chiar pentru apărarea și înălțarea ei.

Incheiere.

5. Ast-fel în anul 1866, Carol I de Hohenzollern, chemat de poporul român, a venit în mijlocul lui cu hotărîre nestrămütată de a lucra, a lupta, a suferi chiar pentru dînsul, pentru fericirea și mărirea lui. Se împlinesce acum un pătrar de secol și cărmaciul stă neclintit la locul său de onoare, înfruntând cu bărbăție și cu liniște senină toate primejdiile, toate greutățile, mergînd pururea înainte către un țel mare și glorios. Tîner numai de 27 de ani, cînd s'a suit pe tronul României, el s'a oțelit în luptele de toate ăilele, și cu dînsul s'a și întărit poporul român. Cînd tunul a început să bîmbue peste Dunăre, el a tras strămoșesca spadă și a reînviat ăilele de glorie și de vitejiale Românilor; în fruntea unei armate, creată și însuflețită de dînsul, el a dobîndit neatarnarea țerii și coróna de rege pe câmpul de lupte; și ce a cîștigat prin brațul vítéz al oștirea, a consolidat apoi prin muncă, abnegațiune și minte cumpănită.

Astă-đi România este o țară liberă și suverană, cu o politică bine lămurită, cu o pozițiune tare și

respectată, stăpană pe destinele ei și trebuincioasă
păcii europene, civilizațiunii omenesci. Fruntașul ei
este în același timp mândria ei, siguranța ei, pavăza

M. S. REGINA ELISAVETA.

ei ocrotitoare Între dinsa și regele ei în curs de 25
de ani, a domnit pururea cea mai desăvirșită dra-

goste, cea mai neturburată înțelegere. De aceea regele Carol poate dice: „*Privim viitorul cu încredere, fiind-că Statul nostru e stabilit pe o temelie solidă și tăria mea este rezemată pe dragostea poporului și vitejia armatei*“.

6. În îndeplinirea grelei și înaltei sële misiuni, Regele a luat sfatul unor bărbați eminenți, convinși de puterea națiunii și de viitorul românesc. Un sfetnic înțelept, sprijinitor puternic și călduros 'i-a fost însuși Augustul sēu tată, cetățenul român *Carol Anton de Hohenzollern*, care până la mórtea sa (1885), a lucrat cu tărie pentru consolidarea statului român. Imboldiri generóse a primit el de la Augusta sa mumă, *princípesa Iosefina*, care scria Adunării Naționale în Bucuresci pentru Suveranul nostru: „Cu cât il veți iubi mai mult și cu cât voiți fi mai fericită și mai mândră că vi l'am dat, cu atât mă voiți ruga cu căldură pentru fericirea României“.

7. Tovarășă nedespărțită la ȳile bune și rele, la speranțe nețermurite ca și la decepțiuni, la sfaturi drepte și generóse, a fost și este Maiestatea Sa **Regina Elisaveta**, femeia genială, întreită regină a poeziei, a artelor și a mării române, cu inima deschisă la tot ce e mare, nobil, bun și frumos, și înzestrată cu tóte virtuțile casnisce. În timpul rēsboiului, pe când regele Carol lupta bărbătesce în fruntea vitejilor sēi la Plevna, femeia-regină întocmia spitalul ei particular în Bucuresci, îngrijind singură de răniți; în mijlocul soșilor, a mamelor, a surorilor oștenilor, făcea scamă pentru ambulanță, împletea cunune vitejilor morți pentru patriă, induioșa Cerul cu rugi ferbinți pentru ocrotirea României, pentru isbânda armelor române. Când, după întórcerea păcii, femeile oferă Augustei lor suverane chipul ei săpat în marmoră legând ranele oștenilor, Elisaveta-regina, în modestia ce-i șede așa de bine, vede în acel chip „nu

numai pe Sine, ci pe toate câte au adus aceleași sacrificii, pe toate câte au adus aceiași iubire“, iar monumentul nu-l socotesce a fi al său, ci „monumentul tuturor femeilor române, cari ca și eroii noștri și-au făcut datoria lor către țară“. Se înalță din ruine biserica Curții de Argeș; se înzestră cu odore de aur, argint și pietre scumpe, dar nu este odor mai prețios, mai cu pietate hărăzit și mai cu măiestrie lucrat de cât sfânta Evanghelie scrisă și împodobită frumos cu o răbdare îngerască de însăși mâna Reginei noastre, „întru amintirea prea iubitei și singurei sële copile Maria“. Iubind tot ce are mai scump poporul român: limbă, literatură poporană, datinele și portul național. Regina a cântat în măestrite versuri frumusețile României, *legendele Carpaților, poveștile Peleşului*, și a legat de numele său literar *Carmen Sylva*, gloria și renumele însuși al patriei noastre. Grație exemplului dat de dânsa, iia, fota și marama țărănescă au ajuns vestmintul de onore, nu numai în Palatul regal, dar cu el se mândresc chiar și suveranele Europei; tot prin sprijinul ei, industria casnică se mai păstrează încă. Munca, respectul datoriei, pietatea și moralitatea, virtuți înfloritoare în casa regescă, exercită cea mai fericită înriurire asupra poporului și asupra țării.

8. Regele Carol a găsit de asemenea un sprijin statornic în înțelepciunea, energia și priceperea bărbaților de stat ai României, la cari a făcut apel în diferite împrejurări, bărbați din ferieita generațiune, care în curs de 30 de ani au luptat și au putut să realizeze *unirea, dinastia, constituțiunea, independența și regatul*.

În fine. Regele nostru are o garanție sigură în
crescerea îngrijită a
nitor *Ferdinand*, că
6 de ani și condusă

cu multe trude și jertfe mari, va fi urmată și desăvârșită de nepotul său, pentru mărirea și tăria României.

9. In anul 1869 Carol I, punând temelia Castelului Peleş din Sinaia, a zis: „Să se ridice acest castel și să fie într'o zi léganul dinastiei noastre și a țării!”. După 14 ani, când măreța clădire s'a sfârșit și inaugurat, (26 Septembrie 1883), același suveran rostesc, ca primul rege al României: „Am clădit acest castel ca un semn trainic că dinastia, alésă liber de națiune, este adânc înrădăcina în această frumoasă Țară și să răsplătim dragostea poporului nostru cu încrederea nemărginită pe care-o avem în viitorul scumpei noastre patrii“.

10. Fie ca această încredere să nu o desmință generațiunile prezente și viitoare; ci, pătrunse de sentimentul datoriei, înflăcărâte de un amor luminat de patrie, ele să țină sus și neatins drapelul, pe care stă scris: *Regele și România, dinastia Hohenzollern și Constituțiunea*. Ele să nu uite că rolul națiunii române în cestiunea Orientului, încă nu e sfârșit, că misiunea ei istorică în noua cale ce-i s'a deschis, este abia la început, că zile de încercări și mai mari o așteptă și că atârnă numai de la munca, înțelepciunea și energia lor, de la chipul cum vor sci să-și reculegă și să-și conducă puterile morale și materiale, ca regatul României să fie pururea stăvilarul tare al civilizațiunei europene la Dunăre. In fine, ele nu numai să păstreze moștenirea prețioasă a părinților, dar să o transmită întărită și îmbogățită urmașilor, și ori-cât de puternic ar fi vârtejul patimilor și luptelor zilnice, ori-cât de infricoșată primejdia, ele să privescă cu încredere la Regele Carol și să-i dică în preună cu marele cetățen C. A. Rosetti: „*Capitane Domn constituțional, din vitejia tă ai făcut scut tarelor și neatârnării țării, iar din virtuțile tale melia neclintită a legilor!*“.

Resumat (de învățat pe din afară),

Cu suirea pe tron a lui *Grigore Ghica* și *Ión Sturdza* (1822) principatele Țării-Românesce și Moldova intrară pe calea adevărată a propășirii: o administrațiune mai părintescă și mai dreaptă, legi și întocmiri folositoare asigurară traiul locuitorilor. În urma războiului Ruso-Turc (1828—29) și a ocupațiunii rusești sub generalul *Kisselef* (1829—34) principatele dobândiră iarăși Domnii lor: pe *Mihaiu Sturdza* în Moldova (1834—1848) și pe *Alexandru Ghica* în Țara-Românescă (1834—42), care fu înlocuit de *George Bibescu* (1842—48). Revoluțiunea din 1848 silesce pe Bibescu să abdice; *convențiunea de la Balta-Liman* (1849) hotărăsca ca să se numescă Domni pe câte 7 ani: în Țara-Românescă *Barbu Știrbei*, iar în Moldova *Grigore Ghica* (1849—56). În timpul acesta izbucnesce *războiul din Crimeia*, care se termină cu tractatul de la Paris (18 Martie 1856); prin acest tractat se înapoiază Moldovei partea de jos a Basarabiei, și se prevede convocarea *Adunărilor ad-hoc*, care să rostescă dorințele poporului român în privința organizării definitive a României. *Adunările ad-hoc* se pronunță pentru: *Unirea principatelor într'un singur stat sub nume de România, și sub un prinț străin ereditar ales dintr'o dinastie domnitore în Europa*. Se întocmesce la Paris *convențiunea pentru organizarea Principatelor Unite* (1858); la 5 Ianuarie 1859 Adunarea generală a Moldovei alege Domn pe colonelul Alexandru Ión Cuza; cea din București face alegere în aceeași persoană la 24 Ianuarie (1859) și astfel *Alexandru Ión I este primul Domn al Principatelor Unite*. În timpul Domniei sale de 7 ani (1859—1866), se introduc multe îmbunătățiri: se unifică claca și se împroprietăresc țeraniile cultivatori, în schimbul unei răscumpărări în bani; se desrobesc mănăstirile închinete, se unifică legile într'un singur codice, și se pun bune începuturi pentru școli și armată, La 11 Februarie 1866, Cuza e răsturnat din cauza greșelilor din ultimul său an de Domnie, și după ce contele *Philip de Flandra* refuză tronul (30 Martie 1866), poporul român alege prin plebiscit domn ereditar pe M. S. Principele *Carol de Hohenzollern*, sub numele de *Carol I*.

Sub Domnia glorioasă a acestui bărbat înțelept și mărinimos, patria noastră ajunsese la *independență* și *regat*; starea ei morală și materială fu îmbunătățită; viitorul ei fu asigurat prin dobândirea monarhiei ereditare, astfel că, încredetore în viitoră a vrednicilor ei fii, ea își înde-

plinesce rolul ce-î s'a fost încredințat încă de acum 2000 de ani: *de a fi stăvilarul tare al civilizațiunei europene la Dunăre.*

Intrebări de recapitulare la istoria din timpă de față.

(Elevii vor răspunde prin scris la întrebări).

Lucrarea I. — Care a fost rolul Rusiei în principatele omâne de la 1828—48? — Să se arate întocmirile lui Alexandru Ghica și Mihail Sturdza.

Lucrarea II. — Carei aũ fost dorințele exprimate de adunările *ad-hoc*, și prin ce act Europa a ținut seamă de ele? — Cum s'a făcut unirea Principatelor, și care sunt faptele mai însemnate ale Domnitorului Cuza?

Lucrarea III. — Cum asigură Domnitorul Carol tronul și pozițiunea politică a României? — Cum organizază țara și asigură liniștea în lăuntru? — Narați luptele mai însemnate entru independență.

TABLA MATERIILOR

Pagina

Impărțirea istoriei

PARTEA I

Istoria cea mai vechiă

Lecțiunea I	Dacia.—DaciŃ	1
› II	Traian.—Decebal	3
› III și IV	Răsbóiele lui Traian cu Decebal	4
› V	Colonisarea Daciei, Starea ei sub RomaŃ	7
› VI	Nascerea popóruului român	9
› VII	Creștinismul.— Constantin cel Mare	9
› VIII	Năvălirea Barbarilor	11
› IX	› Bulgarilor	12
› X și XI	Imperiul románo-bulgar	14
› XII	Năvălirea Ungurilor.	16
	Resumat și întrebări de recapitulare	19

PARTEA II

Istoria vechiă

Istoria principatelor Țerți-Romănescă și Moldovei de la întemeierea lor până la Mihaii-Viteazul

Lecțiunea XIII	Radu Negru	21
› XIV	Nicolae Alexandru Basarab. — Vladislav Basarab	22
› XV	Dragoș Vodă.—Bogdan Vodă	25
› XVI—XIX	Mircea cel Bătrân	26
› XX	Alexandru cel Bun	31
› XXI	Vlad Dracul și Iancu Corvin	33
› XXII	Vlad Țepeș	24
› XXIII	Négoe Basarab	38

	<u>Pagini</u>
Lecțiunea XXIV—XXVII Ștefan cel Mare	39
» XXVIII și XXIX Petru Rareș	45
» XXX Ión Vodă cel Cumpău	48
Resumat și întrebări de recapitulare	48

PARTEA III

Istoria nouă

Istoria Țării Românești și a Moldovei de la Mihaiu Vodă Vitezul până la Grigore Ghica și Ión Sturdza

Lecțiunea XXXI—XXXVII Mihaiu Vodă Vitezul	53
» XXXVIII—XLI Matei Basarab și Vasile Lupu	32
» XLII Constantin Brâncovenu	68
» XLIII Constantin și Dimitrie Cantemir	70
» XLIV Fanarioșii	72
» XLV Constantin Mavrocordat; reforma sa	74
» XLVI Grigore Vodă Ghica.—Perderea Bucovinei	75
» XLVII Perderea Basarabiei.—Moruzzi	76
» XLVIII Ión Caragea și Scarlat Calimah	78
» XLIX—LI Mișcarea națională a lui Tudor Vladimirescu	80
Resumat și întrebări de recapitulare	84

PARTEA IV

Istoria din timpul de față

Lecțiunea LI Grigore Ghica și Ión Sturdza	89
» LII Ocupațiunea rusescă.—Regulamentele organice	90
» LIV Răscoala: G. Lazăr și G. Asaki	91
» LV Alexandru Ghica și Mihaiu Sturdza	93
» LVI—LVII Revoluțiunea din 1848 în Transilvania.—Avram Iancu	95
» LVIII Revoluțiunea din 1848 în Moldova și Țara-Românească	98
» LIX Barbu Știrbei și Grigore Ghica, Tratatul de Paș	99
» LX Alexandru Cuza	101
» LXI—LXVII Carol I	106
» LXVIII Starea actualului regat al României față cu trecutul	125
Incheiere	128
Resumat și întrebări de recapitulare	132